

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

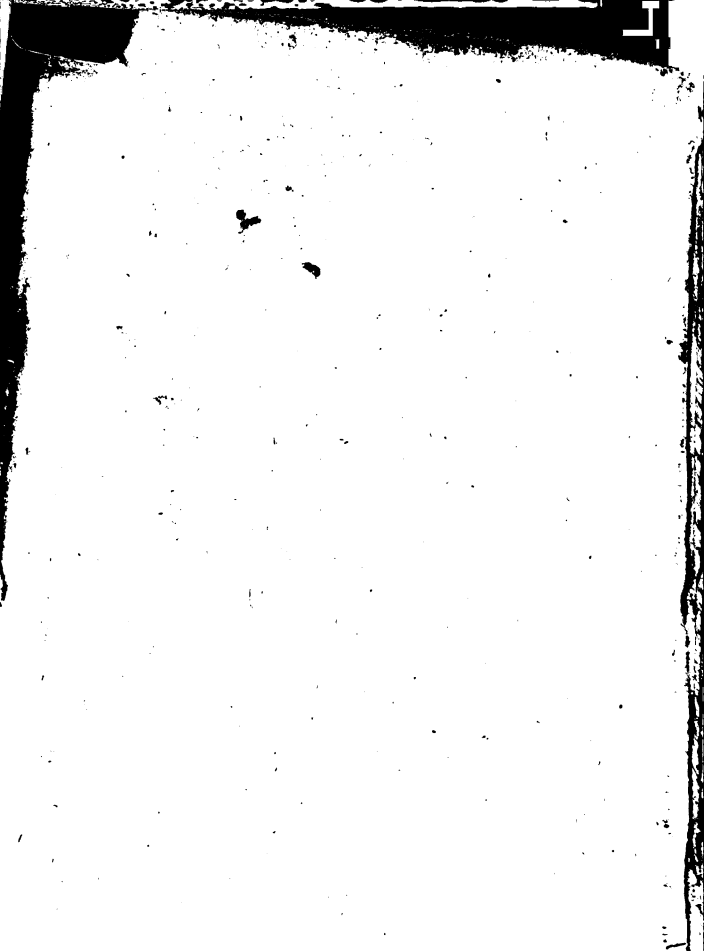
Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

B 10 C

...EK GENT

RIJKSUNIVERSITEIT GENT
MUSEUM VOOR DE GESCHIEDENIS
VAN DE WETENSCHAPPEN

BIBLIOTHEK : **B7 B1**

D

MUSEUM VOOR
DE GESCHIEDENIS
DER WETENSCHAPPEN
— GENT —

1419/84/87
IV. 1953

OND 01 1019

LBS 3461388

METAMORPHOSIS
NATURALIS
autore
Ioanne Goedardo
Medioburgensi

Medioburgi
Apud Iacobum Fritzens
Bibliopolam

B 10

**METAMORPHOSIS
NATURALIS,**

O F T E

**HISTORISCHE
BESCHRYVINGHE**

V A N D E N

Oirspronck, aerd, eygenscappen ende vreemde veranderinghen der wormen, rupsen, maeden, vliegen, witjens, byen, motten ende dierghelijcke dierkens meer; niet uyt eenighe boecken, maer alleenelyck door eygen ervarentheyd uytgevonden, beschreven, ende na de konst afgeteyckent

Door

JOHANNEM GOEDAERT

MUSEUM VOOR DE GESCHIEDENI
VAN DE WETENSCHAPPEN

BIBLIOTHECA

B7

134

TOT MIDDELBURGH,

By **JAQUES FIERENS**, Boeck-verkooper,
inde Globe.

A E N D E
E D E L E M O G E N D E
H E E R E N m i j n H E E R E N
d e G E C O M M I T E E R D E
R A D E N
's Lands ende Graeflijckheyds
V A N
Z E E L A N D T.

 Elijck Godt het begin
is aller dingen, so is hy
oock het eynde van al-
les : ende gelijk alles uyt
hem ende door hem is, so me-
de tot hem Rom. 11. want daer
en is geen der schepselen so ge-
riugh, of uyt de aendachtige
opmerckinghe der selve kan-
men

DEDICATIE.

men veelfints ende overvloedige stoffe vinden om Godt te loven, ende sijne wonderlicke wijsheyd ende voorsienigheyd te verwonderen. De waerheyd hier van heb ick met ervarentheyd bevonden inde wormen, rupfen, maden, ende dieghe-licke kruypende ghedierten: welcke hoewelse meest venynich zijn, nochtans voor de voghelen tot een goedt voedsel verstrecken. Ende hoewel dese dieren by-na van een yder niet gheacht en werden, so sal nochtans uyt de beschrijvinge van

DEDICATIE.

van dese mijne eyghen bevin-
dinge klaerlick blijcken, dat
inde selfde geen minder, maer
eer onghelijck meerder rede-
nen van verwonderinge bevon-
den worden, dan selfs inde
grootste fchepfelen, ende die
in haer aensien meest gheacht
worden. So dat de wonderen
der Natuyr sich inde kleynste
fchepfelen als verbergen, ende
ernstelick na-gespeurt zijnde,
aldermeest komen te vertoo-
nen. Waer uyt bevesticht wort
het ghene den Goddelicken
Sangh-dichter gefegt heeft, dat

(a) 4 de

DEDICATIE.

de goedertierentheyd des Heeren over alle sijne wercken is, ende dat hyse alle met wijsheydt ghemaect heeft.

De al-beforghende ende albestierende Voorfienigheydt Godts blijkt onder anderen inde gemelde dierkens, door dien sy door haer vernuft sich weten des winters inde aerde seer voorfichtelick te bewaren; want als het grondt-water begint te rijfen so rijfen sy mede opwaerts aen; ende als het daelt, so daelen sy mede: ende als het vriest, so houden sy haer
altoos

D E D I C A T I E.

altoos onder de bevrofen aerde, ende fy en fullen haer niet veel dieper begeven uyt vreesē van het water, ten zy in hoogh land, gelijk ick sulx dickmael bevonden hebbe aen de molenaers, die sich in Augusto inde aerde begeven, eer de koude dagen komen, ende leggen haer eyeren inde aerde om uyt-gebroeydt te werden, eer dat het grondt-water kompt, om sich als dan te kunnen behelpen.

Aen verscheyden andere dierkens heeft my het neerstig onder-

DEDICATIE.

onderfoeck ende de ervarent-
heydt geleert, datse des win-
ters inde aerde gelijck als doot
ligghen, ende haer gansch niet
en bewegen, ten zy datse met
de handen gegrepen worden;
want so haest sy de warmte des
hands ghewaer worden, so be-
ginnen sy als op een nieuw te
leven; doch so haest die uyt
de handen weder inde aerde
gestelt zijn, so blijvense weder
sonder eenighe beweginghe:
ende sy en komen niet eer uyt
de aerde, voor dat haer voedsel
ghereedt zy, waer by sy leven
kon-

DEDICATIE.

konnen, 't welck haer de feer voorbedachte Natuyr wel weet te leeren. So datse haer reekeninge wel weten te maecken met de svvaluvven, welcke insgelijx niet eer te voorschijn en komen, voor dat het so warm zy, datter voor haer vliegkens ghevonden worden, welcke haer eenich voedsel zijn, daerse by leven.

Maer de vee-mollen schijnen alle dese noch in vernuft te overtreffen, insonderheydt in het op-bringen ende uyt-broeden van sijn eyeren: Want hy
weet

DEDICATIE.

vweet seer behandelick een kluyt aerde uyt te hollen, ende sijn eyeren daer in te legghen, ende de openinghe vveder toe te maecten. Indien het kout vveder vvort, so neemt hy de gemelde kluyt ofte by-na ronden bol aerde die hy dus toeghemaectt heeft, ende vweet de selfde leeger te doen nederfincken inde aerde; met de aerde van onderen vvech te nemen ende boven te brenghen: ende in teghendeel indien de locht vvarmer vvort, so vweet hy die seer aerdich opvvaerts
aen

D E D I C A T I E.

aen te voeren , ende by-na boven de aerde te brengen , ten eynde de eyeren te beter mogten uyt-gebroydt vverden. Sy vvorden gemeenelick daer ontrent gevonden , om daer voor forghe te draeghen ; vvant indien de gemelde klomp aerde gebroocken vvort ofte de eyeren verstroeyt , so en komt 'er geene van tot volmaecktheyd, maer sterven alle.

Inde bosschen , op de velden, inde hoven, huysen, ja allesints ende rontom ons inde locht, vvorden ontelbaere gedaen-

DEDICATIE.

daenten van dierkens voortgebracht die ons van allen zijden omringen, ende dickmael by de kaers sich vertoonen, ende ons verschrieken door haer gheswerm ontrent haer vlam, waer doorse somtijts verbrant worden. Onder welke zijn verscheyden soorten van vlieghe, motten, uylen, maeden, moggen, ende menigherley andere. Doch van waer alle dese dierkens haeren eersten oirspronck nemen, ende wat vsemde veranderingen van de een soorte in een ander, ende

DEDICATIE.

ende hoedanighe wonderlické eyghenschappen die hebben, is weynich of by na niet bekent. Ghemerckt de onderfoeckers der Natuyr dit meestendeel voor by sichijnen ghegaen te hebben, of om datse dese dieren te weynich geacht hebben, of om dat hare soorten so veel derley waeren, ende vele so kleyn, dat haer de moeyte verdrotten heeft. Te meer, dewijle ick in eyghen persoon bevonden hebbe, dat ick niet alleen seer grooten arbeydt ende een onvermoeyelickeneersticheyt, maer

DEDICATIE.

maer oock menige jaren in het na-speuren der ghemelde dinghen hebbe moeten besteden. Hoewel nochtans my dit alles niet alleen gheensints en verdriet, maer met meerder vlijdt aenghedaen werde, om na verloop van vijf-en-twintich jaren, oock de volgende (so veele my Godt in het toecomende verleen zal) daer in te besteden. Ten eynde 't ghene te vooren versuympt ende onbekent geweest is, ter eeren Godts, ende tot vermaeck van alle Natuyr-onderfoeckers mach in het
licht

DEDICATIE.

licht komen , ende blijcken datter niets vande fchepfelen Godts verachtelick is , maer datse alle feer goedt ende met een onuytsprekelicke wijsheyt beschickt zijn : ja mede , dat (buyten het oordeel ende verwachten der menschen) inde kleynste ende minst gheachte fchepfelen , de wonderen der Natuyr aldermeest ende by uytinementheydt ghevonden worden^a.

(b) So

^a. By voorbeeldt , isser niet meer aerdigheydt ende schoonheydt inde kostelicke ghesteenten die feer kleyn zijn , dan inde hooge ende groote klippen ende steenrotsen ? Hier uyt blijkt , datmen de

(b)

waer-

DEDICATIE.

So dat uyt het na-speuren
deser dieren, niet alleen veele
saecken zullen ontdeckt wor-
den

waardigheydt der saecken niet uyt de uytwendighe
grootte des lichaems, maer de inwendighe kracht
ende gestalte moet af-meten. Augustinus heeft niet
ontsien een gheringe vlieghe om haer wonderlicke
gedaente, levendige ziele, verscheyden sinnen, co-
leuren, bewegingen ende so voorts; boven de sonne
te verheffen. Ende so heeft hy door een vlieghe de
Manicheen wederlegt, welcke (om datse de men-
schen somtijts onghemaek aendoen) loochenden
dat de vliegghen, mugghen ende dierghelicke dieren,
van Godt gheschaepen waeren. Siet hier van by
Augustinus lib. de duabus animabus contra Manichaeos.
Daerom oordeelt Aldroyandus *in Prolegomenis ad li-
bros de insectis.* Dat dese dierkens *insecta* ghenaeamt,
volmaeckte dieren zijn, ende geensints onvolmaect
geacht moeten worden. Want sy hebben yder haer
eygen lichaem, eygen ziel, ende alles dat na haren
aerdt, tot haer onderhoudt ende wesen noodtfae-
lick is. So dat het ten hooghsten wonderlick is, hoe
inde kleyne dierkens, (van welcke sommige naeuwe-
lijx sonder vergroot-glasen kunnen gesien worden)
so veel verscheyden leden zijn, waer doorse bewo-
gen

DEDICATIE.

den die te vooren verborghen waeren; maer oock stil-swijghens wederlegt verscheyden dwalinghen der ghene welck desen arbeydt ontfiende of liever verachtende, meynden datse by-na tot de volmaecktheyt

(b) 2 der

gen ende gevoet werden; ja verscheyden uytwendige sinnen ghebruycken, voorteelen, ende so voorts. Ja het schijnt dat dese dierkens het leven eenichsints vaster aenhangt dan de andere groote dieren. Want behalven dat de byen ende vliegghen die in het water verdroncken zijn, inden warmen affche weder levendich worden: so leven menighe soorten vande *insecta* des winters inde hollen, retten ende heymelicke plaetsen sonder eten. Ja de vliegghen spelen ende leven eenen goeden tijdt sonder hoofden, als of sy nergens van en wisten. Augustinus verhaelt een exempel van een veel-voetighen worm, welcke in verscheyden deelen ghesneden zijnde; alle leefden gheweest waren. Leest daer van *lib. de anima quatuor cap. 30.*

DEDICATIE.

der kennissen gekomen waren, welckers gerinste deelen haer noch onbekent waeren. Dese mijne uytvindinghen heb ick door den druck ghemeen ghemaeckt, niet so seer door mijn eyghen drift, als wel door het aenporren ende menichvoudig verfoeck van andere; te meer, also ick hier niet op het papier en stelle, dan het gene ick selfs in persoon hebbe ondervonden; welcke ervarentheydt ick oordeel de seeckerste ende beste te wesen om tot rechte kennisse te gheraecken. Want
waer

DEDICATIE.

waer door ist anders ontstaen ,
dat de wereldt nu so ontelbare
dwaelingen , voor-oordeelen ,
ende ydele vertellinghen) selfs
in natuyrelicke dingen) geloof
gheeft ? anders dan hier uyt ,
datse de eygen ondervindinge
na-latende, verleyt zyn gewor-
den door onsekere ende ydele
bedenckingen ; niet willende
haer verstandt voegen na den
aerdt der saecken, (welcke sy
nochtans sochten) maer de
dingen selve draeyen na haere
ydele inbeeldingen. Ende ge-
merckt ick naest Godt, my
meest

DEDICATIE.

meest verbonden achtende
Overheden die Godt over de
stadt mijner geboorte; ende
gheduyrighe woonplaets ghe-
stelt heeft; so heb ick dese mij-
nen arbeyd U Ed. Mogenthe-
den toe-geeygent, van herten
biddende dat Godt Almach-
tich uwe loffelicke Regeringe
lange ende overvloedelick ge-
lieve te seghenen.

U Ed. Mog. ootmoedigen ende goet-
willigen Dienaer

Johannes Goedaert.

BY-VOEGHSEL.

OM dit blad niet ledich te laten, heb ick niet ongheraden ghedacht hier by te doen voegen eenige veerskens genomen uyt den geleerden Vida lib. 2. de Bombyc. in welcke hy seer aerdichlijck beschrijft de veranderinghe der Sijde-wormen in uyltjens ende daerna in ghevleugelde witjens. Item de wijze van haer voortelinghe, ende hoe datse drye a vier dagen met dat werck besich zijn; ende waerom dat dese witjens niet en eten, maer in korten tijt sterven, daer nochtans de natuyr (die niet te vergeefs en doet) haer een mondt ende buyck gegeven heeft; waer van den geleerden Aldrovandus bekent dat hy geen reden en weet te geven.

E*Cce autem ut vestro follem terebravit acuta
Protinus erumpit visu mirabile monstrum
Alitis in parva bombyx collecta figuram,
Et nova se rerum facies mirantibus offert.
Ergo carceribus cum rupit multa viam vis,
Et sese cecis populi eripnere tenebris
Aligeri, atque iterum lucis venere sub auras;
Harent attoniti rerum novitate neque audent
Remigio alarum se aperto credere caelo:
Disimilesque sui tacite nova corpora secum
Mirari forma, nec sese agnoscere in illa.
Cornua mirantur fronti, mirantur & alas,
Et vires nil supra audent tentare priores
Diffisi, memoresque sui, sed tum neque gustant*

Pubula,

*Pubula, nec vita querunt alimenta prioris,
Tantus adhuc memores timor atri detinet orci.
Idcirco aligera neque frondem suffice genti
In cassum, neque potandos admoveris amnes.*

atque iterum.

*Concubitu indulgent omnes, ut semina gentis
Munere defuncti vita post fata relinquunt,
Et servare genus valeant, stirpemque tueri.
Nec verò, velut in sylvis genus omne ferarum,
Alituumque vagos passim furantur amores,
Sed connubia certa, sed electi Hymenai.
Ille suam tenet, illa suum, dulcique fruuntur
Amplexu caudis ambo permutua nexis.
Instant, & validis juncti compagibus harent.
Nec Veneris brevis usus erit, nec quas legere relinquent,
Donec uterque cadat, nec enim si viribus haustus
Mas prius occiderit, longum tamen ipsa superstes
Fœmina erit; sed ubi concepta effuderit ova,
Nulla mora, amplexu nondum divulsa sequetur.
At verò qua infusa vides mantilibus albis
Semina seu milii exigui tenuissima coge.
Hæc tibi post annum sobolis spes certa creanda.*

Aen

Aen den goetwilligen

L E S E R.

HOewel den mensch na Godts beelddt, Ende op het eynde der wercken Godts, als een kort begriip des weerelds gheschapen zijnde, door het verval inde sonde, in groote elende niet alleen, maer oock onwetenheyt selfs van natuyrelicke saecken ghekomen is. Nochtans is in ons noch over-gebleven sodanigen licht ende bequaemheyt, door welke wy met neerstich onder-soeck ende opmerkinge, uyt de geschapene ende sichtbare dingen connen verstaen ende bemercken 'tgene andersints in Godt onsieneclick is Rom. i. namelick sijne ondoorgroondelicke wijsheydt, goedtheydt, macht, ende soo voorts. Ende gemerckt de eere Godts is het uytterste eynde aller saecken, ende d'erhalven den voor-naemsten plicht der menschen; soo heb ick na mijn vermoghen, oock getracht yets uyt te vinden dat tot dat eynde mochte dienstich wesen. Ende siende dat vande hemelen, sterren, gewassen, dieren, de gestalte des weerlds, der menschen: item van Goddelicke,

(c)

na-

natuyrelieke, borghelicke ende alderley andere dinghen door verscheyden hooghe verstandē veel uyt-ghevonden ende beschreven was: soo heb ick voor my verkooren een stoffe, op welckē de andere weynich of niet by na schijnen ghedacht te hebben, om hare gheringheydt (soo sy dachten) of oock om de moeyelicke ende lang-duyrige ondervindinghe die daer toe vereyft was. Immers dat mach ick segghen, (hoewel op mijn en des druckers verfoeck, doot den gheleerden **D. JOANNES de MEY** het naest-volghende Capittel ende tenige weynige aenteyckeningen by-gevoegt zijn.) dat ick hier van niets hebbe beschreven dat uyt eenige andere boecken gehaelt is, of van hooren seggen; maer alleenlick het gene ick door eygen ervaertheydt ende door een veel-jarighe ende onvermoeyelicke neerstigheydt hebbe uyt gevonden: daer de andere schrijvers maer in het ghemeen hebben geschreven, ende niet volgens eygen ende bysondere bevindinge. Ende hoewel mijnen arbeydt maer en gaet over kleyne ende verachte dierkens, nochtans sal uyt dese beschrijvinghe blijcken waerachtich te wesen, dat Godr door Natuyre inde cleynste

Aen den goetwilligen **L E S E R.**

ste dinghen aldermeest sijn wonderen ver-
toont; ja onghelijck meer dan selfs dickmael
inde grootste schepselen: 't welck den groo-
ten Natuyr-kender Salomon oock duydelick
aenwijft Prov. 30. 24. *Dese viere zijn vande kleyn-
ste der aerde. Doch de selfde zijn wijs, met wijsheyt wel ver-
sien. De mieren &c.* Daerom heeft oock ten rech-
ten een Poet gesegt. *Eminet in minimis, maximus
ipse Deus.* Dat is, den aldergrootsten Godt is
inde minste dingen by uytinementheyt. Ende
Salomon gebiedt den leuyen mensch te gaen
tot de mieren, ende uyt het aensien van hare
wegen, (dat is bedrijf) wijs te worden Prov. 6.
6, 7, 8.

Oock quam my in den sin dat alle Godts
wercken goetd zijn geene uyt-ghesondert.
Genes. 1. 31. 1 Timoth. 4. 4. Psal. 104. 24.
*Hoe groot zijn uwe wercken o Heere? ghy hebse alle met
wijsheyt gemaect, het aerdrück is vol van uwe goederen.*

Ende daerom en heeft het my niet verveelt
mijne ledighe uyren inde onder-foeckinghe
van den aerdt, vreemde veranderinghe, ende
eyghenschappen deser dierkens te besteden.
Waerin ick niet alleen geen verdriet tot noch
toe, maer in teghendeel groot vermaeck ghe-
hadt hebbe; hoewel ick den tijdt van vier

1635 + 24 = 1659
Aen den goetwilligen L E S E R.

ende twintich jaren daer in bestecdt hebbe,
beginnende anno 1635.

Ende om alles wel uyt te vinden ende te onthouden, so hebbe ick de rupsen, maden, wormen ende dierghelijcke dierkens onder glafen ghestelt, met haer natuyrlick voedsel onderhouden, ende eerste tot veranderinghe quamen na het leven afgheteyckent. Oock heb ick pertinent aengheteyckent den tijd ende maniere van haere veranderinghen, ende 't gene daer van te voorschijn quam, afgheteyckent.

Ick en heb oock niet ontsien 's nachts by de kaers te gaen soecken eenighe dierkens diemen by den dach niet en conde vinden. Somtijts heb ick met de spaede gaen soecken cleyne dieren die sich inde aerde onthielden. Ende op dat alles te beter mochte verthoont werden, so sal een yeder daer toe begeerich zijnde, niet alleen de afbeeldingen; maer oock alle de selfde door den Autheur met haere eyghen coleuren nae het leven afgeteyckent krijgen connen.

Vaert wel.

Eenige

Eenige aenteyckeningen meest uyt de voorreden des seer geleerden ende hoogh-beroemden Ulyffes Aldrovandus , over
 fijn boecken vande dieren *insecta* genaempt ,
 dienende tot verklaringe vande volgende
 Historische beschrijvinge ende bevin-
 dinghen.

Ristoteles beschrijft ons vijfderley soorten van dieren die *exanguia*, dat is, sonder bloedt of bloedloos genaempt werden. De dierkens vande eerste soorte worden genaempt *insecta*: die vande tweede *testacea*, dat is die harde schelpen hebben: die vande derde *crustata* of *crustacea*, dat is die schalen of een fachter flach van schelpen hebben: die vande vierde *mollia*, dat is, fachte: die vande vijfde *zoophyta*, dat is, die een middelmatigen aerdt hebben tusschen de kruyden of de ghewassen der aerde, ende de dieren.

Wy hebben voorgenomen eerst te handelen vande *insecta*, om dat dese gedaente is de voornaemste, ende veel meer verscheydentheden heeft dan de andere. Ten anderen, om dat dese dierkens veel treflicker zijn dan alle de andere soorten, gelijk ick met vele ende seer stercke redenen soude kunnen bewijzen. Ten derden, om dat vele seer vermaerde ende voordeftighe mannen my tot dit werck met grooten ernst hebben aengemaent. Ende ten laetsten, om dat tot noch toe niemant ter deegh ende

na eysch van saecken van dese dierkens geschreven heeft. Het welck lichtelijck ontstaen is , om dat dese dierkens van het volck om haere kleynheydt veracht geworden zijn; daer nochtans den onsterfelicken Godt, ende sijn dienareffe de Natuyr, schijnen meer wonders gheset te hebben in dese kleyne dierkens , dan inde grootste dieren dieder ghevonden worden; om te toonen datmen de saecken niet en moet afmeten of oordeelen na de grootheydt van haere lichaemen, maer na de uytmentheydt van haere deughden ende krachten.

Dit blijkt inde kostelick gesteenten klaerlick, welcke hoewelse seer kleyn zijn, nochtans meer uytmentheden, ende verwonderinge in haer vertoonen, dan de groote klippen ende woeste steenachtige berghen tot aenden Hemel verheven. Indien men een os by een bye, of een esel by een miere wil vergelijcken; alles wel aenghemerckt zijnde, salmen meer uytmentheydt ende wonderen der natuyr, in dese kleyne, dan in ghene groote bevinden.

Inde kleynste dierkens segt *Plinius*, en kanmen noyt genoegch verwonderen, hoe de voorforghende natuyr inde selfde sulcken grooten verscheydenheydt der leden heeft kunnen maecken, daer sommige in haer gheheel so kleyn zijn, datte of niet, of immers beswaerelick vande menschen kunnen gesien werden. Met wat groote konste zijn in dese dierkens de leden gemaect om te sien, hooren, gevoelen, smaecken, riecken, bewogen te werden, geluydt te geven, gevoedt te werden, haers gbelijcke voort te brengen, ende so voorts? behalven dat in dese

dese dierkens onghelijck meer verstandt of vernuft, kracht ende volkomentheydt gespeurt wert, dan in vele grove ende groote dieren. By voorbeeldt, de wormen die in het houdt voortkomen, hebben sulcke stercke tanden, datse het hardste houdt kunnen door-eten, ende daer uyt haer voedsel nemen. Daerom en veracht geen kleyne dinghen, want daer en is in het onderfoeck der natuyr, niet dat te vergeefs, of onnut is: maer in teghendeel, is de natuyr nergens meer in haer geheel dan inde kleynste dinghen. Wie kan genoeg verwonderen de stoutheydt der vliegen, de kloeckmoedigheyt der wesen, de sorgvuldigheyt der mieren, de voorsichtigheyt der byen. Daerom bekent Augustinus datter niet min, ja meer reden van verwonderinge, aendachtige opmerckinge, ende stoffe om Godt (die alles met wijsheydt gemaect heeft) te loyen, gevonden wert inde kleyne, als inde grootste dieren. Want hy heeft inde kleyne ghestelt een onghewoone schoonheydt, een scherp gevoelen, ende wonderlick vermeughen; so datter meer oirfaeck is om sich te verwonderen over de snelle vlucht der vlieghe, dan over den ganck des elephants of van een os: ende daer is meer wonders inde wercken der mieren, dan inde lasten die vande kemelen gedraegen werden. Ja (seggt Augustinus) ick en schaeme my niet een vliege te verheffen boven de sonne, door welcke nochtans alle dinghen in het leven behouden werden, om dat de vliege een levendichmaeckende ziele heeft. Hoewel andere *Philosophi*, dat Augustino niet geern souden toestaen, dat de sonne, door welckers middel alle

dieren haer leven ontfangen, selve sonder levendige kracht wesen soude. Den selfden Augustinus verhaelt dat een Christen op sekeren tijdt seer vande vliegen gequollen zijnde een Manicheer ontmoettede, die hem by die gelegentheydt sochte te overreden, dat de vlieghen niet van Godt gheschapen en waeren maer vanden duyvel. Maer antwoorde den Christen, indien niet Godt maer den duyvel de vliegen gheschapen heeft, wie heeft dan de byen gheschapen? den Manicheer niet dervende seggen, dat sulcke vernuftige ende nutte dieren vandē duyvel gemaect waren, is in sijn gevoelen beschaempt gemaect.

Daerom heeft Hieronymus Cardanus beter gheoordeelt, segghende dat dese kleyne dierkens ghemaeckt zijn tot een cieraedt des werelts. Want wie en moet niet belijden, datter ongelijck meer konste vereyft is om de ontallicke coleuren deser dierkens, ende alle haere nette ende menighvuldige ledemens wel af te beelden, by exempel van een bye, vlieghē, miere, vlooy, rupse, boterkapel, boomworm, kalander ende so voorts, dan een os of een peerdt, of een elephant te schilderen? want even gelijck in een paeuw de coleuren veranderen na datse op dees of ghene wijze na het licht der sonne geset zijn, ende na dat het licht verscheydentlick van haer afschiet, so wort sulx ingelijx in vele van dese dierkens aengemerckt. So dat een ende selfde plaets d'een tijdt groen, d'ander tijdt blaeuw, root, gheel of andersints gecoleurt schijnt te wesen.

Het woort *insectum* daer dese dierkens mede be-naempt werden, beteyckent eygentlick een dier dat
insnij-

insnijdingen of verscheyden deelkens heeft, die gelijk van een gesneden of gescheyden zijn, hoewelse noch ten deele met hare binnenste deelen aen mal-kanderen hangen, welcke insnijdingen in sommige op het opper-lijs, in andere aen het onder-lijs, in sommige op beyde plaetsen gesien werden. In dese dierkens en vintmen gheen vleesch noch beenen, maer yets anders in haer plaets, gelijk inde bysondere beschrijvinge breeder blijcken sal.

Dat dese dierkens volmaeckte dieren zijn blijkt, om dat onder de dinghen die uyt een onvolcomen vermenginge bestaen geene ghetelt worden die leven. Want sodanich worden maer alleen genaempt de dinghen die uyt de dampen inde locht veroirsaeckt worden, als daer zijn de wolcken, regen, winden, sneeuw, hagel, donder ende so voorts. Hoewel uyt dese gemelde dinghen wel somtijts eenige dieren te voorschijn komen, als padden, vorsschen, spinnekoppen, rupsen, sprinck-hanen. Het is wel waer dat sommige deser dierkens niet en hebben alle die leden ende bequaemheden, die in sommige andere dieren gevonden werden. Maer daerom en moeten niet seggen datse onvolmaeckt zijn. Want yder heeft alle die leden ende eygenschappen die tot haer wesen ende onderhoudt noodich zijn; so dat elck in sijn soorte volmaeckt is. Want anders en soudet geen dier volmaeckt mogen genaempt werden, dewijle daer geen dier en is, dat alle de leden, eygenschappen ende bequaemheden te gelijcke heeft, die in sommige andere gespeurt werden. Ende hoe soudet yemandt dese dierkens derven onvolmaeckt noemen

men, gemerckt in vele der selve (na ghelijckmatig-
heydt te rekenen) ongelijck meer verstandt, konste,
voorsichtigheydt, vernuft, nuttigheydt, kracht ende
andere wonderlicke hoedanigheden gespeurt werdē,
dan inde groote dieren; by voorbeeldt, inde zijde-
wormen, byen, spinne-koppen, mieren, vloon ende
andere? ende hoewel te vooren verhaelt is, dat dese
dierkens met der tijt een andere gedaente aendoen,
ende van wormen in vliegen of andere dierkens ver-
anderen, nochtans en volgt daer uyt niet, datse te
vooren gheen volmaeckte dieren en waeren, niet
meer als het volgt dat een kalf, geen volcomen dier
of kalf en is, om dat het daerna hoornen krijgt die
het te vooren niet en hadde; of dat een nieuw gebo-
ren kindt, geen volmaeckt dier of mensch en is, om
dat het noch geen tanden en heeft; of dat een nieuw
geworpen hondt geen volkomen beest en is, om dat
hy noch niet sien en kan. De natuyr noyt konnende
ledich zijn, maect uyt alderley stoffe alderley din-
gen, na dat de gematigheydt ende bequaemheydt der
stoffe lijden kan. Want het lichaem der mensche
sels komende tot verrottinge brengt verscheyden
soorten van wormen voort, uyt welke verscheyden
vlieggen geboren werden; sal daerom yemandt met
reden kunnen seggen, dat het lichaem des mensche
te vooren niet en heeft sijn volmaecktheydt gehad.

Onder dese dierkens *insecta* genaempt is een seer
groots verscheydenheit, so ten aensien vande plaats
in welke sy geboren worden, als mede de colouren
ende hoedanigheden harer lichamen; item, ten aen-
sien van de grootte ende deelen der lichamen; ten
aensien

aensien van haer voedsel, wijze van voortteelen ende haren verscheyden oirspronck, ende maniere van beweginge.

Daer en is by-na geen boom, cruydt, vrucht, faedt of gewas der aerden, of het brenght sijn eygen wormen of eenighe soorte van kleyne dierkens voort. Ingelijx en zijnder geen dieren, of daer worden eenige bysondere dierkens op of in haer lichaem voortghebracht; als mede uyt de bedervinghe der selver lichamen. Selves de dingen die door konste gemaect zijn, hebben haer bysondere dierkens die uyt de selfde voortgebracht werden, ghelijck inde kleederen, boecken, ende andere dingen te sien is.

De *insecta* die haer vlercken verliefen, en krijgen die noyt weder, want sy en groeyen noyt weder aen. Insgelijx als de byen haer angel verliefen, so moeten die (gelijck Albertus getuygt) vande wonde sterven.

Vele *insecta* hebben seer lange pooten, sommige om datse te beter soude kunnen op-springen; andere om haer vande aerde op te heffen alse willen vliegen; ende eenige om door de selfde rontom te voelen of haer yets inde wech is, door diense hardachtige oogen ende een swack gesichte hebben: so datse daer mede haer verweyren, ende 't geen haer verhindert, trachten wech te doen: tot welcken eynde oock vele langhe dunne ende teere hoornkens hebben aen haere hoofden.

De reden waerom sommige van dese dierkens seer vele pooten hebben, seggen eenige te wesen de koude gematigheydt deser bloedeloofse dieren, waer doorse traeg zijnde van beweginge, door de menigte
der

der pooten in haere beroeringhe verlicht worden. Ten anderen, om datse verscheyden insnijdinghen ende scheidynghen van leden hebben, ende lanckwerpich op der aerden liggen, ende d'erhalven vele pooten van nooden hebben.

De wijze op welcke dese *insecta* voort-komen is seer verscheyden, want sommige telen haers gelijcke voort gelijk de groote dieren die bloet hebben; als de mieren, sprinck-hanen, wespen, &c. andere brenghen wel wat voort maer niet haers ghelijcke, maer alleen wormen; vele soorten en worden niet voort-gheteelt door vereeninghe van manneken en wijfken, maer door eenige verrottinge, broedinge, of eenighe warme ende vochtighe stoffe, welcke tot het voort-brenghen eenigher levendighe dierkens alderquaemst bevonden wert: want de Hemelsche warmte verstreckt haer voor de ziele. Eenige werden ten deele door voortteelinghe ende ten deele door eenige verrottinge voort-gebracht.

Onder de gene die door paringe of door vereeninge van het manneken met het wijfken voorttelen, zijn de wijfkens ghemeenelick grooter dan de mannekens, 't welck oock insghelijx onder de visschen wort aengemerckt; want de meerder grootheyt des lichaems tot de overvloedigher voort-teelinghe bequaem is.

Het is voor een wonder te rekenen, dat vele van dese *insecta* die wijfkens zijn, de gestalte der leden hebben die tot de voortteelinghe behoore, niet ongelijck de mannekens in andere soorte van dierē, ende in tegendeel de mannekens de gedaente deser leden,
die

die gemeenelick inde wijfkens is. So dat de mannekens haer niet en voegen inden voorbuyck der wijfkens, maer de wijfkens in het lichaem der mannekens, waer doorse een levendigen waesem ontfangen die haer tot de voort-teelinge bequaem maeckt.

De *insecta* worden in het ghemeyn gheacht te zijn van een koude gematigheyt, ende datse om die reden weynich voedsel van nooden hebben: doch dit en moet niet van alle soorten verstaen werden, want daer zijnder eenige die merckelick heet zijn, gelijk de byen, de *cantharides* ofte groene venijnigen boomwormen, &c. den meestendeel deser dieren en konnen de koude des winters niet uyt-staen, maer sterven voor den winter, of liggen als doot in d'een of d'ander plaets verborgen, tot datse met den somer gelijk als een nieuw leven aennemem.

De *insecta* en gebruycken geenem aessem of verhalinge des adems; gemerckt sy kout zijn, ende geen bloedt noch longer en hebben, ende alleen door het water of locht die haer omringt, van buyten verkoelt werden; ende dit is de reden datse met olye bestreken zijnde sterven, doordien de kleyne tochtgaetjens door welcke sy verkoelt worden ghestopt worden, maer door azyn worden die geopent, ende de dierkens in het leven behouden. Hier tegen werpen sommige in bedenckinghe, dat eenige *insecta* groot geluydt van haer geven, gelijk de byen, vliegen, krekels, muggen, &c. doch dient tot antwoorde, dat sodanigen geluydt niet veroirsaect en wert door de tocht van eenighen adem of longer, maer door het ghedruys dat dese dieren maecken met het
fchud-

schudden van haer lichaem ende vlercken. Want indienmen de byen of vliegghen eenige tijt in het water hoort dat matichlick warm of kout is, so zullen sy sterven: maer met warmen asschen bedeckt zijnde, na dat de overvloedighe vochtigheyt verteert is, so beginnen sy weder te leven; 't welck niet en soude geschieden, indiense heet bloedt hadden, ende by gebreck van adem-treckinge ghestickt waeren. En hoewel de *insecta* geen adem en scheppen, nochtans leert de ervarentheydt datse reuck hebben; want de byen en kunnen geen stanck noch roock verdragen: ende vele *insecta* sterven door den reuck van aengesteken solpher. Oock weten de byen ende muggen haer voedsel van verren te riecken ende te vervolgen.

Het is een saeck die ten hooghsten te verwonderen staet, dat dese kleyne gheringhe dierkens veel stercker van leven zijn dan meest alle andere oock groote dieren, die inde locht sweven, of op aerden, of inde wateren leven. Want vele vande *insecta* in verscheyden stucken verdeelt zijnde, blijven alle de deelen eenen tijdt-lanck in het leven, insonderheydt die lanck zijn, ende veel pooten hebben: ghelijck oock de slangen, eggedissen ende eenige weynighe andere. De vliegghen blijven lange in het leven, na datse van haer hoofden berooft zijn. Ende hier in zijn dese dierkens eenige gewassen ten deele gelijk, welcke hoewelse in stucken verdeelt worden, nochtans haer leven behouden, ende yder stuck inde aerde geset zijnde, brengt sodanigen gewas voor als het geheel was, daer de deelen van genomen waren: so dat

dat haer levëndighe ziel in yder deel gheheelick be-
waert wert.

Meest al de *insecta* sterven binnen het jaer , uytge-
nomen eenige, die haer des winters stil ende verbor-
gen houden. Maer gemerckt verhaelt wert inde vol-
gende beschrijvinghe, datter eenige zijn die seer lan-
gen tijt in haer veranderinge blijven ligghen sonder
eenich voedsel, niet alleen thien, of elf, maer selfs tot
ontrent vijf-en-twintich maenden; so blijkt daer
uyt de waerheydt van 't gene te vooren gesegt is, na-
mentlick dat dese dierkens van een koudt tempera-
ment ofte gematigheyt zijn. Datmen hier op soude
mogen dencken, dat dese dierkens by de locht kon-
nen gevoet werde, gelijk vande *Chamaeleon* verhaelt
wert, dat en voldoet niet, doordien de ervarentheydt
geleert heeft, dat den *chamaeleon* door enckele locht
niet gevoet en wert, hoewel hy eenigen tijt in het le-
ven kan blijven gevoet zijnde door eenige seer kley-
ne dierkens die inde locht zijn, ende van hem tot
voedsel ingetrocken werden.

Wat de gebruycken deser dierkens aengaet, hoe-
wel vele der selve niet alleen de menschen ende an-
dere dieren seer veel ongemack aendoen, maer oock
ongheloovelicke schade aen alderley vruchten ende
gewassen der aerden aen-brengen; so dat *Plinius* ende
andere history-schrijvers verhalen, dat door dese
ende andere kleyne geringe dieren somtijts eenighe
steden ende gheheele landstreken van inwoonders
ontbloot zijn. Nochtans zijnder oock onder dese
dierkens die de menschen groot ghemack ende pro-
fijt toe-brengen, als insonderheyt de byen. Eenighe
worden oock inde genes-konst gebruyckt, andere

dienen verscheyden dieren tot voedsel. Eenige worden geslegt de elementen als de aerde, water ende de locht van venynige ende quade gestaltenisse te suyveren.

Daer zijnder oock die meenen dat sommige van dese dierkens dienstich zijn om het onsuivere bloet eeniger dieren uyt te suygē. Edoch dienen dese dierkens insonderheyt om inde selfde Gods wonderlicke wijsheyt, ende macht te bemercken. want gelijk het in een konstnaer meer verwondert wert een kleyn, ende subtyl werck, dan 't geen grof ende groot is; so isser oock inde natuyr meest reden van verwonderinge inde cleynste schepselen. Zwingerus verhaelt in theatro, dat binnen Neurenburg een ysere vliege gemaect is, welcke vanden huysheer ende eygenaer in het begin der maeltijt los gelaten zijnde, rontom de geheele tafel vloogh, ende eyndelick tot den eygenaer weder-keerde. Ende Plinius verhaelt van sommighe die gansche wagens gemaect hebben, welcke onder de vlercken van een ghemeene vliege konden verborghen werden. Ick heb in eygen persoon hier binnen Middelburgh ghesien een gouden langachtige keten, die rontom den hals van een vloowiert vast gemaect, ende de vloosprong gemacklick met den ganschen keten wech. Gelijkker dan in dese ende dierghelicke dingen meer konst is dan in groote; so oock meerder bewijs van Gods wijsheyt inde kleyne dierkens. In welcke niet tegenstaende sy in haer gheheel seer weynich lichaems hebben, nochtans met onnaspeurelicke verscheydenheyt der leden voorsien zijn, die tot haer voedinge, beweginge, vijf sinnē, voorteelinge &c. nootfakelick zijn.

2

Bysondere ende verscheyden Aen-merckingen
 vanden aerdt, wonderlicke veranderinge
 ende Eygenschappen der a Wormen,
 Rupsen ende b andere kleyne dieren in het
 ghemeyn.

Ick hebbe voor eerst ghe-
 merckt, dat even gelijk de
 mensch ende andere dieren,
 door een heymelicke drift
 gene-

a. De Dierkens van welcke hier gesproocken wert,
 noemen de Latinen *insecta* om datse ghelijck als ver-
 scheyden insnijdingen hebben; of als in ringhen ver-
 deelt zijn, om welcke reden *Albertus* die *annulosa* ge-
 naempt heeft.

b. De gemelde dierkens *insecta* genaempt, worden
 verdeelt in de gene die in of op de aerde sich onder-
 houden; ende die in het water leven. Van de gene
 die op de aerde wonen hebben sommighe voeten:
 doch andere en hebben geen voeten, gelijk daer zijn
 de morten, flecken, de wormen die inde aerde, of
 inden mensche, of in andere dieren groeyen; als mede
 in verscheyden gewassen, steenen, ende soo voort.

Onder de gene die voeten hebben, zijn eenige ge-
 vleugelt, andere niet. Die sonder vleugels zijn, heb-
 ben eenige weynigh voeten, namelick ses, als de mie-
 re, mol, luys, &c. of acht voeten, gelijk de Scor-
 pioenen ende spinnekoppen: of twaelf voeten, of

A

veer

2 METAMORPHOSIS

genegen zijn haer selven voort-te-setten, ende also in haere soorte eeuwich te blijven, hoe-welse voor haer eygen selven den doot onderworpen zijn: 't welck een klæer bewijs is vande alom-teghenwoordige voorfsienigheydt Godts, waer door hy niet alleen alles in allen werckt, maer oock alles in haere gedaenten onderhoudt ^d, dat segh ick,

veerthien, als de rupsen. De andere worden veel-voetige genaempt, die meer beenen hebben dan de gemelde.

De *insecta* die vlercken hebben zijn tweederley; eenige hebben die open, andere de selfde met eenigh ander decksel bedeckt, die daerom *vaginipennia* genaempt werden. Ten anderen, sommige hebben twee, sommige vier vlercken: ende wederom, eeniger vlercken zijn vliet-achtigh, ende geven door het raecken niets van haer: maer andere zijn gelijk met eenige bloeme bedeckt, welcke door het raecken af-stuyft, of aen de vingeren hanght, gelijk te sien is inde witiens, of boter-kapellen, by de Latinen *Papiliones* genaempt.

c. De dingen die onsterflick zijn ende niet en vergaen, en telen niet voort.

d. De voortelinghe is dickmael met groot nadeel ende

ick, heeft oock plaets in dese dierkens, want tot dien eynde stellen fy haer faedt, ende dat op sodanighe plaetsen, in welcke het selfde door de sonne bequamelick kan uyt-gebroeydt werden, ende tegen dien tijdt, op welken op die selfde plaetsen, dese dierkens haer natuyrelick voedtsel konnen vinden. Soo datmen met verwonderinghe fiet, datter gheen Rupsen voort en komen, voor datse op de plaets van haer gheboorte, oock met eenen haere spijsse ghereedt vinden: waer in fy geluckiger zijn dan selfs vele menschen, welcke haere kinderen voort-teelende, met de op-voedinge

der
A 2

ende ongemacken vermengt. Soo dat door een wonderlicke genegentheyt ende beleydt der Natuyr, de scepelen eenichsints haer selven verloochenen, tot onderhoudt van het gemeene.

4 · M E T A M O P H O S I S

der selve verlegen ende seer bekom-
mert zijn.

Maer insonderheydt achte ick aen-
merckens waerdigh te zijn 't gene in-
de laetste bevindinghe verhaelt wert,
dat uyt twee Rupsen van een ende
selfden aerdt , tweederley ende seer
onghelijcke veranderinge ghekomen
zijn. Want van de eene rupsē heb ick
bevonden dat voort-gekomen is een
schoone boter-kapelle met vier vleu-
ghelen : maer uyt de andere twee en
tachtentig kleine vliegen, welcke alle
van boven uyt het lijf uyt-gekropen
zijn.

Ten anderen , ghelijck ten aensien
vande verscheydentheydt der landen,
de menschen van malkanderen seer
verschillen in grootte des lichaems,
koleur, gestalte, gematigheyt, manie-
ren

ren van leven, lenghte des hayrs (want in sommighe plaetsen groeyt het seer lanck, in andere niet langher als de wolle der jonge lammeren) ende soo voorts; so isser oock in dese dierkens een onbeschrijvelicke verscheydenheit, na den aerdt ende gestalte van yder landt. Maer gelijkmen vande weerdigheydt ende gelucksaligheydt der menschen niet en moet oordeelen na het uytterlicke, maer meest na de deught ende inwendige geluckighen staet des ghemoedts. So heb ick dat insgelijx aen dese dieren kunnen bemercken: Want als ick somtijts een ciereelicke ende schoone wel-ghefatsoeneerde Rupse vondt, so dacht ick dat nae haere veranderinge, daer uyt een seer schoonen uyl of kapelle soude voort-komen: ende in tegendeel;

6 METAMORPHOSIS

als ick een leelicke Rupse ontmoete, soo meynde ick, dat ick na de veranderinge, daer uyt een graeuwen vuylen uyl soude te voorschijn komen. Maer de ervarentheydt heeft my geheel anders geleert, want uyt schoone rupsen komen wel leelicke uylen; ende uyt leelicke rupsen, seer schoone kapellen.

Voorts heb ick oock bemerckt, dat ghelijck onder de menschen groote twisten, haet ende vyantschap valt; dat oock het selfde also met dese kleine dierkens gestelt is. Ende ghelijck in verscheyden Landen de menschen verscheydentlick ghevoedt worden, sommige als in Noorwegen niet dan met stock-visch in plaets van broodt; andere in Indien met Cassavy-wortelen in plaets van broodt; ende eenige ghe-

ghebruycken meest tot haer voedtsel de basten van boomen, bladeren, wortelen, kruyden; ja daer zijnder die in het vleesch ende ingewandt van doode menschen een goede smaeck vinden. So isser insgelijx onder de rupsen groot verschil van voedtsel, ende sommige eten oock de andere op, ende zijn haer medt-ghesellen tot een begraef-plaets.

Ten vierden, ick heb oock selfs vande hope der Christenen, welcke is de op-standige tot een volkomen geluckigh ende eeuwigh leven; eenighsints een voor-beeldt ende ghelijckenisse in dese geringe dieren bespeurt. Want daerse in haer eerste leven maer en zijn verachte maden, wormen of

e. Aengefien de op-weckinge der dooden een werck is dat de gheheele kracht der Natuyre te boven gaet, ende derhalven Gode eygen; so en kunnen de seckerheydt daer van door geen natuyrelicke redenen

8 METAMORPHOSIS

rupfen geweest ; so wordenſe naderhandt kleine vogelen , die inde vrye locht, inde hooghte ende by de aengenaeme bloemen ende ſoetigheden haer onthouden. Edoch eer ſy tot dit leven kunnen geraecken, ſo moetenſe haer eerſte lichaem veranderen , ende

VOOR

bewijſen , maer hanght alleen aen den geopenbaerde wille ende beloften Gods inde H. Schriften uyt-gedruckt. Nochtans zijnder inde Nature wel eenige afbeeldingen , welcke by gelijckeniffe de ſelfde eenichſints vertoonen. Want men ſiet dagelijx dat niet alleen uyt alderley zaden , maer oock andere dinghen , die niet en leven noch gevoelen hebben ; levendige ende gevoelende dieren voort-komen. Na dat inden Winter de gewaſſen ende vele dierkens, een langen tijt als doodt geweest zijn , ſchijnenſe met het aen-komen des Somers als een nieuw leven te krijgen. De Stoifche Philoſophen hebben gelooft dat als de oude wereldt verbrandt ſal worden , uyt de gebrande ſtoffe weder alles ſal vernieuwt ende gelijk als herſchapen worden. Soroaſter onder de Chaldeen , ende Theopompus onder de Peripatetiſche Philoſophen , hebben de opſtandige der dooden erkent. Als mede den Heydenſchen Chryſippus, volgens 't gene Laſtantius aentreckt *lib. inſtit. 7. cap. 23.* den ſlaep ende ontwaeckinge uyt den ſlaep , is een daegelijx ende gemeen voorbeeldt des doods ende opſtandinghe,

voor een tijtlanck als inden doot leggen, tot datse een andere gestalte des lichaems verkregen hebben. In welke Veranderinghe onder anderen aen te mercken staet, dat op de plaets daer de pooten vande Rupse gestaen hebben, daer staet daerna den rugghe van het dier, dat door de veranderinghe voort-kompt: Ende dat den rugghe geweest is vande rupse, daer worden de pooten gevonden van het dier dat na de veranderinge te voorschijn komt; gelijk inde laeste bevindinghe klaerlijck getoont wert.

Ick heb oock aenghemerckt, dat dese dieren eerse tot haer veranderinghe komen, van alle haere onreynigheden moeten ghesuyvert worden, want anders en kunnen sy niet veranderen. Ende dat dese veranderinghe

met groote treckingen, arbeydt ende pijnē geschiedt. Doen dacht ick, dat ons dit een voor-beeldt diende te wesen, om ons te reynighen van alle besmettinge der ziele ende des lichaems, om door onse doodt toe-ganck te hebben tot den thron der genaden inde hooghste Hemelen, alwaer niet onreyns en kan in-komen; want die de hope der zaligheydt wil verkrijghen, die moet hem selven reynigen gelijk Godt reyn is; ende dat vande sonden, welcke alleen de menschen voor God verfoeyelick ende onreyn maecten. *Matth. 15. 2 Cor. 7. 1. 1 Ioh. 3. Apoc. 22.* uyt-treckende den ouden mensche, op dat wy den nienwen Mensche mogen aen-doen die na Godts ghelijckenisse herschaepen wort: even gelijk dese dieren haeren ouden huyt af-doen, ende

ende een gansch nieuw ende verandert lichaem krijghen.

Als nu dese dierkens gefuyvert zijn van alle haere onreynigheden, soo gaen sy haer gelijk als in een Graf besorgen, ende spinnen voor haer selven een huysken dat seer konstigh is, ende een wonderlick werck vande wijze, voor-bedachte, ende voorforghende Natuyre. In dit huysken laeten sy een kleine openinghe, die seer behendigh ghemaect is, door welke sy op haeren bestemden tijdt uyt-komen. In dese huyskens zijnsse voor haere vyanden (welcke de mieren zijn) bewaert, ende leggen daer even als of sy doodt waeren, hoewel in haer noch een levendigh sap overigh is, 't welck haer ziele is, ende het welke teghen den tijdt van haere

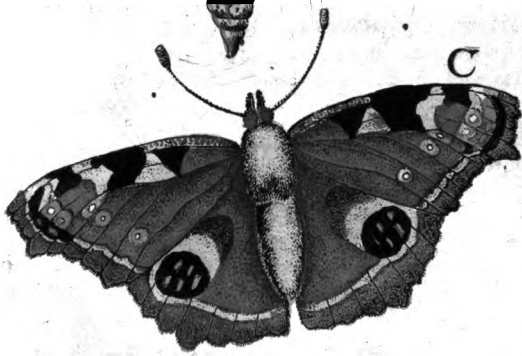
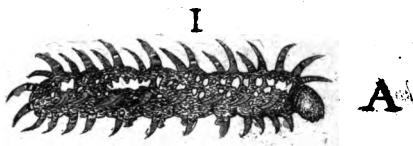
ver-

veranderinge ende uyt-komfte begint op-te-swellen ende te fermenteren, soo datse weder in een ander leven ende in een nieuwe ghestalte des lichaems te voorschijn komen. Dit gaf my in bedencken, dat wy veel meer voor ons af-sterven, voor ons selven behoorden te besorgen niet alleen een bequaeme rust-plaets voor onse lichamen, maer boven al de Hemelsche woon-plaetsen onser Zielen by Godt, tot welcke onse Zielen komen moeten na de doodt, namelick tot haeren oirspronck diese gegeven heeft, gelijk het lichaem tot der aerden keert daer het uyt ghenomen is; yder deel onses wesens weder-keerende tot sijn beginsel ende eersten oirspronck. Ecclesiast. 12.

Noch heb ick ghesien, dat als een
rupse

rupse haer tot veranderinge stelt voor haeren natuyrlijcken tijdt, dat is, eerse langhe ghenoegh geëten heeft, ende haeren vollen wasdom heeft; dan en krijghen sy na haere veranderinghe, haere behoorelicke gestalte niet, maer zijn leelick ende elendigh, de vleugelen zijn te kort ende verkrompen, gelijk perkement dat te nae by het vyer geweest is; die andersints in den tijdt van een half uyr net geverft ende uyt-gespannen worden. So dat hy nu die vleugelen niet en kan ghebruycken, ende sijn kost niet en kan soecken, ende d'erhalven veel elendigher is dan te vooren, ende lanx de aerde kruypen ende vergaen moet. So dacht ick (by gelijckenisse) in mijn selven, sal het gaen met de gene die den tijdt der ghenade in dit leven versuympt heb-

hebben, ende welckers Zielen met het geestelick broodt des Goddelicken Woordts ende Christi, niet en zijn gevoedt, die zullen een elendige opstandinghe hebben, ende veel ongeluckiger worden dan sy in dit leven gheweest zijn. Maer in teghendeel, indien wy in dit aerdsche leven, na den wille Godts heylighlijck leven, soo hebben wy in Godts Woordt de belofte, ende in dese dierkens eenigints een voorbeeld; dat wy na onse opstandinghe vande aerde zullen met Christo inden Hemel op-ghenomen worden, nieuwe verheerlickte lichaemen verkrijghen, ende met de lieflickheden ende soetigheden die ter rechter-handt Godts eeuwiglick zijn, versadicht worden: gelijk dese dieren, die eerst aerdt-kruypende Wormen

men waeren, nu inde locht vlieghen, ende den honingh ende lieffelicheden der beste bloemen genieten, na datse een ander leven ende ghestalte des lichaems verkregghen hebben.

I. ONDERVINDINGE.

DE Rupsse ^a afgebeeldt by letter A.
(welcke ick om van andere te onder-

^a. De rupsen zyn sommige ruych ende hayrich, welke meest fenynich geacht worden; sommige glat gelijk de Zyd-wormen ende andere. Ende hoewelse seer groote schade doen aen de boomen, soo zynse echter seer dienstig om veelderley gevogelte te voeden. Somtijts komen veelderley soorten van Rupsen in sulcken groote menichte voort, datter by-na geen loof van haer overich gelaten wort: waerom sy oock een heyr Godts ghenaeemt werden, waer door seer groote schaede de menschen toe-gebracht wett. Joël. 1: 4. *Wat de Rupsse heeft overgelaten, heeft den Sprinckhaen af-gegeten, ende wat de Sprinckhaen heeft overgelaten, heeft den Kever af-gegeten, ende wat de Kever heeft overgelaten, heeft den Kruid-worm af-gegeten.* c. 2. 25. also sá ick u lieden de jaren vergelden die den sprinckhaen, de kever, ende de kruid-worm, ende de rupsse heeft af-gegeten: mijn groot heyr dat ick onder u gesonden hebbe. Siet Amos. 4. 9. &c.

derscheyden, den *Egel-rups* noeme) heeft haeren oorspronck uyt het saedt dat de Paeuw-ooge (van welcke hier onder gewagh gemaect wert) set op de tweede soorte vande groote brandnetels, in het Latijn *Vrtica* genaempt. Dit kruydt schijnt een verwarmende kracht te hebben, door-dien het aengeræckt zijnde, door sijn kleine doorenkens die op de bladeren staen, de handt seer doet ontfteecken, ende met puysten of bladderkens op-loopen: welck ongemack versacht ende weggenomen wert, indien-men de plaets des brandts ende pijnē vrijft met het sap dat uyt gras geperst wert.

Dese Rupsē heb ick ghevanghen den 14 Mey, 1635. ende onderhouden met netel-bladeren tot den 11 Junii des selfden jaers; doen heeft sy haer

haer tot de *b* veranderinghe gheset, maeckende het achterste eynde vande veranderinge seer vast, met den kop nederwaerts hanghende, als te sien is by letter B.

B Dese

b. Alle Rupsen die eenich spindsel uyt haer selven voort-brengen, na datse sich daer in verborgen hebben, soo krijghen sy een geheel andere gedaente danse te vooren gehadt hebben. Want te voorwarensesacht, aten, bewoghen haer van d'een plaets na d'ander ende hadden pooten: maer na datse sich in haer spindsel tot veranderinge geset hebben, so en sietmen in haer gheen beweginge, dan alleen als men die aenraeckt; sy en eten niet, worden harder, ende men wortter geen pooten aen gewaer. Siet *Aldrovandum lib. 2. de insectis cap. 5* uyt dese veranderingen komen daerna verscheyden ghedaenten van *papiliones* die wy wittiens of boter-kapeilen noemen.

'tGene sich inde gemelde veranderinge verthoont eer daer de *papiliones* uyt voort-komen, hebben de oude genaempt *chrysalides* ende *aurelias*, om datse somtijts het colour van gout verthoonen: hoewel der oock zyn die wit, groen, of van andere colouren gevonden worden. Wy noemenses in het gemeen uyltgiens, hoewel se seer verschillen in haere gedaente. doch gemeenelick verthoonen sy het fatsoen van een kindt dat inde luyren gewonden is, met hoornkens ende gelijk als met een myrter op den kop. *Aldrov. ibidem.*

B Daer

Dese vertooninge duyrde den tijdt van negen-thien dagen, als doen quam daer uyt een schoone vier-gevleugelde, Paeuw-oog, gelijk in dese medegaende figuyre aen-gewesen wort, by de letter C.

Als dese Paeu-oogh eerst voortquam uyt haere veranderinge, waren haere vleughelen even als nat papier gestelt,

c. Daer zyn seer veel soorten van *papiliones* of boterkapellekens, waer van te sien is by *Aldrov Mouffetius*, *Jonstonus* ende andere. Eenige vliegen by nachte dese *Phalenas* noemen, andere vliegen inden dach. Beyde beminnen seer het licht, gene dat des nachts, dese dat des daeghs sich vertoont. Die by nachte vliegen, vertoonen sich dickmael ontrent de brandende kaerffen, lampen, of eenige andere lichten: Ja vliegen somtijts daer in, ende worden verbrandt. By dese worden niet sonder reden vergeleken de ghene die door onmatige liefde tot de wellust, of spijsse ende dranck, haer selven bederven. Of oock die al te nieuwsgierich zijn om de Goddelicke geheymenissen te onder-soecken; want Godt woont in een ontoeganckelick licht, ende veel eer souden wy vanden glants sijner heerlickheyt verslonden worden, dan sijn geheymen ende onnaspeurelicke volmaecktheden uyt-vinden.

Het

gestelt waer uyt eenige druppelkens waeter vloeyden : doch (dat mijns oordeels wonderlick was, en op-merc-kens waerdich) sy wierden inden tijdt van een half quartier van een uyr vol-komentlick stijf, uyt-gespannen, ende bequaem om daer mede te vliegghen.

Het voedtsel dat dese ghemelde Paeuw-oogh ghebruyckt, is suycker ende verscheyden soorten van soetig-heden, doch insonderheydt den honingh, diese van de bloemen weten te haelen: en boven-al beminnen sy seer bedorven freuyt, om welck sy tegen malkanderen dickmael vechten.

Sy verberghen haer des Winters inde Schoor-steenen der landtlieden, uyt welcke ick de selfde somtijts met sterck vyer te stoocken, hebbe doen te voorschijn komen. Oock onthou-

den fy haer dickmael inde holle boomen.

II. ONDERVINDINGE.

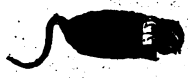
GElijck yder voghel sijnen bysonderen aerdt, heeft ten aensien van sijn gestalte, eygenschappen, plaetsen in weleke fy haer onthouden ende, soo voorts; so mede ten aensien van haer voedtsel ende oirspronck; welcke in verghelijkinghe gestelt zijnde, inde dieren somtijts geheel contrary is. Want daer den Paradijs-voghel gesegt wort sijn woon-plaets inde lucht te hebben, ende sijn aes uyt de wolcken te haelen; so sietmen in tegendeel dat den Hoepentoep sijn voetsel soeckt uyt de vuyligheydt die van menschen ende beesten af-gaet. Dit kan noch klaerder af-ghenomen werden uyt dese made, die wy om de onrey-

II

A

B

C

reynigheydt van haeren oirspronck ende vuyle stoffe uyt welcke sy voortkomt, de *swijn-made* ghenaempt hebben. Want sy onthoudt haer inde vuyle ende stincke ryolen ende heymelickheden in welcke sy oock haeren oirspronck heeft uyt een verrottinge die in een vochtige ende warme stoffe aldaer veroirfaeckt wert.

Den langen steert die desen worm heeft, bewaert hem dat hy in het voort-kruypen niet om en rolt; want so haest hy gewaer wort dat hy rollen soude, so weet hy dat door het krommen des steerts daedelick te verhinderen.

Desen worm heeft sich tot veranderinghe beginnen te stellen den 26 Augusti, tot welcken eynde sy gewoonelick kruypen inde gerren ende

B 3 groe

groeven van oude muyren. Sy verblijven in haere veranderinghe den tijdt van seven-thien daghen. Want na dat ick hem daer dus lange hadde sien inliggen, so is daer uyt voort-gekomen een tamme bye *d* ghelijck af-gebeeldt is

d. Het schijnt een vreemde saeck te wesen dat de Byen, (die so uyt-nemende vernuftich zijn, ende van welckers wonderlicke wercken ende regeeringhe seer veel, maer echter noyt genoegh na waerdigheydt ende waerheydt geschreven is :) uyt sulcken gheringhen stoffe ende onreyn vuyligheydt voortkomen. Het is nochtans seecker (seght Jonstonus in sijn natuyrelike Historie *lib. 1. de insectis*) dat uyt vertotte Stieren, Ossen, Koeyen ende Kalvers de Byen geboren worden. Daer wort by-gevoeght dat de Koningen ende Hooft-officieren uyt de hersenen, maer de ghemeene byen uyt het vleesch haren oirspronck nemen. Insgelijx mede uyt het merch van het ruggebeen; doch dat die uyt de hersenen komen de schoonste, voorsichtichste, sterckste ende grootste bevonden worden.

Vande gewoonlicke voortteelinghe der Byen wort seer verschillig gevoelt ende geschreven; men siet niet dat tot dat werck de mannekens met de wijfkenst'samen komen. *Jonstono teste loco citato, apum coitus visus est nunquam.* Sommige meenen dat de koningen alleene de mannekens zyn ende saedt geven tot de voortteelinghe,

is inde tweede af-beeldinge by de letteren A. B. C. waer van A. de maede, B. de veranderinge der selfde, ende C. de

linghe, ende datse daerom grooter zyn. Den geleerden Vossius schrijft vande voortsettinghe der byen, uyt verhael der gene die met de byen om-gaen, aldus. Den Koningh der byen set syn saedt in yder huysken. Dat saedt heeft de gedaente van een wit blaesken, uyt welcke een wit wormken voort-compt het saedt van slaep-kruydt niet onghelijck. Rontom dit blaesken wort vande gemeene byen uyt den daeuw gedaen een taeye witte vochtigheyt. So dat dese witte vochtigheyt te verghelijcken is by het wit van een ey, maer het saedt des koninx by het gheele des eys. Na dat de gemelde blaeskens met dese taeye vochtigheyt omcingelt zyn, so broeyen de broeyd-byen deselfde uyt. Daerna beginnen sy allenxkens meer en meer te swellen, tot datter eyndelick sulcke wormkens uyt-komen ghelijckmen uyt de vette kaesen siet te voorschijn komen. Ten laesten worden daer uyt voortgebracht volmaeckte byen, het velleken open-splytende, binnen den tijdt van thien, twaelf of meer daghen, na dat het bequaem weder is. Siet *lib. 4. de idolatria cap. 66. pag. 1531.* om dat de Byen gesamentlick als in een regeeringe leven, so hebbense in onse duytsche tale daer van haer naem gekregen, om datse *by een* leven. So dat byen, so veel is als *by-een*. Om te beter ervarentheydt te nemen van haer voortteeling, regeringe ende wercken, so dunckt my, datmen daer toe behoorde te gebruycken byen-korven van glas of eenige doorluchtige stoffe gemaect.

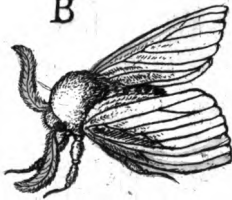
de bye vertoont die daer uyt ghecomen is. Welcke in het eerste myscheen sonder vleugels te wesen, want in plaetse vande selve sach ick twee witte plecken van grootte ontrent gelijk een spelden-hoofst, als in mal-kander gevouwen. Doch de bye begon dadelick die witte plaetsen met haer achterste pooten geduyrich uyt te strijcken, ende heeft de selve inden tijdt van ontrent twee uyren so net uyt-gepolystert, datse tot volkomene ende fatsoenelicke vleugelen geworden zijn.

Het voedtsel van dese bye is de soetigheydt die se haelt uyt de bloemen vanden *carduus sylvestris*, daerse dickmael op gevonden wort. Oock eten dese byen suycker, ende kunnen daer mede eenen langhen tijdt in het leven

A III

B

leven ghehouden worden. Sy en zijn niet seer hongherigh, ja konnen den tijdt van een-en-twintich dagen sonder eenigh voedtsel in het leven blijven: een teycken dat haere ingebooren warmpte seer wel ghematight is teghen haere natuyrelicke vochtigheydt.

III. ONDERVINDINGE.

GElijck meest alle rupsen haeren oirspronck nemen uyt eenigh saedt^e, so is oock dese rupse voortgekomen van een saedt dat aende bla-

B 5. deren

^e. Sommige meenen dat alle dieren oock de *insecta* ende de alderkleynste uyt eenich saedt geboren worden, ende niet uyt enckele verrottinghe; ende dat de kleene saeden allesints kunnen verstroyt worden, of met de kruiden op-gegeten zynde, daerna inde dieren of na haer doot uyt de selfde, verscheyden diertkens veroirsaeckt worden. Ja dat op dierghelijcke maniere de vorſchen somtijts konnen inde locht geboren zyn, ende met den regen neder-gevallen; doordien eenich van haer saet inde locht met de dampen

B 5. op-

deren vanden popelier-boom gheset was, ende door de hitte der sonne uyt-ghebroeyt wiert. Dese Rupsen eten seer geern de bladeren vande popelier-boomen of oock willege-boomen, welcke beyde bladeren malkanren in krachten seer gelijk zijn.

Dese Rupsen worden van verden gesien, om haer schoon wit datse hebben, ende om datse haer inde hoogte op de boomen onthouden; om welke

op-genomen was, ende door de warmpte des luchts tot vorscheen geworden. Edoch daer zyn so veel dierkens die uyt lanck verstorven hout, uyt het midden der besloten vruchten, ende uyt alderley verrotte ende bedorven saecken voortkomen, als mede uyt enckele broedinge, daer maer eenichsints een bequame vochtigheyt ende gematichde warmte gevonden wort; dat het onmoghelick is in alderley oirspronck der dieren eenich eygen saedt aen te wijzen. Ghelijck in het vervolgh deser uyt-vindinghen noch verder blijcken sal. Want de warmte ofte natuyre en kan noyt ledich wesen, maer daer eenighsints maer bequame bereydinghe van stoffe kan vallen, daer uyt komt altoos yets levendichs voort, so dat den onderganck van het ene, den op-ganck wort van het ander.

ke reden ick haer tot onderscheydt, de *Verde-sienders* genaempt hebbe.

Ick hebbe dese Rupse van eten versorght vanden 21 Mey tot den selden Junii, ende als doen heeft hy sich tot ruste gaen leggen, om na sijn veranderinghe een vroyelicker leven te verkrijghen. Ende sy is inde veranderinge gebleven den tijdt van veertien daeghen, ende doen is daer uytgekomen eenen witten uyl. Gelijk inde derde af-beeldinghe te sien is, waer van A. de rupse, ende B. den uyl verthoont, die daer van voort-gecomen is. Na dat dit uylken met sijn geselschap eenige dagen vroeylick geweest was, so heeft het sijn saedt geset. Korts daeraen is het manneken ghestorven, maer het wijfken bleef noch in het leven den tijdt van vier-en-twintich da-

daghen, hoewel ick niet en konde bedencken waer by dat het so langhe in het leven konde blijven, also het geen voedsel en gebruyckte.

IV. BEVINDINGE.

DEsen *f* Worm wort gevonden inde secreten, nemende sijnen oorspronck

f. De Wormen worden voort-ghebracht by-na in alderley soorten van dingen, niet alleen door verrottinge maer oock in saeken die tot verrottinge niet en komen; want (seggt Jonstonus) als de Meulenaers haer Molen-steenen scherpen, so vinden sy dat daer Wormen in geboren worden. Sommige Wormen dan komen uyt verscheyden boomen, ghewassen, kruyden; andere uyt verscheyden beesten; andere worden inde menschen geboren, of in haer leven, of na haer doot. Daer worden oock Wormen geboren in steen-achtige of schelp-achtige lange ronde buyskens hanghende aen de steen-klippen of oude schelpen. Sommige van dese buyskens zijn recht, andere krom ende omgedraeyt. In dese buysen leven ende worden voort-ggebracht wormen ontrent een vinger-lanck. Van welke breeder te sien is by *Kondeletius*, *Jonstonus*, *Aldrovandus*, &c. In het jaer 1504 wierden in Italiën menige Wormen van een onbekende gedaente inde locht gesien, welke gelijk een dicke Wolcke, het licht der Sonne verduysterden. *Jonst. lib. 3. de insectis. cap. 1.*

AB

IV

E

V

F

VI

spronck uyt den dreck der menschen,
 ende is seer traegh in het voort-kruy-
 pen : so datmen hem niet sonder re-
 den mach noemen den *vuylen leuyaerdt*.
 Hy leyde sich tot veranderinghe den
 28 September ende is inde selfde blij-
 ven ligghen tot den 22 October, dat
 is vijf-en-twintigh daegen. Ende doen
 is daer uyt voort-gekomen een kley-
 ne vlieghe, gelijk inde vierde figuyre
 verthoont aende letteren A.B. kan ge-
 sien werden. Dese vlieghe onthou-
 den haer ontrent de plaetsen daerse
 van daer ghekomen zijn, ende hebbe
 die met suycker niet kunnen in het
 leven houden.

V. BEVINDINGE.

DEse made of worm heeft haeren
 oorspronck gehad uyt een war-
 me

me § vochtigheyt, waer door alle verrottinghen ende bedervinghen ontstaen, ende om dat de natuyre of warmpte niet en kan ledich wesen, so wort uyt het verderf van het eene wat anders gheboren. Want den onderganck van het eene, is den op-ganck van het ander, ghelijck in veelderley gelegentheydt bevonden wort. Ende in het bysonder so is desen worm gesprooten uyt bedorven drooghenvisch, welcke ick onder een gelas bewaert hebbe. Ende ick hebbe bevonden dat op den 26 Mey desen worm in een *b* ey verandert was, ende dat

uyt
g. Dat de vochtigheyt ende warmte t'samen wel ghematicht zijnde, alderbest bequaem zijn tot de voortteeling, als mede tot het groeyen ende voortbringen derghewassen ende dieren, leert allesints de dagelixe ervarentheydt.

h. Dat uyt eyeren dieren komen is ghemeen; maer dat in eent dier in een ey verandert, ende dat daer uyt weder een ander soorte van gedierte voortkomt, schijnt seer vreemt te wesen.

uyt dat selfde ey op den 21 Junii daerna, een groote soorte van een vlieghe gekomen is, als by letter E. mach gesien worden.

VI. BEVINDINGE.

HEt begin van desen worm is uyt de verrottinge van een zuyckerwortel, ende heeft inde selfde wortel sich tot veranderinge geset op den 9 Augusti, ende is daer uyt voort-ghekomen op den 25 vande selfde maent een lanck swart beestken, gelijk by letter F. af-gebeeld staet. Het achterste lijf sleept achter aen, ende is traegh in het kruypen, gelijk oock te vooren den worm geweest was.

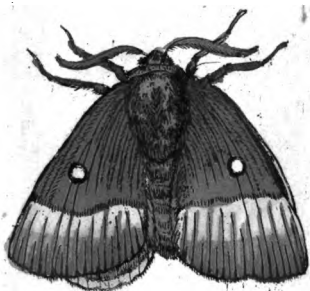
Als dit beestken eerst uyt-komt, so is het van couleur bleeck-gheel, ende het lijf vooren wat root-achtigh: maer
daerna

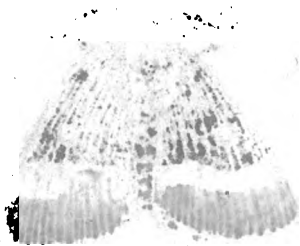
32 METAMORPHOSIS
daerna wort het hoogher gheel, ende
naderhandt amber-achtigh, ende eyn-
delick schoon swart. Ick heb het by
wat soetigheyt eenen langhen tijdt in
het leven behouden.

VII. VERANDERINGE.

DEse rupse eet het loof van brae-
men ende willige-boomen, welck
beyde tamelick verkoelende zijn, met
een t'samen-treckende eyghenschap.
Ick hebbe hem wegh gheset om tot
sijn veranderinghe te komen op den
13 Junii, ende sy heeft haer selven ge-
lijck als begraeven ende in een rust-
plaets begeven tot op den 14 Julii, so
datse in haer veranderinghe gheble-
ven is den tijdt van een-en-dertigh
daegen. Ende doen is daer uyt voort-
gekomen eenen bruynen uyl, gelijk
by

VII

VIII

A

by de letter G. af-ghebeeldt is. Zijn colour treckt na den gheelen, ende op jeder vleughel staet een rondt pleckjen uyt den witten. Defen Uyl was na fijnen aerdt seer sterck, hoewel hy in den tijdt van twee dagen doodt was. Ick noemden hem den *voorsichtigen*, om dat hy in sijn voort-kruypen seer scecker ginck.

VIII. BEVINDINGE.

DEse bonte Rupsen onthouden sich aen de Duyn-kanten, nemen haer spijsse van verscheyden kruyden, ende zijn aen geen eenderley voedsel verbonden, maer weyden wijdt en breedt ontrent de Duynen. Ick en hadde dese Rupse naeuwlijx te huys gebracht, ende met haer coleuren afgheteyckent na het leven, of sy stelde

C haer

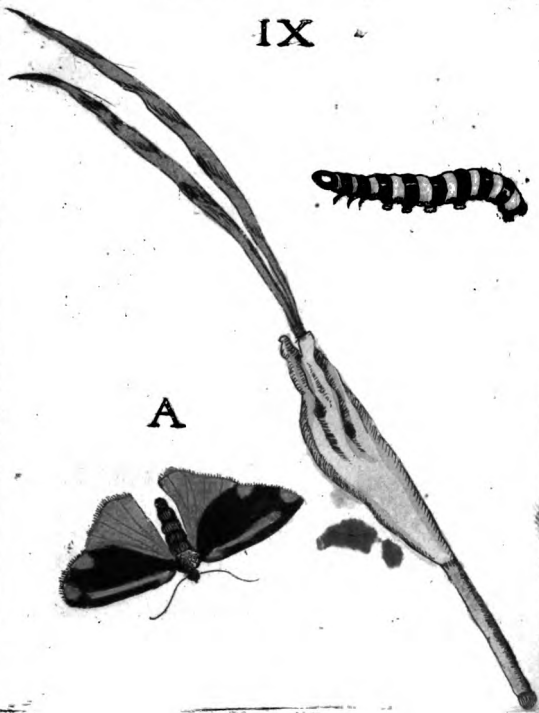
haer selven tot veranderinge op den 12 Julii, in welcke sy gebleven is tot den 5 September, dat is vijf ende vijftigh daegen lanck; ende doen is daer uyt voort-ghekomen desen Uyl afgheteyckent aen de letter A. Dese Rupse schein teer te zijn, 't welck ick oordeel veroirsaect te wesen, om dat hy wat te vroegh van sijn gewoonelick voedtsel ontrocken is geweest. Ick heb hem om onderscheydt te maecten, den *Jager* ghenaeempt.

IX. VERANDERINGE.

DEse Rupse en is de voorgaende niet seer onghelijck in coleuren; doch dese is gladt, maer de ander hayrachtigh; d'een klein, en d'ander groot. Dese Rupse gebruyckt tot haer onderhoudt de bladeren van Sint Jacobs

IX

A

cobs kruydt, 't welck ick hem gegeven hebbe den tijdt van acht dagen. Hy is in sijn volle kracht inde maent van Julius, want ontrent dien tijdt gaet hy sich tot veranderinge stellen, ende blijft als doodt begraeven ligghen aen een stroo-halm, op sodanige maniere als aen de letter A uytgedruckt is, in een stoffe welcke in het aensien de geelste zijde te boven gaet. Volghens mijn eyghen bevindinghe so heeft sich dese Rupse tot veranderinghe gheset op den 24 Julii, ende sy is in die veranderinghe blijven liggen tot op den achsten Mey des volghenden jaers, ende op dien tijdt is daer uyt ghekomen een schoon Uyltjen, bontachtigh, te ghelijcke swart ende roodt: ende heeft sijn twee bovenstaende coleuren by-na behouden,

36 M E T A M O R P H O S I S
den, uytgefondert dat het geel in root
verandert is.

Dit Uyltjen heeft drie-en-twintig
daeghen sonder eten geleeft, ende na
dat het fijn faedt ghestelt hadde is het
gestorven. Ick hebbe dese Rupse de
Zand-rups ghe-naempt, om dat hy zijn
verblijf-plaets altoos inde Duynen
houdt, of dicht daer ontrent.

X. BEVINDINGE.

IN dese Rupse heb ick eenen byson-
deren aerdt ende eyghenschap ghe-
merckt. Want daer de andere meest
alle vochtigh zijn van gematigheydt,
door-dien sy door sappighe bladeren
gevoedt ende onderhouden werden,
ende d'erhalven eten ende drincken
te ghelijcke ; ende boven haer ghe-
woonelicke spijsse gheen dranck van
noo-

X

A

nooden hebben. Daer zijn in tegen-
 deel dese Rupfen seer droogh van na-
 tueren, ende zijn seer tot den dranck
 gheneghen : daer van ick vertrouwe
 dat de oirsaeck te vinden is in haer
 voedtsel, zijnde de Bladeren van wil-
 lige Boomen, welcke van een drooge
 ende t'samen-treckenden aerdt zijn.

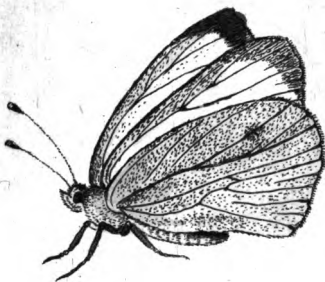
Dese Rupfen nemen haeren oir-
 spronck uyt eenen ring, die van klei-
 ne eyerkens dicht aen malkanderen
 liggende, gemaect is, ende rontom
 de dunne tacken der boomen gheset
 worden, ende so vast aen de selfde
 kleven, datse met een mes daer van
 gesneden moeten werden. Sy kunnen
 de koude selfs vande hardste Winters
 genoeghsaem uyt-staen, sonder eeni-
 ghe schaede vande koude te lijden :
 Ende komen uyt haere eyerkens in

het voor-jaer, doch niet eer voor dat sy op de boomen aen welcke sy door de Sonne uyt-gebroeydt werden, haer natuyrelick voedtsel vinden konnen: soo datmen de selfde niet ghewaer en wert, of daer is seeckerlick groente, by welcke sy in het leven konnen behouden werden. Hoewel ick door eygen ervarentheydt gesien hebbe, dat dese Rupsen uyt haer eyerkens gekomen zijnde, elf weecken-lanck in het leven ghebleven zijn, by' occasie datse met eenighe tacken sonder opset of voornemen, op mijn folder gebracht waeren.

Dit heeft my te meer op-geweckt om naeder acht te nemen op de veranderinghe ende wedervaeren dat ick van dese Rupsen mochte vernemen; ende daerom heb ick de selfde met voedtsel onderhouden ende gequeect

XI

A

tot datse haeren volkomen wasdom verkregghen hadden , tot dat een der selfde na datse sich gesuyvert hadde , tot veranderinge ghekomen is op den 2 Junii, ende is so blijven ligghen tot den eersten Julii , ende doen is daer een soodanigen uyltjen uyt-gekomen als by de letter A. te sien is: doch daer was weynigh levens by , ende na dat het eenige eyerkens geleght hadde is het gestorven ; ende de eyeren verdrooghden , om datter gheen manneken by-geweest en was. Dese Rupsen heb ick ghenaempt den *Nat-neus* , om dat hy so tot den dranck ghenegghen was.

XI. ONDERVINDINGE.

HOewel daer weynig Rupsen zijn die de koolen beminnen, soo eten

C 4 noch-

nochtans dese seer geern de favoeyen ende blom-koolen, in welke sy groote schade doen, de bladeren der selve tusschen de ribben op-etende, maer de roode koolen en roeren sy niet aen. Sijn meesten vyandt is den kouden reghen, door welcken hy geheel tot waeter verdwijnt, so datter niets dan alleen het vel overigh en blijft.

Dese Rupsen hebben tweederley tijdt van veranderinghe; want als sy haer des Somers tot veranderinge setten, so geschiet die in eenen korten tijdt, maer indien haer veranderinghe in het na-jaer begint, soo verblijven sy daer in den ganschen Winter over. Ick hebbe dese beyde veranderingen door eygen ervarentheydt bevonden. Want een van dese Rupsen heeft haer geset tot veranderinghe, (welcke ick af-ghe-

af-ghebeeldt hebbe aen de letter A) op den eersten Julius , ende op den twaelfden dagh vande selfde maendt is daer uyt voort-gekomen een witte Boter-kapelle , diemen in Hollandt *Wittiens* noemt. Doch een ander Rupsē van dese selfde soorte , heeft haer tot veranderinghe begheven den 17 December, ende is daer in gebleven den gheheelen Winter door tot den 15 Mey des volgenden jaers , ende doen quam insghelijx daer uyt voort een witte Boter-kapelle , de voorgaende in alles gelijk.

Doch hier staet wel aen te merken, dat ick om verder den aerdt deser Rupsen uyt te vinden, in een ander jaer , op den 18 December een groote menighte van dese Rupsen genomen hebbe , ende van spijsē ver-
sorgt

forcht so langh alse eten wilden. Doen heb ick bevonden ende ghesien dat de Rupsen die minst met swart ghe-
teyckent waeren, na datse op-hielden van eten , vier dagen bleven stil lig-
gen , ende als doen quamen door de huydt aen weder-zijden van yder Rupsse ; veertigh en oock 50 en 52 kleine Wormkens te voorschijn : welcke so haest sy uyt-gekomen wa-
ren, yder een geel zijden huysken sponnen , beginnende van onder op-
waerts , tot dat het boven haer hoofd
toe-

i. Dese Historie is gansch vreempt , niet alleen ten aensien vande wijze op welke dese wormen voort-
komen ; maer insonderheydt om dat een ende selfde rupsse op tweederley manieren voortteelt ; namelick op dese vreemde, ende dan op de gewoonelicke wijze, door haer saedt. Ten anderen, om dat een ende selfde Rupsse tweederley voort-brenght , namelick somtijts een wittien, ende somtijts een vliege. 't Welck noch meer te verwonderen is , indien-men de derde wijze van voortteelinghe inde selfde rupsen aenmerckt , die hier noch by-gevoegt wert.

toe-ginck. Als fy dit alle so-gesponnen hadden tot haer selfs bewaeringe teghen de koude vande lucht, doen quam de Moeder-rups uyt welckers lijf fy voort-gekomen waeren, ende die spon de selfde alle aen malkanderen vast, (als met een bandt der liefde) op dat fy uyt haer veranderinge komende, malkanderen soudent vinden, ende saedt nae-laten. Dit ghedaen zijnde, stelde sich de Moeder-Rupse daer by, ende leefde noch met alle die wonden, (uyt welcke de veertigh en meer, te voor ghemelde Wormen uyt-ghekomen waeren,) ende sonder eten, vanden 14 September tot den 28 dito. Ende den 9 October zijn uyt de veertigh ghemelde en meer Wormkens, even so veel kleine vliegghen gekomen, die maer

k. Behalven dit, so teelen de vliegghen voort door

44 M E T A M O R P H O S I S
fes daeghen in het leven bleven.

Noch een ander Rupse doch vande selfde soorte, na datse sich tot veranderen ghevoeght hadde, ende veertien dagen daer in vertoeft, so quamen vooren uyt het hoofd der veranderinge twee Wormen te voorschijn. Ende dese twee Wormen zijn in
mijn

saedt ende vermenginge; waer uyt wormen, ende uyt de wormen vliegghen voort-komen. Voorts worden de vliegghen by *Mouffetus* ende andere in veelderley soorten verdeelt, so ten aensien van haere grootte, coleuren, ende ghedaente; als mede ten aensien van haeren oirspronck, want sy oock uyt verscheyden dingghen door verrottinge geboren worden. Daerom wortter geoordeelt, dat alser meer dan ghewoonelick vliegghen gevonden werden, de lucht tot pest genegen is, gemerckt sy uyt een verrottinge voort-komen.

De Vliegghen dienen tot spijs niet alleen voor de Spinnekoppen, Swaluwen ende andere dieren; maer oock voor den *Chamaleon*, ghelijck *Mouffetus* gheuyghet ghesien te hebben. So dat sonder waerheydt vele gheschreven hebben, dat dit dier by de lucht alleen leeft. So yemandt begeerich is om te sien een nette ende seer aerdighe beschrijvinghe vanden aerdt ende uytnemende eyghenschappen ende voordeelen der vliegghen, die lese *Lucianus in musca encomio*.

1. De

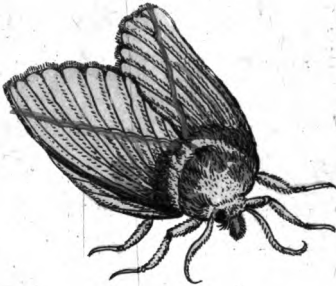
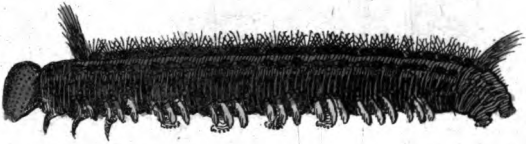
mijn ghesichte binnen den tijdt van ontrent een uyr ende een half verandert in twee Eyeren van couleur gloeyent-amberachtigh: ende inden tijdt van derthien daeghen quam uyt elck Ey een groot-achtighe Vlieghe voort. Over welcke vremde ende verscheyden manieren van veranderingen, ende dat in een ende selfde soorte van Rupse ick seer verwondert was, so dat mijn verstandt als verstelt ende stille stont. Ende dit is voor so veel ick tot noch van die soorte der Rupsen hebbe konnen met ervarentheydt uyt-vinden; want ick in allen desen niets en schrijve, dan alleene-lick het gheen ick in eyghen persoon bevonden ende ghesien hebbe.

XII. BEVINDINGE.

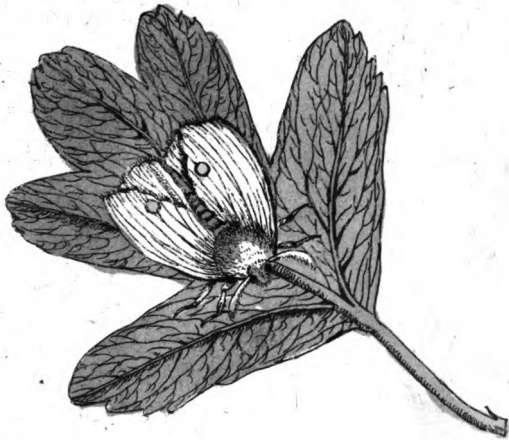
DIt is mede een bysondere flach van Rupsen, want ick heb bevonden dat hy seer tot drincken gheneghen is, ende sijn hoeft in het water steeckende, heft sich met het voorlijf om hoogh, het selfde dickmael hervattende, ende laet also het drincken neder-sincken, even op sodanighen-wijse als de Hoenderen doen. Dese Rupsen en willen niets altoos eten dan alleen de groote foorte van gras, ja fouden eer sterven dan yets anders proeven.

Na dat dese Rupsen haer selven hadde ghesuyvert, so heeft sy haer tot veranderinghe gheset op den 7 Junii ende is daer in gebleven tot den denden Julii, dat zijn 27 daeghen, als
doen

XII

XIII

doen is daer uyt ghekomen een grooten Uyl gheelachtigh, hebbende een root streepken op elcke Vleughel. Dese Rupse bevondt ick dat by dage seer slaperich ende loom was, houdende sich geheel stil, ende hoewelmen sijn Vlercken op-licht, so treckt hy die weder stillekens in. Maer als ick met de kaers hem 'des nachts of inden avondt besocht, so bevondt ick hem seer levendigh ende van een woelenden aerdt. Ick heb hem den *Dronckaert* ghenaempt, om dat hy seer tot het drincken genegen was.

XIII. BEVINDINGE.

YDer Rupse is (gelijck wy in onse Voor-reden aen-ghemerckt hebben) van een bysonderen aerdt, ja (by ghelijckenisse ghesproocken) van een

een eygene wijsheydt ende voorfichtigheydt. Want als dese Rupse voelt dat den tijdt des jaers beghint te veranderen , den Herft naedert , ende de koude locht gewaer wort, so gaen sy ghesamentlijk voor haer selven een schuyl-plaets versorghen , ende ende haelen tot dien eynde op de Peer-boomen of Doorn-hagen eenige bladeren te samen met haer spindfel, ende gebruycken daer toe meest de uytterste toppen vande tacken , om dat het loof daer meest teer is ende bequaemst om gebogen te konnen worden , ende also een woon-plaets voor haer gesamentlick te maken. Sy maecken dese woon-plaets seer behendich , want so langh het noch goedt weder is so laeten sy een openinge om daer uyt en in te gaen ,
maer

maer als de koude haer begint te dringen, so maeckense die wooninge so dichte toe, datse selfs door de alder-strengste vorst niet en worden beschadicht, ende door diense van buyten vet-achtich is, so en dringht daer gheen water in, maer vloeyter over heen: doch sy lijden grooten aenstoot vande Meesen, die dese Rupsen seer graegelick op-soecken ende eten.

Dese Rupsse hielt op van eten den tweeden Junii, ende stelde sich dan tot veranderinghe, ende doen is daer uyt-ghecomen den 30 dito een wit uyltjen, hebbende op een yder vleugel een roodt pleckgien. Ick noem dese Rupsse den *KoECKoeck*, om dat sy daer in den selfden gelijk zijn, datse van ontrent half September tot het

D begin

begin van April in haere schuyl-
plaetsen blijven, tot datse de warmte
der Sonne gewaer worden, ende be-
ginnen dan weder te eten.

XIV. VERANDERINGE.

HOewel de Rupsen meest alle by
de Bladeren leven, ende daerom
niet geern vande selfde wijcken, maer
altos daer ontrent sich onthouden;
so en is nochtans dit in allen niet
waerachtich. Want dese Rupsen heb-
ben haer verblijf inde Aerde, ende
schuylen inde Aerde so langh het dach
is, ende komen eerst te voorschijn met
de duysternisse, ende doen by nachte
so veel Provisie van eten op, als voor
den aenstaenden dach ghenoech is,
ende zijn also eenichsints de Vleder-
muyfen ende Nacht-uylen ghelijck,
ende

XIV

ende daerom heb ick hem den *Nacht-uyt* ghe-naempt. Sy eten seer geern de jonghe scheutjens van verscheyden kruyden als onder andere van kruyfsken-kruydt ende van teskenf-kruydt, welcke kruyden beyde van verkoelenden aerdt zijn. .

Dese Rups stelde sich tot veranderinghe den 28 April ende is daer in ghebleven tot op den 9 Junii, ende doen quam daer uyt eenen donkeren Uyl, welcke sich by daeghe niet en laet vinden, maer alleen als het duyster is, ende onthouden haer inde hoven daer verscheyden Kruyden gheplant werden, ende ontrent de bloemen uyt welcke sy haer voedtsel halen.

XV. BEVINDINGE.

ALs ick dese Rups eerst aensch, so dacht my dat hy eenichsints den aerdt ende eygenschap des Hypocrits vertoonde : want hoewel hy seer snel is in het loopen , so is hy nochtans dadelick ghereedt om so wel achterwaerds als voorwaerds te loopen, na dat het hem goet denckt. Haer spijsen zijn de bladeren der Doornhagen, welcke sy so langhe eten alsoe die kunnen vinden.

Als sy haer tot Veranderinge gaen stellen, so voegen sy haer by malkanderen in eenen troep, ende yder heeft sijnen bysonderen draedt daer hy aen hanght, waerom de Landt-lieden haer *Boeren-nestelingen* noemen.

Dese Rups heeft haer tot Veranderinge

XV

XVI

deringhe gestelt den 5 Junii ende den 27 dito is daer afgecomen een motte, die haer langh ende geern ontrent de Dooren-hagen onthoudt, tot dat sy haer faedt daer op geset heeft, ende dat faedt blijft daer tot het begin vanden naesten Somer, want sy en komen niet te voorschijn, voor dat haer spijsse voor haer gereedt is.

XVI. BEVINDINGE.

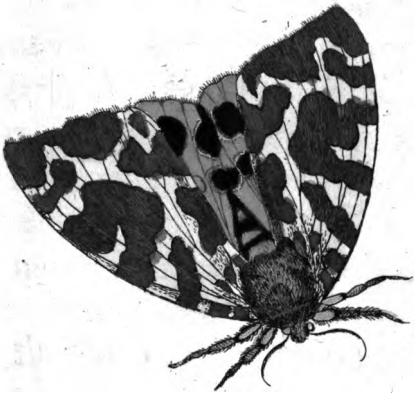
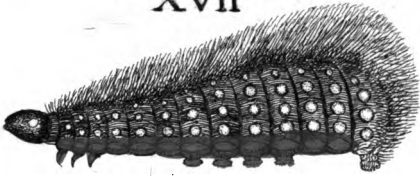
DEse Rupsen eten de bladeren van Willige Boomen ende onthou-

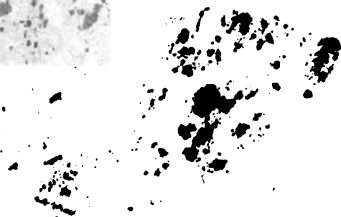
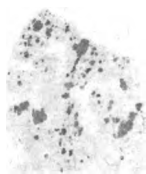
D 3 den

1. De Motten komen uyt wolle ende menigherley soorten van kleederen, so van vellen als van andere stoffe ghemaect, ende verderven het gene daerse van voort-komen, gebruyckende tot spijsse het selfde dat haer den oirspronck gaf. Ick heb in mijn cantoor jegenwoordich een kleet dat uyt de Straet Davids ghebracht is, ghemaect vande buycken van eenige voghelen, welckers pluymen met het vel af-ghenomen zijnde ende t'samen-ghevoeght, de Inwoonderen aldaer tot kleederen ghebruycken. Uyt dit kleedt sien ick dat door de warmte een groote menigte van vlieghende Motten voort-ghekomen is die het selfde gansch verteeren ende tot stof verbrijfelen.

den haer inde scheuten ofte bladeren welcke sy te samen woelen met haer spindsel, ende maecken also voor haer selven een Wooninge, in welcke sy haer voor de hitte van de Sonne beschermen. Sy zijn seer snel in het kruypen, ende soo haest sy yets onghemeens ghevoelen behalven den Windt of yets datse ghewendt zijn, so laeten sy haer selven dadelick met een draedt na beneden vallen, op datse niet en mochten verseert of bescha-dicht werden. Ick noemden hem *Bedrieger*, want als ick een van dese Rupsen meynde met de handt te vatten, so liet hy sich haestelick vallen, so dat ick in mijn meeninghe bedrogen wiert. Hy heeft sich tot Veranderinge geset den 13 Junii ende den 21 dito is daer een Uyltgien uytgekomen dat seer vluchtigh was.

XVII

XVII. BEVINDINGE.

DEse Rupse heb ick om sijn bysondere ruygicheydt boven alle andere de *Ruygen Beyr* genaempt. Hy bemindt seer de Krop-salade ende de Scherley. So haest als hy eenich gewemel voelt, of datmen hem yewers mede maer sacht aenroert, so gelaet hy hem als of hy doodt waer, ende houdt sich gansch stil; behalven dat hy sich in een rolt als een ronden Bal, ende verheft sijn lanck hayr om hoogh, gelijk een Eegel-vercken: maer almen hem wil by sijn hayr op-nemen, so laet hy dat dadelick los uyt-schieten. De Musschen ende andere vogelen en willen dese Rupsen niet eten, maer schijnen een schrick daer van te hebben; het kan wel zijn datse van

D 4 eenen

eenen fenynigen aerdt voor haer zijn, ende daer-en-boven so en is oock haer aensien niet aengenaem.

Dese Rupse heeft sich tot Veranderinge gestelt den 30 Junii ende den 22 Julii is daer uyt voort-gekomen eenen grooten schoonen Uyl, welcke even als het Letter-houdt gepleekt was. Dese Uyltgiens geven oock haer eyeren , maer doordien de jongen daer uyt eerst voort-komen ontrent de maendt October , so datse gheen behoorelicke warmte kunnen krijgen, so kruypen sy inde aerde ende in andere gaeten , ende onthouden haer aldaer den gheheelen Winter over, gelijkick selfs bevonden hebbe.

XVIII. BEVINDINGE.

HEt voedtsel van dese Rupse zijn de bladeren vande violetten : sy
en

XVIII

XIX

en kunnen de warmte vande Sonne niet wel verdraeghen , ende daerom onthouden fy haer altijt ontrent de aerde , ende zijn moeyelick om te vinden door haere groenigheyt, welke veroirsaect datmense niet licht van de groene kruyden en kan onderscheyden. Sy zijn oock seer vreesachtigh, want soo haest fy yets hooren, blijven van stonden aen seer stille liggen, ende dat voor eenen ruymen tijt, so dat het schijnt als of fy doodt wæren : daerna beginnen fy haer selven allenxkens ende seer sachtkens te bewegen , ende als hy niets verder en verneempt , so is hy snel genoegh om wech te kruypen.

Na dat ick dese Rupse 18 daegen gespijst hadde , so heeft hy hem gesuyvert van alle sijn onreynigheden

die hy by hem hadde, ende heeft sich daerna tot veranderinge gevoeght op den 4 September, ende is daer in gebleven tot op den negenden Mey des volgenden jaers , dat zijn acht volle Maenden ende daer over, sonder datmen daer eenich leven in konde gewaer worden, ende na dien tijdt quam daer uyt een gemeene Vliege, recht op haeren tijdt met de warmte der Sonne. Ick heb dese Rupse tot onderscheydt den *Duycker* genaempt.

XIX. VERANDERINGE.

Ick hebbe dese Rupse met willigen Loof vijfthien daeghen in het leven behouden. Als hy ophielde van eten so woelde hy seer eenen ganschen dach lanck, (als of hy groote smerte hadde) maer doen ginck hy sich stilletkens

lekens tot zijn Veranderinge begeven ende is daer in gebleven vanden 17 Julii tot den 20 Augusti, zijnde 35 daegen, ende doen is daer uyt voort-gekomen een geele Vliege een Bye gelijk.

XX. VERANDERINGE.

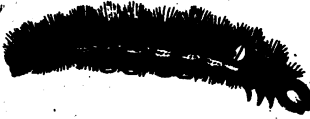
DE Doorn-haeghen hebben verscheyden soorten van Rupsen die haer het Loof af-eten, onder welke oock dese eene is, hoewel hy oock eet het Loof van Pruym-boomen ende Keerffe-boomen. Hy onthoudt sich seer geern inde schaduwe van het Loof, want het schijnt dat hy de hitte der Sonne niet verdraegen en kan. Eer hy sich tot Veranderinge stelde heeft hy tot driemaelen zijn Vel verandert, ende op yder reys als hy

hy zijn Vel verandert heeft, so houdt hy sich eenen ganschen dach seer stille, tot dat het hoofd wat stijver geworden is, want de Veranderinge van Vel veroirsacckt een groote sachtigheydt.

Hy stelde sich tot Veranderinge op den 12 Junii ende op den 4 Julii is daer uyt-ghekomen een schoon wit Uyltjen, ick heb de Veranderinge hier mede af-geteyckent gelijk aen de letter A te sien is, te meer, om dat ick hier wat aenmerckte dat ick aen geen andere ghesien en hebbe, want hoewel de opperste schale swart was, soo stont nochtans daer boven als op gesponnen schoone geele zijde, hoewel ick niet vatten en kan, hoe die daer boven op gebracht kan zijn. Ick noemden hem om zijn snelle loop, den *Schoonen-looper*.

XXI. BE-

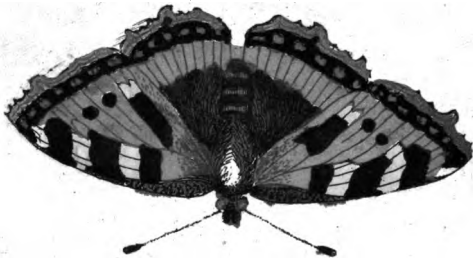
XX

A

XXI

XXI. BEVINDINGE.

AL ist schoon dat de Netelen haer gheweyr hebben waer mede sy seer vinnich van haer steecken: nochtans en komen sy dese Rupsen niet af-keeren, welcke niet en komen om te steecken maer om te byten : ende so lange als de Netelen in haer fleur zijn, soo en willense haer tot geen Veranderinge begeven. Dese Rupse stelde sich tot Veranderinge den 23 Junii, in welcke hy aengeroert zijnde veel levens betoonde door sijn beweginge. Den 9 Julii is daer uyt voortgekomen een schoon gekoleurde Kapelle, welcke lange in het leven kan blijven. Want dese Kapellen onthouden haer den geheelen Winter door inde stallen der Beesten. Ick gaf hem
den

den naem van *Gulfigaert* om dat hy feer veel at, ja naeuwelijx en konde versadicht werden.

XXII. BEVINDINGE.

HEt is een vermaeck om aen te sien, hoe heerlick dese Rupsen van koleuren is, ende vande Natuyre geteyckent is, waerom ick hem de *Mervelie* genaempt hebbe. Sijn spijsen is het loof van Keersen, Amandel, Peeren ende Pruym-boomen. Ick en hebbe noyt het saedt van dese Rupsen konnen vinden. Sijn begin is gelijk een kleine swarte fleck, slijmachtich, nat ende blinckende, ende wort so alenxkens grooter tot dat hy voor de eerste-mael sijn Vel verandert, ende dan begintmen de koleuren te sien, doch hy vervelt daernaech noch eenige reysen.

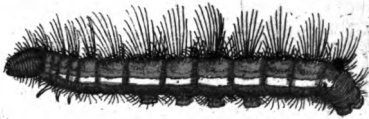
XXII

A

XXIII

A

reyfen. Ick heb hem van kost verfort 20 dagen, ende heeft ſich tot Veranderinge geſet op den 22 September, ende is daer uyt-gekomen op den 12 Julii van het volgende jaer deſen Uyl hier af-geteyckent by letter A. welke maer twee daegen in het leven bleef. So dat hy acht Maenden lanck geweest is ſonder datmen daer in eenich leven konde beſpeuren : Ende lach aldus in eenige t'ſamen-geſponnen bladeren verborgen.

XXIII. BEVINDINGE.

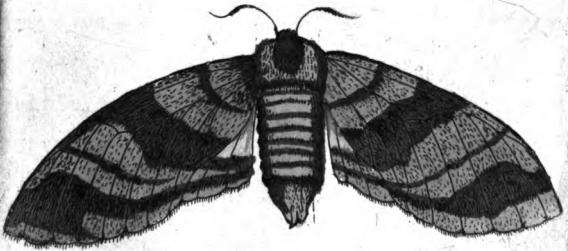
HOewel-men ſegt dat den roock van gebrande wilden Wijngaert de Ratten ende Muiſen dooden kan, nochtans worden deſe Rupsen met dat Kruidt gevoedt. Doch men wort haer niet eer op dat Kruidt gewaer dan

dan tegen dat daer Besyen aen komen, ende houden haer daer ontrent soo lange tot dat de Besyen volkomen roodt zijn ende af-vallen, ende op dien tijdt verliest dat loof sijn kracht, so dat het niet meer tot voedtsel voor dese Rupsen verstrecken kan, d'erhalven beginnen sy haer in desen tijdt by gebreck van spijsse, tot veranderinge te stellen. Die ick bewaerde, heeft haer geset op den 24 September, ende doordien het laet op het jaer was, so dat den Uyl die daer uyt komen mochte, geen bloemen tot sijn voedtsel soude kunnen vinden hebben, so is hy in sijn Veranderinge blijven liggen tot op den 13 Junii des naest volgenden jaers, so dat hy by-nae negen Maenden inde Veranderinge gelegen heeft, ende doen is daer uyt te voorschijn

XXIV

A

fchijn gekomen desen Uylaengteyckent by letter A van koleur uyt den geelen, doch na dat ick hem hadde afgeteyckent so is hy my ontvloegen, so dat ick sijn eynde niet en hebbe konnen sien. Ick noemde dese Rupse *Loofpoodt* om dat hy sich seer licht van het Loof liet vallen als of hy geen pooten gehadt hadde.

XXIV. BEVINDINGE.

DEse Rupse is van vooren ende van achteren gewapent: van vooren tegen het hoofd heeft hy ghelijck een hart Schildt bynae een hert ghelijckende, aen welcken kop gheen ooghen en konnen bespeurt werden. Achter op het lijf heeft hy een stijve harde pinne uyt den blaewen groen, welke ick oordeele seer venijnich te wesen.

wesen. Alsmen het lichaem van dese Rups met een stroo of yets anders aenraeckt, so werpt hy het achter-lijf om, ende gebruyckt de gemelde Pinne tot sijn wapen om sich te verweyren. Sijn voedtsel is het loof van williche Bladeren of van wiedaeuw, welke sy geern eten. Hy begon sich te suyveren ende tot veranderinghe te stellen op den 1 April gelijk by de letter A vertoont wort. Dese vertooninge duyrde den tijdt van 55 dagen, in al desen tijdt vertoonde hy bescheydentlijk een mans aengesicht met baerdt en knevels, ende voorts de gedaente van een jongh kindt dat inde luyren opgewonden is, met een kap-doeck over het boof. Na dat hy alsoo 55 daegen hadde gelegen, so is op den 25 Mey daer uyt voortgeko-

XXV

gekomen een seer stercken Uyl. Ick noemde dese Rupse om sijn fenijnigen steerts wille den *Pijlsteert*.

XXV. BEVINDINGE.

Ick hebbe by ervarentheydt in verscheyden jaeren bevonden dat de Sonne-bloemen haer saedt laeten vallen; dat op de Aerde de gansche Winter door, (hoe streng het oock vriesen mach) behouden wort, ende inde Lente uyt-schiet. Desen Worm wacht na dit loof ende onthoudt sich inde Aerde; doch ick en hebbe dese Rupse of Worm hier nevens af-gebeeldt noyt kunnen vinden of sien eten in den dach, maer ick heb hem des nachts met de Kaerse moeten foeken, want eer en komen sy niet voor den dach om te eten. Na dat ick

E . 2

hem

hem gevangen hadde , heb ick hem onder een Glas gefelt , ende gefien dat hy noyt als des Avondts en begon te eten. Na dat hy fich ghesuyvert hadde, fo heeft hy hem tot veranderinge gefet op den 17 Augufti, ende is foo inde veranderinge gebleven tot op den 9 Junii van het volgende jaer, fo dat hy by na thien Maenden als doot inde Veranderinghe gelegen heeft, ende als doen is daer uyt voortgekomen dit Uyltjen 'twelck op yder Vleugel de gedaente van een O heeft. Ick heb defe Rupfe den *Slaepaert* genaempt, om dat hy den ganschen dach in flaep legt.

XXVI BEVINDINGE.

GElijck de Veranderinghen deser Dierkens (van welcke wy hier fchrij-

XXVI

A

schrijven) seer vreempt, ende wonderlick zijn in haer selven, so heb ick daer-en-boven noch bevonden datse dickmael gheheel buyten mijn verwachten uyt-gevallen zijn. Als by voorbeeldt in dese Rupse geteyckent A. te sien is; ick en hadde gheen gedachten dat hier van yets schoons soude kunnen voort-komen, nochtans heb ick hem met eënige andere voor een tijdt-lanck den kost versorgt, om te sien watter van geworden soude. Ick heb hem onderhouden met Olme-bladeren diese seer geern eten. Hy heeft een onfatsoenlicken Kop, rouw ende gansch niet gepolystert of net, daer andere in tegendeel blincken als een Spiegel. Hy heeft sich gesuyvert ende tot Veranderinge gestelt op den 7 Junii, ende

op den 20 dito is daer van voort-gekomen, een schoon, vier-geveleugeldt Voghelken, 't welck den gheheelen Winter in het leven blijft, ten zy dat het of van andere Dieren verflonden worde, of inde netten der Spinnekoppen verhangen. Ick heb dese Rupsse om onderscheydt te maecken de *Noort-Rupsse* genaempt.

XXVII. BEVINDINGE.

ALs de Savoyen ende Blom-koolen beginnen te sluyten so wortmen ontrent de selfde dickmael verscheyden Boter-kapellen ende Wittiens gewaer, welcke op deselfde haer saedt setten: ende als de heete Sonneschijn daer op komt, so wort dat saedt opwaerts om hooge getrocken met de hoofdekens na boven, ende worden

XXVII

den so allenxkens volwassen Rupsen, die aen de koolen groote schade doen. Sy kunnen de warme Sonne-schijn wel verdragen, maer den lanck-duy-rigen regen geenfints, want dien regen doet haer geheelick verdwijnen ende smelten, so datter niet overich en blijft dan alleenelick het Vel.

Dese Rups heeft haer gesuyvert ende tot veranderinge gestelt op den 3 Augusti, ende op den 17 dito is daer uyt voort-gekomen een tweede soorte van Wittiens ofte Boter-kapellen, welcke mede den ganschen Winter ende somtijts langer in het leven blijven. Ick gaf dese Rups den naem van *Droevaert* om dat hy seer duyster van koleur is, ende om dat hy aengerocht zijnde sich by na niet en beweegt, ende licht laet dooden; so dat

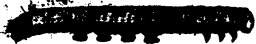
E 4. hy

72 METAMORPHOSIS
hy van een flaeuw-hertigen ende loo-
men aerdt is.

XXVIII. BEVINDINGE.

DEse Rupsse bemindt de Roosen
seer, doch en was met enckelde
Roosen niet te vreden, maer ick moest
hem dobbelde geven. Als ick eenen
dach na-liet hem eten te geven, so be-
gon hy sich dadelick tot veranderinge
te voegen, doch door dat setten soude
eenen onvolmaeckten Uyl gekomen
hebben, ende daerom gaf ick hem
eten so langh hy wilde. Want dit is
in het gemeyn in alle Rupsen aen te
mercken, dat so haest haer de spijsse
ontbreeckt, so gaense haer tot veran-
deringe begeven: maer indiense voor
haeren natuyrelicken ende gewoone-
licken tijdt haer voedtsel missen, so
komen

XXVIII

XXIX

komen sy na haere veranderinge onvolkomentlick ende seer teer voort. Maer moeten om haeren vollen aerdt te hebben, so lange eten tot datse van selfs ophouden ende sich tot veranderinge stellen. Dese Rupsle dan heeft haer selven gesuyvert van alle haere onreynigheden, ende daerna tot veranderinge begeven op den 14 Augusti, ende daer is uyt-gekomen op den 17 Junii des volgenden jaers een geele Vliege, so dat hy over de thien Maenden in sijn veranderinge als doot ende begræven gelegen heeft sonder eenich voedtsel of beweginge, want daer en was (in al dien tijdt) geen leven aen te bespeuren. De Vliege die hier van gekomen is, was seer traegh, ende loom van leven.

BE

XXIX. BEVINDINGE.

Ick hebbe gemerckt dat dese Rupse groot vermaeck ende smaeck hadde in het eten van het loof der roode Jenevers ofte Aelbesyen, doch heeft sich seer haest tot veranderinge gestelt na dat hy gesuyvert was, name-lijck op den 12 Julii ende is inde veranderinge gebleven tot op den 15 Augusti; ende doen is daer uyt-gekomen een *m*. Vlieghe die seer græuw ende

m. Men leest 2 Reg. 1. 2. dat inde stadt Ekron eenen Afgodt geweest is, die genaempt was *Baal-zebub*, dat is, een Heer ofte Meester der Vliegen, om dat dien Afgodt geeert wiert, ten eynde hy haer te hulpe soude komen tegen de menichte der Vliegen, die in Palestina de menschen veel ongemack ende schade aenbrachten. Want dit gevoelen over de reden der ghemelde benaeminghe, denckt ons veel waerschijnliker, dan dat den Afgodt de gedaente van een Vlieghe soude gehadt hebben; gelijk eenige meenen. Ofte dat hy dus genaempt geweest soude zijn, om dat in sijnen Tempel altijd vele Vliegen waeren, sittende op de Offerhanden der Beesten, die hem ter eeren, in groote

erde snel in het vliegen was, doch en bleef maer 4 daegen in het leven. Ick noemde dese Rupse *Vroegh-op*, om dat hy gewoon was te eten smorghens seer

groote menichte geoffert wierden: daet in tegendeel de Joden seggen (hoewelse misschien hier in, gelijk in menige andere dingen, weynich geloofs verdienen) dat inden Tempel te Jerusalem, noch ontrent de offerhanden die daer gheslachtet wierden, noyt geen Vliegen en quamen. So dat den Afgodt desen naem als tot een schimp soude gekregen hebben, om dat hy de offerhanden die tot sijner eere gedaen wierden, niet en konde vande Vliegen verlossen. Want hoe is het eenichsints waerschijnlijk te achten, dat Ahasia zijnde swaerlick gequetst, ende versoeckende uyt den gemelden Afgodt te weten of hy van sijn kranckheydt genesen soude, dat hy op dien tijdt dien Afgodt een naem tot sijn schande ende bespottinge soude gegeven hebben? doet tot bevestinge van het eerste gevoelen, dat oock *Plinius lib. 10 cap. 28.* gewach maect van Volckeren die den Afgodt *Mygiron* aengeropen hebben, als met de menichte der Vliegen de Pest veroirsaeckt wiert; ende datse alle sterven, so haest als men dien Afgodt offerhande gedaen hadde. Ende *Ælianus* verhaelt in sijn elfde boeck vande dieren *cap. 8.* dat eertijts inden Tempel van *Apollo Actius* een Osse geslacht wiert voor de Vliegen, eermen het Feest hielt ter eeren van dien Afgodt, om datse vertrecken souden, ende datse met het bloede des

feer vroegh, in het aenvangen des dagersaeds.

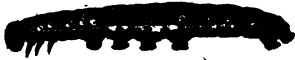
XXX. VERANDERINGE.

VEle ende verscheyden Rupsen beminnen de Violetten-bladeren, doch dese is een lief-hebber vande dobbelde. Indien het gebeurt dat sijn medt-gefel hem eer tot veranderinge stelt dan hy, soo ⁿ eet hy hem op, inson-

des gedooden Osse versadicht zijnde, alle wech gingen tegen dat het Feeft aenginck. Doch inde selfde plaets schrijft hy van vromer Vliegen, die niet door loon als het waer uytgekocht, maer van selfs door eerbiedicheydt tot de Afgoden vertroocken, als men haere Feeften houden moest. Desen naem van *Baalzebub* hebben de Joden den Oversten der Duyvelen gegeven *Matth. 12. 24. Marc. 3. 22.* so uyt haet ende verfoeyinge des Afgodts, als tot verkleeninge ende versmadinge vande macht des Duyvels. Siet *Seldenum de dis Syris lib. 2. cap. 6.*

ⁿ. Hoewel het seer ghemeen is inde Natuyte, dat het eene dier een voetfel is voor het ander; nochtans is het wat seldsaems, dat van een ende selfde soorte, de dieren malkanderen verflinden, 't welck gemeenlick niet en geschiet, ten zy uyt noodt of eenigh toeval, of immers in weynigh soorten van dieren ghespeurt wert.

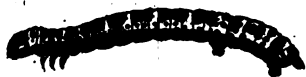
XXX

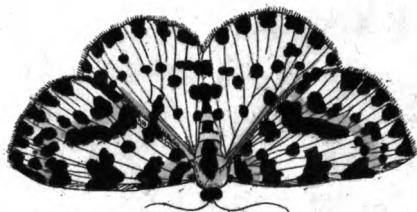
A·B

XXXI

A·B

inſonderheydt ſoo hy eenigh gebreck van ſpijſe heeft ; ende dat kunnen ſy ſeer licht doen , door dien de Rupsen in haer veranderinge zijnde , gelijk een kindt inde luyren gewonden , ja als een dooden in het graf liggen. Deſe Rups heeft haer geſuyvert ende tot veranderinge geſet op den 13 October, tot op den 6 Junii des volgenden jaers , ende doen is daer uyt-gekomen deſen graeuwen Uyl , afgebeeld by de letteren A. B. dien ick den Braſiliaen genaempt hebbe.

XXXI. BEVINDINGE.

ONder alle Rupsen en weet ick gheen ſoorte die moeyelicker te verdrijven is, dan deſe : Want ick en hebbe niet kunnen uyt-vinden , op wat maniere, of in wat plaetsen ſy haer ſaedt

saedt stellen. Doch eyndelick heb ick na vlijtigh ende lanck-duyrigh ondersoeck gemerckt, datse haer saedt brengen aen eenige bladeren, ende de selfde als dan met bruyn hayr bekleeden, (even als of het een beestken op sijn selven waere.) Ende weten sich alsoo tegen de koude te bewaeren. Als ick dese bladeren open dede, soo vont ick daer een saedt in dat uyt den groenen was. Dese Rupsen eten geern de bladeren vande beyer-hagen ofte kruyfbesyen, als mede van ael-besyen, soo swarte als roode en witte. Sy zijn een kancker voor dese besyen; ende hoe neerstelick datmen die opvanght, soo heb ick bevonden datmen 's anderdaeghs al weder andere kleyne vindt. Oock heb ick bevonden dat de vogelen dese Rupsen niet en begheeren. Sy
stellen

XXXII

.A.B.

stellen haer tot veranderinge op den 22 Junii, welcke veranderinge ick om sijn bysondere nettigheydt hier af-ge-teyckent hebbe by de letteren A. B. sy bleef inde veranderinge tot den 13 Julii, ende doen is daer uyt-gekomen een klein bondt Uyltjen, wit ende seer aerdigh met swart gepleckt. Almen hem inde handt heeft of laet vallen, soo houdt hy sich of hy doot, waer.

XXXII. BEVINDINGE.

DEn taback heeft veel lief-hebbens niet alleen onder de menschen, maer oock dese Rupsen af-ge-teyckent aen de letteren A. B. sy en willen anders geen kruydt eten: oock en sullen sy de bladeren van dit kruydt niet geern eten, terwile sy noch nat zijn, maer wachten liever tot datse droogh zijn.

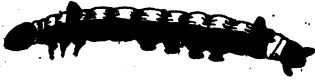
zijn. Voorts heb ick gemerckt, datse veel liever de groote ende volwaschen bladeren eten dan de onderste, want die en sijn soo voedtsaem noch soo rijp niet.

Deze Rupsse heeft haer gesuyvert ende is veranderinge geset op den 3 Augusti, ende op den 17 dito is daer ayt gekomen een aerdigh Uyljen dat sich vinden laet inde hoven ontrent de bloemen, ende heeft een langhe strael, waer-mede het den honigh weet ayt de bloemen te suygen, ende is snel in het vliegen. Ick heb hem den naem gegeven van *Taback-eter*.

XXXIII. BEVINDINGE.

Deze soorte van Rupsen is seldsaem ende weynigh te vinden, soo dat ick dese alleen maer gevonden hebbe; dede

XXXIII

A·A·

dede hem in een gelas ende gaf hem eten, doch bevondt hem vijs ende lekker te wesen, soo dat hy alle dage versche spijsse begeerde. Na dat ick hem een maendt lanck ghespijst hadde, soo spon hy eenige bladeren te samen, onder welcke hy sich selven als in een graf verberght heeft. Daer na sagh ick dat dese veranderinge haer vertoonde als een bruyn ey ghelijck by de letteren A. A. te sien is. Hy stelde sich tot veranderinge, na dat hy genoegh vande willege-bladeren geeten hadde, op den 19 Julii, ende bleef daer in tot op den 3 Augusti, ende doen is daer uyt voort-gekomen een eenvoudig Uyltjen, dat nochtans mede sijne nettigheydt heeft. Dit leefde sonder eten noch ses dagen.

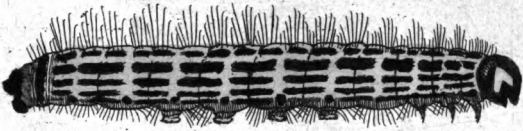
F

BE-

XXXIV. BEVINDINGE.

DEse soorte van Rupsen onthouden haer in groote menigthe by malkanderen op eenige willege-boomen , soo dat dese boomen van veelderley soorten van Rupsen gefocht worden. Dese Rupsen sijn schoon van koleur, geel ende met swart geteyckent, dat seer wel af-steeckt. Voor aen den kop hebben sy de ghedaente van een wapen daer een keeper in staet, den grondt is swart ende den keeper geel, gelijk inde af-beeldinghe A. te sien is. Sy heeft haer gefuyvert ende tot veranderinge geset op den 8 Augusti, ende is in sijne veranderinge gebleven tot op den 30 Mey des volgenden jaers, dat is den tijdt van ontrent thien maenden ; ende doen is daer

XXXIV

A.

XXXV

daer desen Uyl uyt-gekomen, welcke seer sterck was, hoe-wel hy maer twee-daghen in het leven bleef. Om sijn gedaentes wille, gaf ick hem den naem vanden *geelen-wapen-drager*.

XXXV. BEVINDINGE.

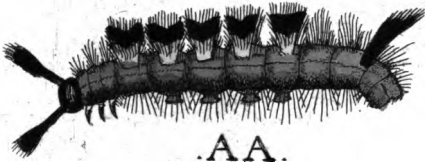
DEse Rupsen onderhouden haer selven op de roode ael-besjen, welckers bladeren sy seer geern eten. Het is een ongemeene slag van Rupsen: want daer de andere Rupsen haer pooten in het midden hebben, daer heeft dese haer pooten aen het achterlijf, ende doet daer mede groot geweld. Als hy van d'een plaets tot een ander, of vanden eenen tack tot den anderen gaet, soo vat hy den tack tusschen sijn achterste pooten wel vast, ende recht hem op inde hooghte ghe-
F 2
lijck

lijck een slange, ende voelt op die wijze allesints , of hy voorder, of op een bequamer plaetse komen kan of niet. Hy houdt sich soo vast met die achterste pooten, datmen seer beswaerelijck hem yewers af kan krijgen. Dese Rupse heeft haer gesuyvert ende tot veranderinge geset op den eersten April, ende op den 24 Junii, is daer uyt-ghekomen een Uyltjen , dat mede niet vreemt en is van teyckeninge , doch het was teer ende leefde weynigh tijds.

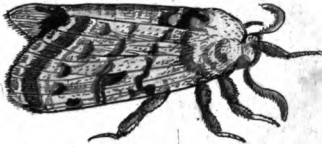
XXXVI. BEVINDINGE.

DEse Rupse af-geteyckent by de letteren A. A. is een wonderlick schepsel, ende van een vreemde gestalte : hy heeft boven op sijn lijf vijf bossen van hayr, ende voren aen den kop twee

XXXVI

.AA.

twee hoornen van hayr , gelijk een
 fleck, (ende daerom noem ick hem de
fleck-rupse) ende achter op het lijf de
 gedaente van een steert , insgelijx van
 hayr ; ende uyt het midden vande
 hayr-bossen rijzen noch eenige kleine
 hayrkens, die haer wat hooger verhef-
 fen , ende tot cieraet verstrecken. Hy
 heeft sijn vermaeck ontrent den duyn-
 kant , ende vindt daer verscheyden
 kruyden tot sijn voedtsel. Ick en kon-
 de echter niets vinden dat hy eten
 wilde, ende daerom heb ick hem met
 der haest af-gheteyckent, want hy be-
 gon sich dadelick tot veranderinge te
 stellen, makende sijn graf ofte schuyl-
 plaets van sijn eyghen hayr dat hy op
 het lijf hadde , met sijn quijlsel ver-
 menght. Hy begaf sich tot veranderinge
 op den 10 Julii, ende is daer in ge-

bleven tot op den 8 Augusti , ende doen quam daer uyt eenen graeuwen uyl, nae den blaeuwen treckende. Als desen uyl eerst uyt-ghekomen was, so bedeckte hy een langen tijdt sijn ooggen met sijn voorste pooten, als of hy de locht niet en konde verdragen.

XXXVII. BEVINDINGE.

Niet tegen-staende dat de bloemen seer weynigh vande rupsen besocht worden, so en sijnse echter, daer niet geheel vry van. Want dese rupse af-gheteyckent aen A. doet aen de bloemen groote schaede. Sy eten seer geern het beste uyt de jenoffelen, ofte roode angers ende test bloemen. Ick hebbe bevonden datse den ganschen dagh haer inde aerde onthouden, ende niet dan des nachts aen de bloemen komen;

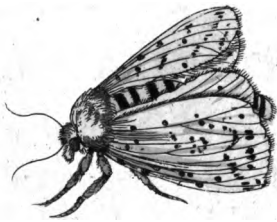
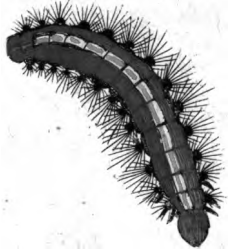
XXXVII

.A.

XXXVIII

komen; so dat ick die niet dan by de kaerffe en hebbe konnen achter-haelen. Ick heb hem gespijst met de voorgenoemde bloemen (want hy eer soude gestorven hebben, dan yets anders geeten) tot den 30 Julii, doen begaf hy sich tot veranderinge, en is daer in ghebleven tot op den 23 September, ende doen is daer desen rooden uyl uyt-gekomen, die weynigh tijdt leefde. Om de groote schade die hy doet inde bloemen, heb ick hem den *verslinder* genaempt.

XXXVIII. BEVINDINGE.

Ick bevinde dat dese rupse ende vele andere het willegen loof beminnen. Waer van de reden my dunckt te zijn, dat dit loof van eenen droogen aerdt is, waer door de over groote vochtig-
F 4
heydt

heydt deser wormen gematight wort. Dese rups is seer vreesachtigh, ende daerom oock geveynst van aert. Want als men hem eens aenraeckt, so rolt hy in malkanderen, ende blijft een tijdt langh gansch stil liggen, als of hy doot waer, ja laet hem om en weder rollen, ende tuymelen sonder sich te roeren, ende dicht gesloten blijvende. Maer indien men hem wat te hart druckt, so en kan hy dat niet verdragen ende moet sijn gheveynstheydt staecken: waer uyt een voor-beeldt van veel huychelaers ende gheveynsde menschen by gelijckenisse kan genomen worden; ende heb hem den *Hypocriest* genaempt.

Na dat ick dese Rups soo langhe ghevoedt hebbe als hy eten wilde, soo heeft hy hem selven ghesuyvert
ende

.XXXIX.

A

.XL.

.A.

.B.

ende tot veranderinghe begeven op den 10 September, ende op den 10 Junii des volgenden jaers is daer uytgekomen eenen witten Uyl met swarte stippelkens op de vleugels. Den ganschen eersten dach na sijn voorkomste hielt hy hem seer stille, maer daerna begon hy te woelen ende vluchtich te werden.

XXXIX. BEVINDINGE.

DEse kleine Rupse heeft haer vermaeck inde hoogte ende laet sich vinden op de olme-boomen, welkers loof hy tot sijn voedtsel ghebruyckt. Hy en kan de koude niet verdragen, maer wort lichtelijck door de selfde gedoodt. Hy heeft hem gesuyvert ende tot veranderinge geset op den 28 Augusti onder een vlies

F 5 . . . dat

dat hy gesponnen hadde, 't welck so
 blanck ende so net was, als of het ge-
 polyftert silver geweest hadde. Hy is
 gebleven inde veranderinge tot den
 1 Junii des volgenden jaers, so dat hy
 over de negen maenden inde veran-
 deringe geweest is, ende doen is daer
 uyt-gekomen een vliege af-geteyc-
 kent aen A. ick heb dese rupse den
sprinck-haen genaempt, om dat hy met
 een slag seer haestelick sich van d'een
 plaets

o. Uyt dese ende alle de voor-gaende ende volghende
 historien blijktt, dat de natuyre somtijts uyt haer ey-
 gen selven een veranderinge maect, vande eene
 soorte in een ander, hoe-wel sulx de oude vreemt ge-
 acht hebben. Want een rupse of worm is een ander
 soorte van ghedierde als een bye, witjen, motte, of
 vlieghe, in welcke sy verandert werden. Diergelijck
 gheschiet oock inde ghewassen, want ghelijck Dodo-
 næus verhaelt, het ghebeurt seer dickmaels, dat som-
 mighe ghewassen, ofte door het neerstigh mesten en
 bouwen, oft oock door onachtsaemheydt vande gene
 die het landt gade slaen, ofte oock door eenighen ey-
 ghen aerdt, van haer gedaente verscheyden worden,
 ende by na in een ander gheslaghte schijnen te willen
 treden. Siet *lib. I. cap. I.*

plaets op d'ander werpt, gelijk een sprinck-haen.

XL. BEVINDINGE.

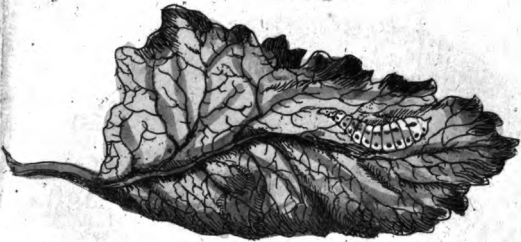
DE effchen-boomen en zijn mede niet vry vande rupfen, want daer sijnder verscheydene die sijn loof opeten. Dese rupse af-gheteyckent aen de letter A. weet seer aerdigh het effchen bladt toe te rollen, om sich daer-mede teghen de heete sonneschijn te beschermen. Hy verandert verscheyden reysen sijn wooninge, gelijk de bceren in Noor-wegen doen, alffe met haer vee een plaetse kael opgeeten hebben, so verhuysen sy na een ander landt-streock. Dese rupse heeft haer gesuyvert ende tot veranderinge geset op den 24 Junii, ende op den 26 September is daer uyt gekomen een motte, als te sien is by de letter B.

VER-

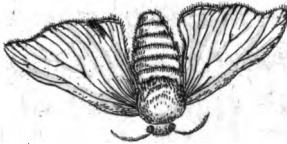
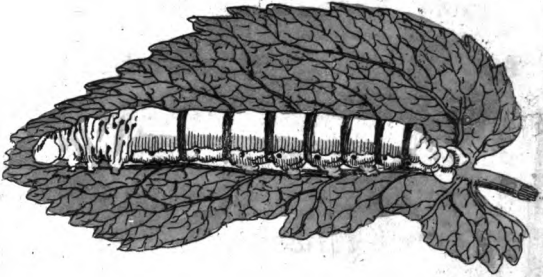
XLI. VERANDERINGE.

DEse dierkens af-gheteyckent aen A. vindtmen ghemeenelick op de jenyver of aelbelye-hagen, daer eenigh vyer op-gevallen is. Onder aen de hagen fietmen menige kleine dierkens als luyfkens, welcke dese wormen tot spijsse gebruycken: ende vangen de selve met stil te liggen, want dan, komen dese luyfkens en loopen rontom haer henen, ende op het lijf, welcke sy dan met het spits van haere becken weten te vatten, ende uyt te suygen. Dit dier heeft sich tot veranderinge geset op den 19 Junii, ende op den 30 vande selfde maendt is daer een vliege van voort-gekomen, so dat inden tijt van elf dagen van een worm een vliege geworden is. Ick heb hem
den

.XLI.

XLII

den *bedriegher* genaempt, om dat hy seer listelick de dierkens die hy tot spijsse gebruyckt, weet te vangen, sich so stil houdende, als of hy doodt waer.

XLII. BEVINDINGE.

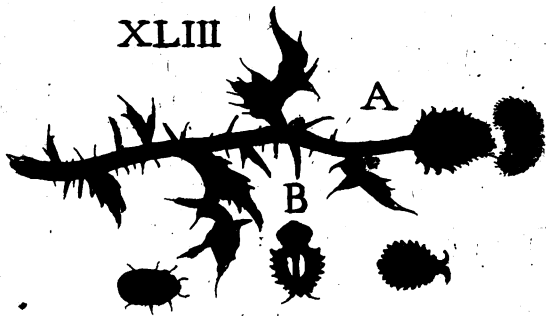
TEgen dat de moerbefye-boomen haer loof uyt-werpen, so komen de zijde-wormen te voorschijn, vindende de bladeren der moerbefye-boomen tot haer voedtsel bequaem: hoe-wel sy jonck zijnde, oock wilde sichorey ende latoe eten, door-dien de moerbefye-boomen, seer laete, ja alderlaest onder de boomen haer bladeren krijgen. Eer dese wormen gaen spinnen, so suyveren sy haer selven van alle onreynigheydt diese by haer hebben. 160 zijde-wormen, geven gemeenelick aen zijde een once ende

80 graen. Desen worm heeft hem tot veranderinge gestelt den 14 September, ende daer is den 24 dito een wit uyltjen af-gekomen. Eer dat dese uyltjens paeren, so reynigen sy haer selven van alle vuyligheydt, so wel het manneken als het wijfken, ende na dat sy (met de achterste deelen) aen malkanderen geweest zijn, so leght het wijfken 166 eyerkens. Indiensē niet en paeren so leggense wel eyeren, maer sy zijn alle onvrughtbaer, ende verdroogen. Sometijds raecken dese uyltjens wel voor de tweede-mael aen malkanderen, doch daer en komt niets van. Sy sterven gemeenelick voor den tijdt van 14 dagen.

XLIII. BEVINDINGE.

HOe-wel dit een klein dier is, so gebruyckt het nochtans desen distel

XLIII

XLIV

stel af-gheteyckent aen A. tot zijn voedsel, daer de groote beesten die niet en begheeren. Het heeft sich tot veranderinge ghestelt op den 9 Julii, welcke veranderinge ick om haere aerdigheydts wille hebbe af-gheteyckent by de letters B. in het midden. Het opperste heeft de ghedaente van een keyfers kroone, ende daer onder een doots hoeft: van onderen heeft het de ghelijckenisse van een wapen, dat met goudt of silver in-geleght is, even als het wapen van een bode. Dese vertooninge duyrde twaelf dagen, ende doen is daer een groen beestken van voort-gekomen, met ses pooten, 't welck ick hier af-geschildert hebbe, ende de groene schildt-padde ghe-naempt.

VER-

XLIV. VERANDERINGE.

DIt volghende dierken en is het voorgaende niet seer ongelijk; het ghebruyckt voor sijn voedtsel de melisse ofte confelie de greyn, welkers sap in een roomer met wijn, ghedruckt zijnde, de pijn van het graveel seer versacht. Als dit dier voort-kruypt so heeft het achter op sijn lijf de ghedaente van een swarte waeyer, (na welcke ick het oock den naem gegeven hebbe) welcke als het voortkruypt, geduyrighlick beweegt, ende achter op sijn rugge werpt, gelijk of het tot verkoeling diende. Dit dier stelde sich tot veranderinge den 7 Junii, ende na thien dagen is daer dit beestken af-gekomen, af-geteyckent by B.

BE-

.XLV.

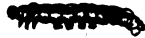

.A.

.XLVI

B

XLV. BEVINDINGE.

DEse rupfen hebben een wonderlicken oorspronck; want ick hebbe bevonden op het willegen-bladt eenige kleine rupfen, in order staende, op de wijze van een kegel-spel, ende als sy haeren vollen waschdom verkregen hadden, so begonde sy haer te buygen ende tot eten te begeven, ende aten al het opperste ende fijnste van het loof af, so datter niet overigh en bleef, als een dun vliesken.

Dese rupse is eerst uyt den geelen, ende daer nae wortse swart. Sy stelde haer tot veranderinge den 7 Junii, ende den 18 dito quam daer van dit beestken, af-gheteyckent by A. ende is schoon blinckend groen. Hoe datmen dese dierkens schut, so en vallen sy

G echter

echter niet af; want aen haer achterlijf hebbense wat lijm , waermede sy soo vast overal aen-kleven , datse niet en kunnen vallen; ende daerom heb ick hem den *lijmaert* genaempt.

XLVI. VERANDERINGE.

DEse maden-worm heeft haeren oorspronck uyt het binnenste vande suycker-peeren, alwaer hy sijn wooninge heeft, ende alle sijn noodtsakelick voedtsel vindt. Heeft sich tot veranderinghe gestelt den 3 Augusti, ende den 2 Julii van het volghende jaer is daer dese motte van voortgekomen , gheteyckent by B. soo dat hy elf maenden lanck in sijn veranderinghe als doodt gelegen heeft. Ick noemde hem van sijn spijs den *Peer-eter*.

BE.

XLVII. BEVINDINGE.

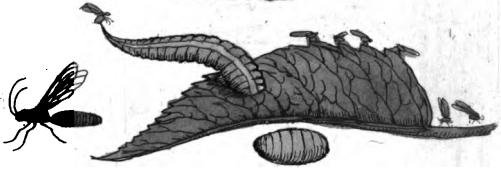
DEfen worm ghebruyckt tot fijn voedtsel eenighe kleine dierkens diemen groene luyskens noempt, welcke de vetticheydt vande roosebladeren eten. Soo dat het allesints blijkt, datter niets fo klein of soo groot is, of het heeft fijn vyandt. Met het dickfte eynde van fijn lijf houdt fich defen worm vast, ende met het dunfte eynde 't welck fijn snuyt is, daer taft en slingert hy mede aen allen zijden, om te voelen of hy eenige vande gemelde dierkens gewaer kan worden. Ende als hy wat kan krijgen, soo heft hy fijn snuyt om hooge, op dat de dierkens haer nergens aen fouden vast houden, ende dan fuygt hys droogh uyt, tot datter niets over

en blijft dan de vleugels, pooten ende het vel. De mieren houden oock veel van dese groene luyskens , ende zijn daer altoos seer besich by , doch en beschadighen haer niet , ende ick en kan niet bemercken wat sy daer ontrent doen. Dese worm heeft hem tot veranderinge geset op den 4 Julii inde gedaente van een ey , ende den 21 dito is daer een lange vliege uytgekomen. Ick gaf hem den naem van olyphants-snuyt , van weghen sijn snuytte , die hy om hooge steeckt.

XLVIII. BEVINDINGE.

DEse kleine rupsen onthouden haer op het loof vande keersseboomen , 't welck sy tot voedsel gebruycken. Men vintse ghemeenelick aen de onderste zijde vande bladeren,
op

XLVII

XLVIII

XLIX

A

op datse vanden heeten sonne-schijn fouden bevrijdt wesen. Sy heeft haer gesuyvert ende tot veranderinge geset op den 22 Julii ende den 4 Augusti is daer een vliege van gekomen, gelijk te sien by de letter A.

XLIX. VERANDERINGE.

DEN oirspronck van desen worm is op het esschen bladt, in de ghe-daente van een swart fleckje, blinc-kende als pick. Op dit esschen-loof wordense in groote menichte gevonden; eten het teerste groen boven af, ende laeten niet overich dan het vlies daer het bladt door ghevoedt wort. Dit dier wort niet grooter dan de figuyre by A. verthoont. Het heeft sich tot veranderinge gheset den 28 Julii, ende daer is een graeuwe vliege

van voort-gekomen. Desen worm is genaempt den *swarten kreeft*, want zijn achter-lijf is den kreeft seer gelijk.

L. BEVINDINGE.

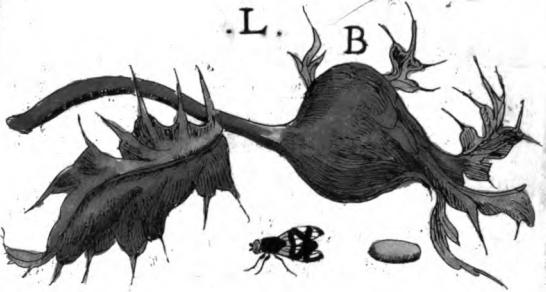
DIt ghewas afgebeeldt by de letter B. wort een speen-appel genaempt, om dat de ghene die met de spenen gequollen zijn, ende twee of drye van dese appelkens in haere sacken draegen, daer by verlichtinge krijghen. Sometijts nemen oock dese appelen wel eenighe koorssen vande kinderen wech, die uyt al te grooten hitte ontstaen, als men eenighe van dese appelkens in haer onderste kleeckens naeyt. Dat dese appelen sulcken verkoelende kracht hebben ende veel brandt uyt het lichaem wech nemen, dat komt van eenighe witte wormkens

kens , welcke haer in dese appelen onthouden. Sy worden bequamelick getrocken den 16 October, want dan vintmen dese wormen daer in, ende blijven daer in tot het naest-volgende jaer, tot den 13, 14, of 15 Junii, ende dan komt uyt den appel een aerdich vlieghjen te voorschijn, 't welck op elcke vleughel een letter heeft, als of die met een pen gheschreven waer. Men kan niet bemercken waer uyt desen worm ghesproten is, ende als de vlieghe die daer uyt voort komt, wech vliegt, of uyt den appel is, dan en heeft den appel geen kracht altoos meer; daerom heb ick (van weghen haere werckinghe) desen worm ghe-naempt den *brandt-suyger*? dese ghemelde veranderinge geschiet binnen in den appel, so dat ick niets seeckers daer van schrijven kan. BE-

LI. BEVINDINGE,

ALso ick begheerich was om te vernemen watter uyt de pisse der menschē mochte te voorschijn komē, so heb ick een trachter van pampier gemaect, welcke ick soo wiste te vouwen, dat inde vouwen geen vliegen noch yets anders komen en konde: eyndelick heb ick gesien dat uyt het aenhanghsel vande pisse, binnen dese vouwen eenige wormen waren gegroeyt. Een van dese wormen nam ick om te sien watter van geworden soude, ende heeft haer tot veranderinge geset den 1 Maerte; ende daer is uyt voort-ghekomen den 14 dito een vliege afgeteyckent by de letter C. Den kop is roodt, het lijf is swart, ende het achter-lijfgheel. Ick
gaf

.L. B

C

.LI.

.LII.

A

gaf hem (ten aensien van sijnen oir-
spronck) den naem van *pif-worm*.

LII. BEVINDINGE.

DEsen worm heeft haeren oir-
spronck uyt ghemaelen gort ,
't welck hy noch kleynder maelt. By
dese gort was eenighe vochtigheydt
gekomen , waer door een bederf ont-
stont met hitte vermengt , ende uyt
die bedervinghe is desen worm ghe-
sprooten, want het bederf van het ee-
ne is inde natuyre (die noyt ledich
kan wesen) den opganck van wat an-
ders. Ick en hebbe aen desen worm
gheen leven bespeurt , ende nochtans
heeft hy sich tot veranderinge gestelt
op den 8 Augusti , ende op den 23
dito is daer uyt voort-gekomen een
lange smalle vlieghe , als te sien is

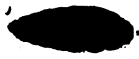
by A. Dese worm heb ick (ten aensien sijnen oirspronck) genaempt den *gort-worm*.

LIII. VERANDERINGE.

DEse made-worm is gesproten uyt een doot ende bedorven kemp-haen, ende heb hem onder een glas bewaert, ende heeft sich tot veranderinge geset den 30 Mey; ende op den 14 Junii is daer uyt voort-gekomen een groote vliege. Als dese vliege eerst uyt haer ey quam, soo en sachmen daer gheen vleughelen aen, ende inden tijdt van een half uyr was hy noch eens soo groot als te vooren, ende de vleugelen uyt-spannen. Ick noemde hem (om sijnen oirsproncks wille) *kemps-haens made*.

VER-

LIII

LIV

A

LV

AAA

LIV. VERANDERINGE.

DEse made af-geteyckent by A. is gesproten uyt een doode ende bedorven Vlaemse gaey met schoon blaeuw op de vleughels. Het staet aen te mercken, dat alle maden eerse tot veranderinge komen, haer plaetse soecken te veranderen, ende haer selven in eenige heymelicke hoecken te verberghen. Soo heeft insghelijx dese ghedaen, ende heeft haer tot veranderinge begeven op den 12 Junii, ende op den 27 dito is daer een goude vliege uyt-ghekomen. Dit is dan de *exters-made*.

LV. BEVINDINGE.

DEse made by A. A. A. afgheteyckent heeft haeren oirspronck uyt de

de verrotte hersens van een doode water-snep. Als hy hem wil tot veranderinge begeven, soo *P* boort hy door eenich houdt dat hy vinden kan, even of het met een spijcker-boor geboort waer, (ende daerom heb ick hem den *door-boorder* genaempt) ende gaet dan in die helligheydt hem verberghen; hy boorde door alle de doosen daer ick hem in stelde, tot dat ick hem in een glase flessche dede. Hy stelde sich tot veranderinge op den 12 Augusti, ende

p. De Specht wort in het Latijn genaempt *Picus Martius* in opsicht van sijn sterckte, om dat hy de eycken-boomen ende andere boomen door-pickt of uyt-holt. Doch dit en schint my soo wonderlick niet, als het gene hier van dese made verhaelt wert: want de specht heeft een harden beck, maer dit en is maer een kleine ende sachte made. Ten anderen, de specht beproeft eerst door het kloppen van sijn beck of de boomen hol zijn, ende d'erhalven bequamelick kunnen door-boort worden of niet. Want sijn oogh-merck is wormen ende andere cleine dierkens te soecken tot spijsse, welcke hy weet, dat in de holle boomen haer onthouden.

.LVI.

A

ende op den 26 vande selfde maendt is daer een vliege van gekomen. Ick hebbe by ervarentheydt bevonden, dat uyt de doode menschen, inde graeven menichte maden komen, ende datse alle in vlieghe veranderen; so dat de muyren der graeven somtijts krielen ende swart zijn van vliegen, maer so haest de sercken op-ghelicht worden, ende datse de lucht gewaer werden, soo vallense dadelick alle te gelijcke doot ter neder.

LVI. BEVINDINGE.

HEt voedtsel van dese rupse is het kruydt datmen *mercuriael* noempt. Als hy yets vreemts of ongewoons voelt, so laet hy sich met der haest ter aerden vallen als of hy doot ware, ende in malkanderen gerolt. Hy heeft

heeft ſich tot veranderinge geſtelt op den 30 Julii, ende op den 26 Auguſti is daer een vremde ſlach van een uyl uyt voort-ghekomen, ghelijck by de letter A. te ſien is, onghemeyn van koleur ende teyckeninghe. Over ſijn voor-lijf heeft hy de ghedaente van een los manteltjen dat over ſijn leden van ſijn vleugels neder hangt, ſtreckende tot bewaeringe ende cieraedt. Hy heeft langen tijdt geleeft ſonder eten. Om ſijn vreeſachticheydt heb ick hem den *ſchrickachtigen* ghe-naempt.

LVII. BEVINDINGE.

HEt voedtſel van deſe rupſe is het kruydt datmen lavas noemt: doch hy en wil noyt inden dach eten maer alleen des nachts. Ick vondt hem verborghen inde groeve van een keerſſeboom.

LVII

boom. Inden dach sach ick dat hy hem selven verscheyden maelen omkeerde, legghende het voor-lijf daer het achter-lijf geweest was, ende weder het achterste daer het voorste geleghen hadde, ende soo voorrs. Eer hy tot veranderinghe quam, hadde hy veel moeyte eer hy sijn huydt af-kreegh, soo datter ghelijck sijne droppelen waeters op sijn lijf laeghen. Na dat den huydt af was ginck hy een tijdt lanck rusten, ende daerna stelde hy hem tot veranderinge op den 1 Junii, ende den eersten Julii is daer van voort-gekomen een graeuwen donckeren uyl. Ick heb hem den *wacht-bouder* genaempt, om dat hy veel tijdts met den kop inde hooghte verheven legt, als of hy alle-sints rontom saege.

BE-

LVIII. BEVINDINGE.

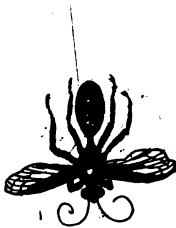
DEse rups heb ick een tijdt lanck onderhouden met olmen-loof. Als hy voort-kruypt is hy noch eens soo langh als dese figuyre by A. afgeteyckent. Sy stelde haer tot veranderinghe op den 9 September, ende is inde selfde ghebleven tot op den 24 Mey des volgenden jaers, ende doen is dese vliege daer van voort-ghekomen. Dese vliege heeft een wonderlick vermaeck in het dooden vande spinne-koppen, daer andere vliegen vande spinne-koppen listelick in haer netten gevangen ende vernielt worden. Ick heb daer van gesien, dat terwijl de spinnekop in het midden van haer net sit ende vliegghen verwacht, soo komt dese vlieghe ende valt haer

te

LVIII

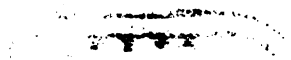

A

.LIX.

N A T U R A L I S. II

te midden op het lijf, ende weet haer
dadeli^{ck} te verlammen ende als een
doodt-wonde te geven. De spinne
kop dit voelende liet haer daedelic
met een draedt neder vallen, doch
vlieghe en liet niet los, maer slee
ten de spinne-kop langhs de aerde
ende vertrack alle de pooten, gae
de met ordre van de een tot de ande
daer na liepse rondtom de spinne-k
al spelende uyt blijdschap met haer
vleugels. Ende dit dede sy alles, en
bye verscheyden reysen toe, en
eyndelick vlooch sy met de spinne
kop woch. Daerom heb hem d
verstinder ghenaeempt.

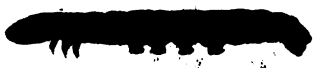
LIX. B E V I N D I N G E.

DE Geurpfe is aenmerckens wa
dich om sijne wonderlike g
H ft

114 METAMORPHOSIS
staete. Hy heeft op het lijf de gedaente van vier gheele klee-beefems; ende van vooren uyt het hoofd twee hoornen gelijk een flecke; aen weder zijden de gelijkenisse van twee vlot-riemkens, een gheele ende een swart; ende achter op het lijf een pluyme, alles van hayr. Dese rupse eet de bladeren van pruym-boomen; heeft veel moeyte met het vel uyt te schieten, ende yder reys als hy vervelt, so is het lijf nat, 't welck hy dan met de pluyme die op sijn achter-lijf staet, weet te drooghen. Dit gedaen zijnde legt eenen ganschen dagh stil om te rusten, ende konnen op dien dach niet eten, om dat het hoofd noch te sacht is. Na dat hy hem ghestyvert hadde, so is hy tot veranderinghe gekomen op den 20 Junii, ende is daer

942

.LX.

N A T U R A L I S. I
 daer in ghebleven tot den 30 die
 ende **doen** is daer uyt-gekomen
 elendich dier, dat noch rupse is no
 uyl. **De oirfak** is, om dat hy sich a
 vroegh tot veranderinghe geset he
 eer hy genoegh geeten hadde. Ick h
 be hem om sijn bysondere geda
 te, den vreemden *antijck* genaemp

L X. BEVINDINGE.

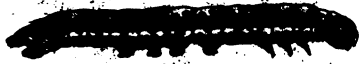
Dese rupse heb ick wel tw
 maenden lanck met onder-ha
 onderhouden moeten eer sy sich
 veranderinge wilde stellen. Dit kr
 wort seer gepresen in 't gebruyck
 gen het gr **veel**, als mede tegen ho
 pijn, inde **oore** gesteecken zijnc
 Hy heeft hem gesuyvert ende
 veranderen **begeven** op den 28 Ap
 ende den 26 **Mey** is daer en sch
 H 2 uyl

uyltjen van voort-gekomen, 'twelck eenen bysonderen glans hadde, diemen sonder vergulden niet en kan afteyckenen. op sijn kop heeft het twee bosschen van pluymen, die recht op staen, ende welcke van boven gelijk met een scheere effen afgesneden zijn. Rontom de oogen is het wonderlick gewapent ende van de Natuyr toege-maect. Voor uyt heeft het twee tanden beneden de oogen. Dit dier hadde een sterck leven na nat het kleyn was; het leefde noch drye dagen sonder eenich voedtsel. Is ghe-naempt de *steen-rups*.

LXI. VERANDERINGE.

DEse rups bevondt ick seer vies endelecker te zijn, in het verkie-sen der keerse-bladeren, welcke hem
tot

.LXI.

A

.LXII.

N A T U R A L I S . I I

tot voedsel verstrecken. Heeft he
 tot veranderinghe ghestelt op den
 Junii, ende op den 14 dito is daer u
 ghekomen dit wonderlick uyltjen,
 geteyckent by letter A. is vyes v
 koleur, hy schijnt een gelapten ro
 te hebben, ende de gedaente van e
 bonten lap om sijn hals, welck he
 achter op het lijf light. Hielt sich se
 stil, ende leefde eenen korten tijc
Dese rupse is genaemt den blaeww-k

L X I I . B E V I N D I N G E .

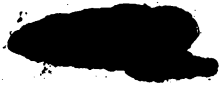
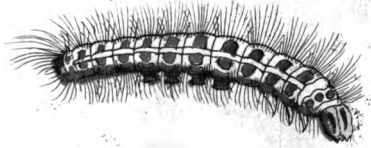
Ick en heb gheen voedsel konn
 luyt-vinden dat dese rupse eten w
 de. Doch het kan wesen dat ick he
 op den tijdt van sijne verandering
 heb aen-getroffen. Hy begon seer
 woelen ende na langh woelen, zij
 der van tusschen sijne leden eenig

druppelkens water gekomen, gelijk of het uyt-gedreven sweet was: ende in den tijdt van twaelf uyren, soo was yder druppelken sweedt een kleine rupse geworden, die ick sach leven, maer also ick niet en wiste waer mede dat ickse moest onderhouden, so zijnse alle met de moeder in eenen dagh tijdts gestorven. Ick heb hem den *pellikaen-rupse* genaempt.

LXIII. VERANDERINGE.

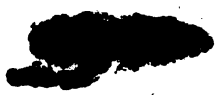
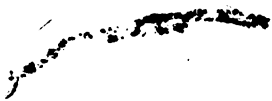
HEt voedtsel van dese rupse zijn roof-bladeren ofte scharley. Heeft hem tot veranderinge gestelt op den 20 Julii, welcke veranderinge hier in het midden by de letter A. af-ghe-teyckent staet. Hy bleef inde veranderinge tot op den 2 Augusti, ende doen quam daer uyt een geelachtigen
wit

LXIII

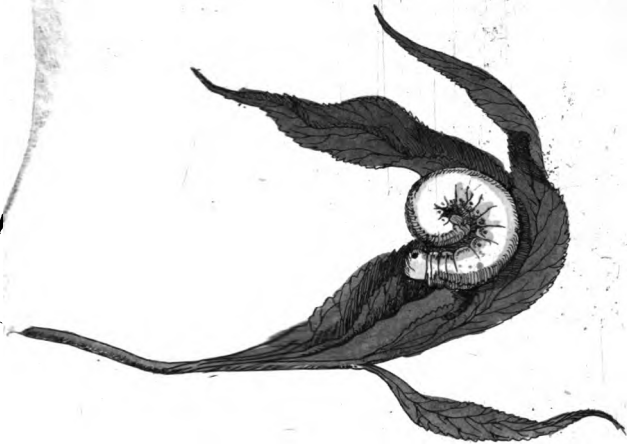

A

LXIV

wit gevlanden uyl, welken ick een
 tijdt lanc k met honingh onderhouden
 hebbe. Is genaempt den *geel-kop*.

LXIV. BEVINDINGE.

[Ick achte dat dit wel een vande al-
 derwonderlijcxste rupsen is diemen
 vinden kan. Hy en at maer eens daegs,
 ende dat een weynigh van willeghen
 loof, ende leyde hem dan weder in
 malkanderen als een hase-wint-hont,
 tot's ander daeghs dat hy ontrent den
 middagh begon te eten. Dit duyrd
 tot den laetsten September 1653. en-
 de bleef stil in eenderley gestalte lig-
 gen, sonder sich te verleggen tot den
 24 October des jaers 1655. ende
 streeck alle daegh over sijn lijf om te
 sien of hy sich bewegen soude, ende

ick heb hem sien leven 9 twee volle jaren ende 24 dagen sonder eenighe spijs te nutten, of sonder sich penighsints te verleggen of van plaets te veranderen. Ick en hebbe in al dien tijdt geen veranderinge aen hem gespeurt,

... dan

9. Uyt de voorgaende bevindinghen blijkt, dat sommige dierkens acht, sommige noghen, ja andere over de thien of elf maenden inden winter sonder eenigh eten leven. Maer dit verhael gaer het alles verre te boyen, en magh niet roden voor een wonder inde natuyl gherekent werden, dat so een klein ende swack dier, by de 24 maenden sonder voedsel leven kan. Tot sondanigh lanch vasten doet veel de gheduerige ruste, waer door weynigh verteert wort. Item, schijnt daer toe noodigh te wesen, een vochtigheyt die taey ende olyachtigh is, ende een natuerelicke warmte die kleyn is, so dat se lange kalf spelen op die vochtigheyt ende nochtans weynigh verteeren. Hier by moghen de wonderlicke lampen vergheleken werden, die de Romeynen plegen te stellen inde graven der dooden, welcke lampen menige eeuwen konden branden sonder eenighe ververschinghe van olye te krijghen: Den gheleerden M. Z. *Baxtharnius in quaestionibus Romanis* maeckt ghewach van een lampe, die ontrent vijftien hondert jaeren ghebrandt hadde, ende noch bequaem was om menige eeuwen te branden. Siet *quast. Rom. II. pag. 49.*

LXV

dan alleen dat hy ontrent de helft
 kleynder geworden was. Desen worm
 is den *lijst-worm* genaempt.

LXV. BEVINDINGE.

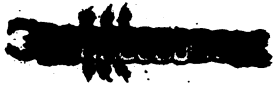
DEse rupse eet het loof van willige-
 boomen, doch is seer traegh in het
 kruypen ende eten. Hy hielt op van
 eten den 24 Augusti, ende begon wat
 te spinnen, doch het werck en wiert
 niet volmaect: ende ick merckte
 wel dat mijn huys-vestinge hem niet
 aen en stont, dan lach hy hier ende
 dan daer, tot op den 14 October ende
 begon doen sijn groen koleur te ver-
 laeten, ende wiert roodt, ende stierf
 doen na twee daeghen sonder te ver-
 anderen. Ick oordeel dat het een rupse
 is die, den heelen winter door in de
 holle willighe-boomen verblijft on-
 trent

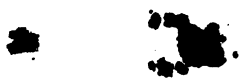
trent zijn voedtsel, ende teghen het voor-jaer zijn uyl geeft, doch ick en hebbe daer van gheen ervarentheydt, ten zy dat ick hem andermael ter preuve kan stellen.

LXVI. BEVINDINGE.

DEse twee wormen af-geteyckent by A. zyn de vyanden ende overwinners van alle rupsen. Sy hebben yder voor aen de ghedaente van twee nijpers, welcke als sy toeghefloten worden eenen ringh vertoonen. Met dese nijpers weten sy de rupsen onder in den buyck te slaen, ende blijven daerzoo aen hangen. De rups de pijn gevoelende werpt haer selven om en weder, maer den worm hout sich recht uytghestreckt als of sy doot was, sonder sich te bewegen. Ende
hoe

LXVI

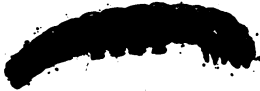

hoe de rupse meer woelt, hoe sy te meer op-ghefcheurt wordt, ende als den worm hem los laet, so fwelt de plaets op daer hy genepen geweest is, 't welck een teycken schijnt te wesen van fenijn. Dese worm is wel ghewapent, gheel ende blinckende van koleur, ende kan niet licht vande rupsen beschadicht worden. Sy en kunnen buyten de aerde niet boven twee daeghen leven. Als een van dese wormen by na doodt was, soo leyde ick hem op de aerde, daer hy dadelick verquickte, ende drongh met der haest inde aerde. Sy kunnen seer wel de koude verdraegen. Ick heb inden winter als de aerde boven wat ontlaten was, ende onder noch wel twee voeten bevrofen, met een spaede inde aerde gegraven, ende vondt een van

van dese wormen met eenbye, ende leyde dese bye by den worm, om te sien watter van geworden soude. Den worm vattede dadelick den kop vande bye tusschen sijne twee nijpers, ende woelde soo een tijt-lanck samen als in eenen hevigen strijdt, tot dat de bye seer vermoeydt was, ende ghelijck een over-loopen paert na den aessem joeg. Ende socht allesints te vluchten, doch konde niet doordiense beyde in een backjen besloten waeren, oock en konde de bye niet vliegghen door de koude. Dierghelijcken strijdt sach ick oock daernaer tusschen die bye ende een rupse die ick op dien selfden tijdt uyt de aerde gehaelt hadde. Dese onder-staenden worm is vande selfde natuyr als de bovenste, ende als men die in het vyer werpt, so brandense ghe-

LXVII

ghelijck suyveren olye. Ick heb hem om reden te vooren ghemelt, den *versinder* ~~der~~ rupfen genaempt.

LXVII. BEVINDINGE.

DEse rupse eet verscheyden kruyden, onder andere bemint hy den Aerd-veyl, doch is seer traegh ende vies in het eten, wil aengheeen kruyden komen ten zy datse vers gepluckt zijn. Hy heeft verscheyden reysen sijn huydt uytgeschoten, want het schijnt dat in het groeyen denouden huydt niet en kan genoechsaem reken ofte uyt-setten, ende datse daerom af-schiet. Na dat den huydt afghelegt is, legt hy eenen ganfchen dach stil, ende kan niet eten door de teerheyt van sijn gebit, tot dat het al-lenxkens door de locht verhart wort.

Hy

Hy stelde sich tot veranderinghe op den 5 Augusti, (welcke veranderinge hier in het midden afgebeeldt is) ende op den 26 dito is daer een uyl uyt-gekomen, als inde af-beeldinge onder aen te sien is. Desen uyl vliegt geern by nacht ende in het licht vande kaers, doch weet sich seer vorsichtelick voor de vlam te wachten. Hy leefde sonder eenige spijs ses daegen. Ick heb hem om sijn viesigheydt in het eten *lecker-beetjen* genaempt.

LXVIII. BEVINDINGE.

DEse kleine rupse bemint de bladeren vande yliender-boomen voor sijn spijs. Inde selfde bladeren maect hy oock sijn woon-plaets, ende weet die tot dien eynde seer aerdich toe te rollen, om sich inde selfde
tegen

LXVIII

LXIX

tegen de hitte der sonne ende den regen (die hy niet verdraeghen kan) te verberghen. Hy eet by nacht, maer op den dach ligthy stil uyt vrees van de vogelen, die hem tot haer aes soecken te gebruycken. Hy heeft sich tot veranderinge gestelt den 22 November 1657, gelijk hier afgebeeld staet, ende op den 21 Julii 1658 is daer uytgekomen een seer net ende welgheyckent uyltjen als inde afbeeldinge te sien is.

LXIX. BEVINDINGE.

DEse made is voortgekomen uyt de verrottinge van tarwe-semen, in welke ick water dede ende op een bequame plaets stelde tot dat het fuyr wiert ende tot verrottinghe ghebracht wiert; doen quamien daer
me-

menighe maden uyt, welcke haer tot veranderinge stelden op den 22 Junii, ende op den 2 Julii quamen daer vlieghen uyt, welcke sonder eten leefden tot den sefthienden der selfde maendt.

LXX. BEVINDINGE.

DIt is eē wonderliken worm, welken ick gevangen heb op den 3 April 1658. Desen worm en heb ick noyt kunnen sien eten of drincken. Oock en heb ick aen desen worm geen oogen noch eenige openinge können bespeuren, waer door hy voedsel souden kunnen innemen of eenigh af-werpsel kunnen quijt werden. Oock en heeft desen worm geen pootten, ligt altoos stil, ende bemindt meer de koude dan de warmte: als ick

LXX

ick hem inde sonne leyde, kroop hy dadelick na de schaduwe, ende roerde sich dan niet meer.

Ick heb hem somtijts op sijn rugge geleyt, ende dan wist hy sich dadelick in een ronde in te trecken ende weder op den buyck te vallen, gelijk de onderste figuyre aenwijst. Desen worm hebbe ick by my gehouden tot den 27 Maert 1659. sonder eenich eten. En leyde hem doen op zyn rugge, en hadde doen sulcken kracht noch, dat hy hem op zyn buyck leyde en is gestorven op den 28 Augustus, ick noemde hem den *kamelio*. Ende staet wel aen te mercken, dat by desen worm gheduyrichlick geleest hebben drye witte beestkens kleynder dan een ghemeen sandeken, die altoos boven of onder zyn lijf liepen, ende leefden also over

I

de

1301 METAMORPHOSIS
de negen maenden; sonder datmen
eenichints bemercken konde datse
eenich voedel gehad hebben; ende
eyndelick zijn twee van dese beef-
kens op het hooft des ghemelden
worms, ende een op den rugge ge-
storven.

LXXI. BEVINDINGE.

DEse rupse ghebruyckt tot haer
voedfel den hyssop, ende men vint
die meest daer ontrent als den hyssop
bloeydt; doch soo haest als men het
loof aenraeckt soo laet dese rupse
haer schen neder vallen, ende begeeft
sich inde aerde. Na dat ick hem eenen
langen tijd hadde onderhouden, soo
stelde hy sich tot veranderinghe op
den seven den Augusti, ende nae dat
hy eenige daeghen inde veranderinge
gele-

LXXI

gelegen hadde, soo quaemen uyt *zijn* huyd drye maden door-booren, ende in korten tijd veranderden yder made in een ey, ende uyt elek ey quam op den 8 September een vlieghe te voorschijn, (gelijck aen de af-beeldinge te sien is) welcke niet langer dan drye dagen in het leven bleven. De rups is genaempt den *duyckelaer*.

LXXII. BEVINDINGE.

DEse rups heeft haeren oorsproncke genomen uyt een verrottinghe ontstaen inde testicul ofte kloodt van een bergh-ent. Hy leeft inde gemelde testicul so langh als hy daer in eenigh voedtsel vint, tot dat alles verteert

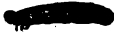
7 Hier uyt soudemen eenichsints moghen in bedencken nemen, of die dieren oock tot haeren volkomen aerdt ende geboorte gekomen zijn, eer dat de volgende veranderinghe geschiet is. Want het is inde natuyt gewoonelick, dat so langh de dieren noech zijn

is; ende daer-nae heeft hy sich tot veranderinge geset op den 29 Mey 1659. welcke veranderinge hier af-gebeeldt staet, op de figuyre by letter A. Sy voegen haer tot veranderinghe inde pluymen van den ent-vogel, doch also, dat het hoeft een weynigh uytsteeckt, op dat de motte die door de veranderinge veroirsaectt wort, geen belet en vinde om uyt te komen.

Op den sevenden Junii 1659 quam uyt de ghemelde veranderinghe een motte te voorschijn aende letter A. afgheteeckent, welcke motte haere nettigheydt heeft, ende in het vliegen seer

inde plaets daerse haere gedaente krygen, haer voedsel vinden inde plaets van haere voortkomste. So leert (by exempel) de ervarentheydt, dat de kieckens haeren oirspronck nemen inde eyeren uyt het witte, maer door den doyer ghevoedt werden. Ende tegen den tijdt dat het voedsel begint te oontbreken, so breken se uyt de schaelen.

LXXII

A.

A 2.

LXXIII

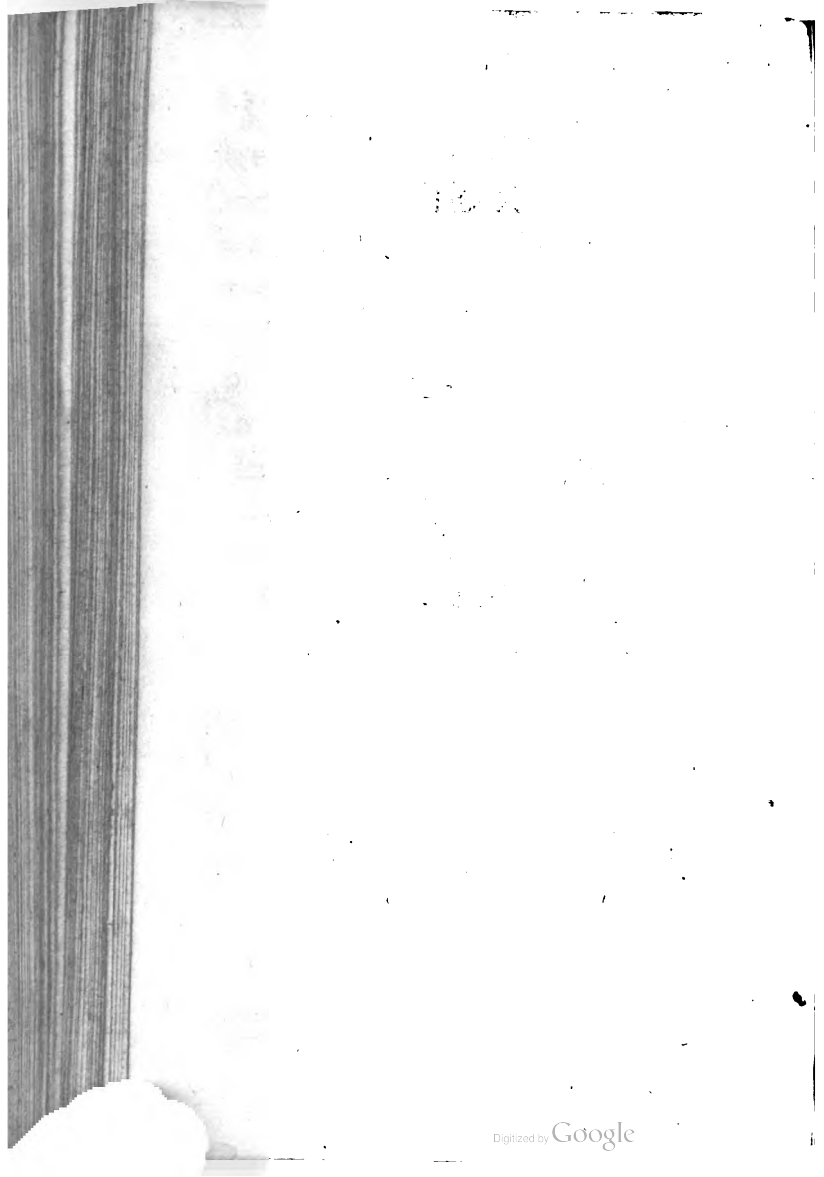
A.

B.

C.

seer aerdich draeght ende vreemde omkeeringen gebruyckt. Dese motten kunnen langhe leven , alse inde netten der spinne-koppen niet verstrickt en worden. Sy beminnen de duysternisse ; ende worden meest gevonden aende balcken inde huysen of in duystere hoecken ; of oock wel inde hoven onder de bladeren : want sy beminnen den daeuw , ende leven by de vochtigheydt die als een sweet van sommige bladeren uytgaet , waer by oock niet weynich andere vliegen ghevoedt werden. Maer des winters verberghen sy haer inde huysen ende vervallen plaetsen.

LXXIII. BEVINDINGE.

DEsen kleynen worm heeft haren oirspronck ghehadt uyt de ver-

rottinghe van comijne-kaës, waer mede hy oock ghevoedt ende in het leven behouden wert. Dese wormen behelpen haer meer met sich in een te trecken, ende haestelijck (als een sprinck-haen) wech te werpen, dan met kruypen. Eer sy haer selven tot veranderinghe stellen, so liggen sy dry gansche daegen gheheel stille, sonder roeren. Dese worm heeft haer tot veranderinge gevoegt op den 28 November 1658, welcke veranderinghe af-gebeeldt is inde nevens-gaende figure, aen de letter B, maer A verthoont den worm selve, ende C. een kleyne vliege die uyt de gemelde veranderinge te voorichijn ghekomen is op den 10 Mey 1659. welcke vliege acht dagen leefde sonder eenich voetsel.

BE-

LXXIV

LXXIV. BEVINDINGE.

Desen worm afgeteykent inde volgende af-beeldinghe aen de letter A. heb ick ghevonden onder eenen yseren smelt-kroes. Hy is seer strijbaer, ende verslint de wormen die ghewoon zijn alderley rupsen te verslinden, waerom ick hem den *om-vertsaegden* genaempt hebbe. Ick stelde hem in een porceleyne komme, ende voegde daer by vier gheele wormen welcke alle andere rupsen verslinden, gelijk te sien is inde volgende af-beeldinghe. Hy vattede dadelick dese geele wormen met sijne scheere inden hals, ende neepse vast toe, ende sooch ^s also de selve wormen uyt :

I 4

ende

^s De onderlinghe vyandtschappen die tusschen de dieren, so inde zee, als op de aerde ende inde

I 4

lucht

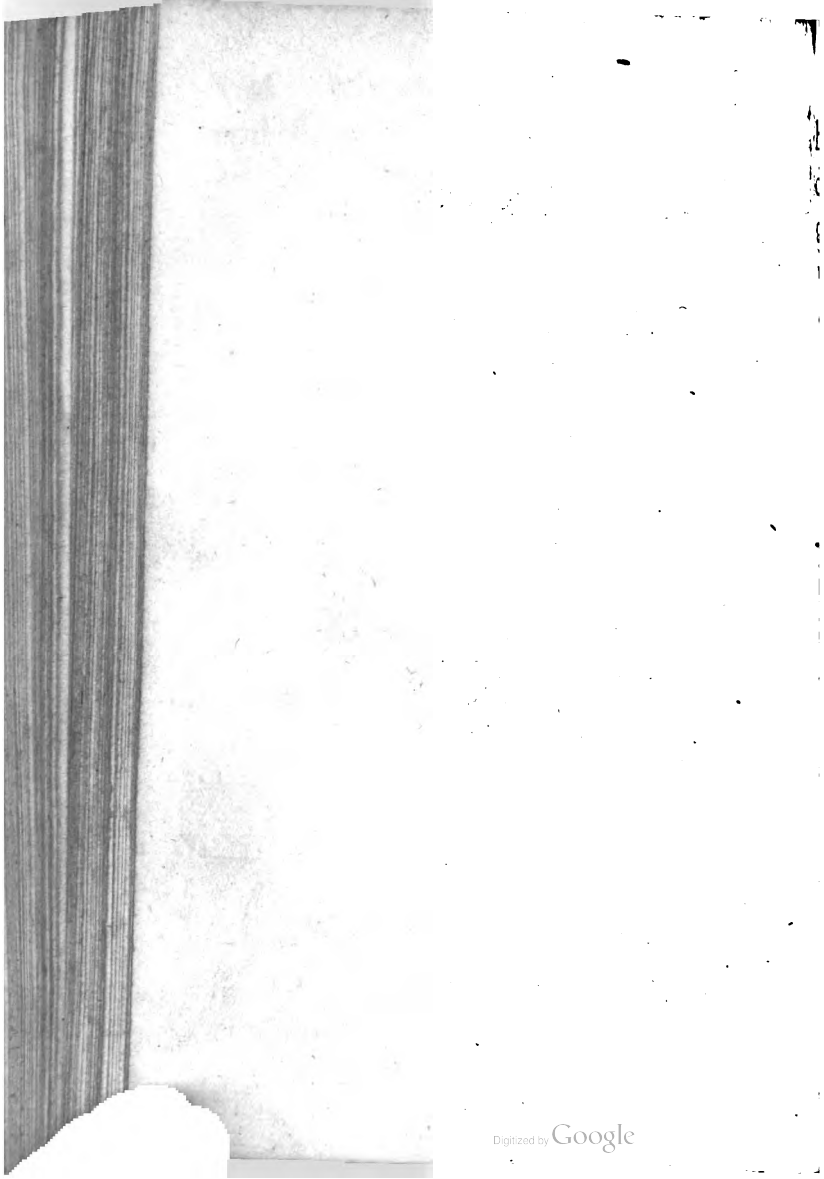
ende hoe sich de wormen wronghen
 en draeyden, so hielt hy sich gansch
 stil sonder eenige beweginge, tot dat
 hys

lucht ghevonden worden, onstaen gemeenelyck uyt
 gebreck van voedsel, ende daerom worden se meest
 ghespeurt tusschen de dieren die ontent de selfde
 plaetsen verkeerren, en eenderley voedsel gebruycken
 of de gene die d'een d'ander tot spijs dienen. Ja door
 ghebreck van voedsel, sullen dickmael de dieren van
 een soorte tegen malkanderen vechten, ghelyck inde
 zee kalveren te sien is; ja somtijts d'een d'ander ver-
 flinden. Maer als de dieren overvloedt van voedsel
 hebben, so vechten sy so veel niet tegen malkand-
 ren, maer leven dickmael seer vreedsamelijck, ge-
 lijk breeder by *Aristoteles* te lesen is in syn negende
 boeck vande historie der dieren *cap. x.* d'erhalven agh-
 ten wy het voor een fabel, dat tusschen de wolven en
 schaepen (gelijk eenige meenen) een verborgen *anti-*
pathie ofte tegenheyt ende haet of af-keericheydt zy;
 dan alleenelick dat de wolven de schaepen beminnen
 om te eten, ende tot dien eynde vervolghen, niet uyt
 haet tegen de schaepen, maer liefde tot haer selven.
 Uyt dese fabel schijnt oock een ander versonnen te
 zyn, namelijk, dat als men op twee trommelen staet,
 daer van de eene met een schaeps vel, ende de ander
 mer een wolfs-vel over-trocken is, dat dan de trom-
 mel met het schaeps-vel over-trocken, geen gheluyt
 en geeft.

Maer dit wort echter van velen voor waerachtich
 gehouden, ende (somen segt) door de ervarentheyt
 bevesticht; dat de honden die menschen vervolghen

LXXV

hyse also gedoodt ende vernielt hadde. Op de volghende figuyre konde ghy sien het wijfken van desen worm, welcke ick by malkanderen ghevonden heb, ende zijn beyde van gelijken aerdt.

LXXV. BEVINDINGE.

Hier volght de mede-soorte ofte wijfken vande voorghemelden worm. Kruypt traegh voort, ende met horten, somtijts een weynich tijts

I 5 stil

die ghewoon zijn daghelijcx veel honden doodt te slaen, hoewelse die lieden noyt te vooren gesien hebben. Item, dat de paerden als sy gaen voor-by eenige plaetsen daer doode paerden liggen verbaest worden, ende niet wel en kunnen bestiert werden; dat oock insghelijcx de ossen ongeern gaen door plaetsen daer ossen gheslacht zijn; ja oock somtijts vlieden vande gene die gewent zijn ossen te slachten, hoewelse die andersints noyt ghesien en hebben. Welcke dinghen alle sonder twijffel ontstaen door dien eenigen reuck ende geur van de kleederen der ossen-slagers, of van de ghemelde plaetsen af-vloeyen, door welcke dese beesten ontstelt ende beroert werden.

stil blijvende. Dese worm onthoude
 sich inde duysternisse, somtijts inde
 aerde, maer meest op de aerde. Dese
 ende de voorgemelde wormen, wor-
 den alleenlick gevoedt door andere
 wormen diese dooden en op eten. Als
 desen worm een vande gemelde geele
 wormen krijghen kan, so grijpt hyse
 onder aen het achterste van het lijf
 met sijn scheere, ende doet die hae-
 stelijck open en toe, tot dat hy ope-
 ninge maeckt, ende set een van sijn
 voorste pooten op het lijf, ende haelt
 het inghewant daer uyt ende eet het
 op, sijnen kop opheffende. Ick sach
 dat de darmkens die hy uyt de gheele
 wormen haelde, van dichte waeren
 gelijk een gemeyn menschen-haeyr.
 Na dat hy versadight was, stelde hy
 sich tot slaepen ontrent vijf uyren
 lanck,

lanck, sonder sich te bewegen, traelde
sijn kop by-na onder sijn lijf, ende
lach op een zijde, als of hy dronckigh
hadde geweest.

Also desen worm in het kruypen
seer traegh is, so heeft de Natuyl hem
vleugelen gegeven, die hy niet en ge-
bruyckt dan in tijt van noodt. Dese
vleughelen zijn so groot als sijn lijf,
ende nochtans en kunnen die niet
sien noch gewaer worden, dan als hy
die te voorschijn brenghet; soo heyme-
lijck

De vlercken dienen niet alleen op dat de dieren te
bet er haer voedsel fouden kunnen soecken, maer ooc
om haere vyanden te ontvlieden; ghelijck ick selfs in
mijn reys na de West-Indien, meermael gesien hebbe
inde vlieghende visschen, welke gemeenelick boven
de zee vlieghen alsoe van andere visschen vervolgt
werden, die de selve tot spijs ghebruycken. Edoch
dese visschen en kunnen niet lange achter een vlie-
gen, maer so haest de vlescken of liever yngen met
welcke sy vlieghen, droogh ende stijf worden, so en
kunnen se niet meer vlieden, ten zy dat se haer selven
eerst in zee laten vallen, om haere vinnen weder nat
ende dwee te maecten.

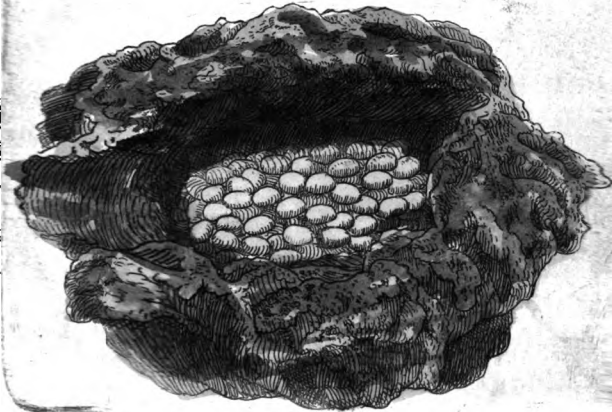
lijck weet hy die met het achter-lijf in een te vouwen , ende onder het voor-lijf in te trecken, soo datse niet vuyl en worden, hoewel hy onder de aerde krüypt.

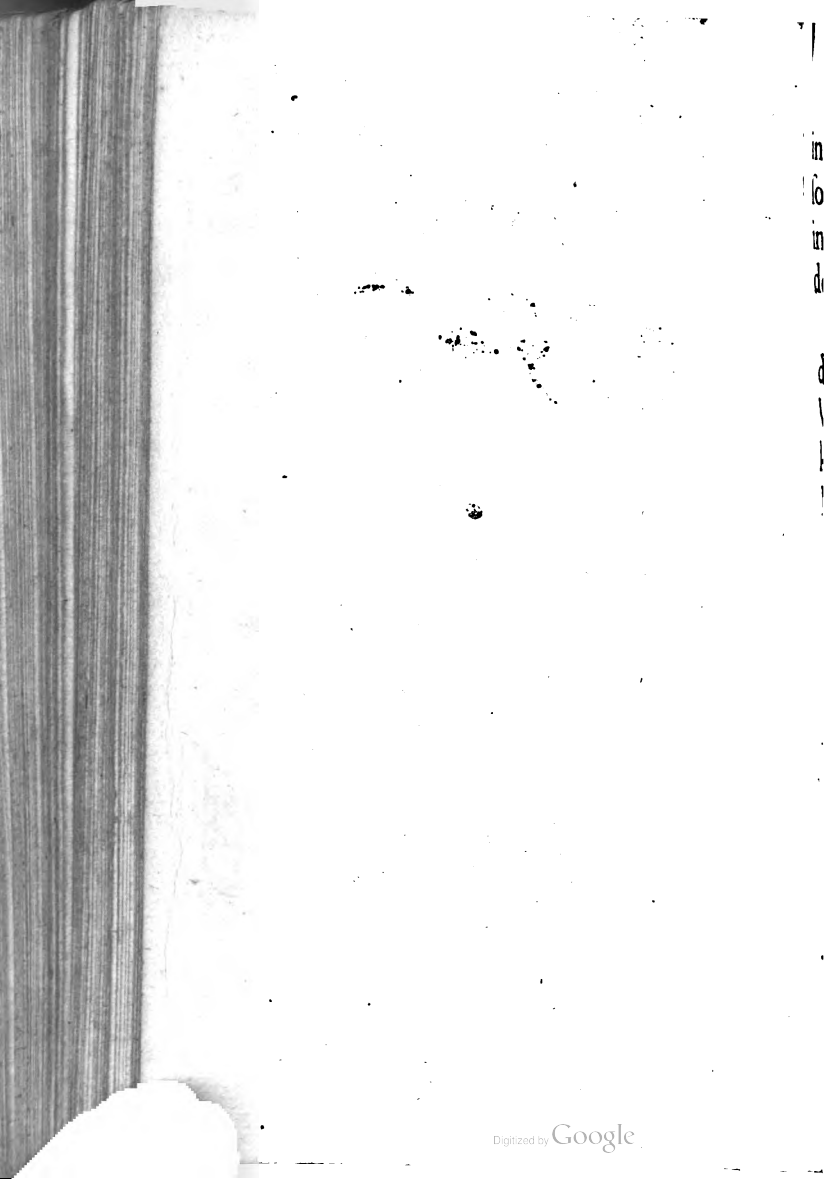
LXXVI. BEVINDINGE.

WAt de vee-mollen aengaet , ick heb door verscheyden ervarentheden bevonden datse seer sterck ende hart van leven zijn. Want ick heb eender selve vee-mollen den kop afgesneden, welcken kop twee daegen daer na van een ander vee-mol schoon uyt geëten wiert, soo datter niets in overich bleef dan twee kleine zenuwens , ende leefde echter dien kop noch twaelf uyren daer na.

Oock heb ick een vee-mol ses daghen ende ses nachten laten hanghen
in

LXXVI

in een strop, inde heete sonne-schijn, so dat hy swart was, doch bleef noch in het leven, tot dat hy den seven-
den dach stierf.

Dese vee-mollen zijn seer behendich in het maecten van haere nesten. Want sy verkiesen daer toe een vasten klomp aerde, in welcke sy seer aerdelijck een gat maecten, door welck sy effen uyt en in komen kunnen, maar van binnen is een holligheydt daer wel twee gemeyne ocker-noten kunnen in legghen: in dese holle plaets verberghen sy over de hondert, ja somtijts meer dan hondert en vijftich eyeren. Alse alle haer eyeren geleghebben, so maecten sy de gemelde aerden-klomp seer vast toe, want in dien die breeckt so vergaen alle de eyeren, ende worden van seeckere swarte

fwarte vlieghen die haer inde aerde onthouden, op geëten. Ende daerom zijne over de vasticheydt ende bewaringe deses aerden-klumps seer forghvuldich. So datse rontom de selfde een loop-gracht maecken, ende somtijts daer romten gaen, om op alles acht te nemen. Oock maecken sy onder desen aerden klomp verscheyden andere hollen, om in tijt van noodt te vluchten.

Voorts weten dese vee-mollen haere nesten te doen rijzen tot boven de aerde toe, op de breedte van twee vingheren nae, alse bemercken dat het warm ende droogh weder is, ten eynde dat door de hitte der son, haer eyeren mochten uyt-gebroydt werden: maer als het kout ende vochtigh weder is, so doen sy haere nesten dieper

per inde aerde fincké. Eyndelick heb
 ick mede gemerckt, dat de vee-mol-
 len oock vleugelen hebben, maer niet
 om te vliegen; maer strecken haer al-
 leenelick tot cieraedt ende tot een
 deckfel van haer achter-lijs, dat seer
 teer is.

In het eylandt van Walcheren wor-
 den veel vee-mollen gevonden, ende
 doen ontrent verscheyden aerde-
 vruchten groote schade; want sy heb-
 ben van vooren de gedaente van twee
 schaeren of sagen, waer mede sy de
 wortelen der kruyden af-sagen. Hier
 tegen worden van sommighe kleyn
 potten inde aerde, met de boorde
 ghelijck den grondt geset, in welck
 de vee-mollen zijnde, niet en konne
 uyt-komten. Ofte men moet hare ne-
 sten op-breken, so en worden uyt de
 eyerden geen vee-mollen ghebroeydt.

LXXVII. BEVINDINGE.

DE spijs deser rupsen zijn de bladeren van olme-boomen. Alse haer zetten willen tot veranderinghe so begeven sy haer selven nae de schutels ende huysen, ende maecken aen de selfde haer achter-lijf wel vast, hangende met het hoofd nederwaerts, om te gemackelijcker daer uyt te sacken.

Eer dese rupsen inde veranderinge haren ouden huylt konnen afleggen, doense seer groot geweldt, ja schudden, wringen sich ende beven gelijk yemant die een swaere koorsse aenkomt; haelen dickmael haer lijf op en neer, ende eyndelijck trecken sy het lichaem gheheel in malkanderen, waer door het so dick wert, dat den
 huylt

LXXVII.

huydt van het een eynde tot het ander spleijt, ende afvalt: ende daerna houden sy haer voor eenen tijt gansch stil.

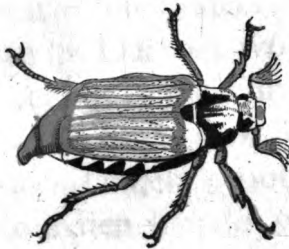
Insonderheyt is dit in dese dieren aenmerckens waerdich, dat daer de pooten ghestaen hebben vande rupse, dat wort den rugge van het dier dat daer uyt (door de veranderinghe) voort-kompt: ende dat den rugghe geweest is vande rupse, daer staen de pooten van het dier dat daer van voort-kompt. Dese veranderinge gheschiet in eenen korten tijdt dat men het bescheydentlick sien kan want so haest den ouden huydt afgeleght is, so kanmen dese veranderinghe sien.

Dese rupse heeft haer tot veranderinge geset den 12 Junii, ende op de
K der-

dertichften dito is daer van voort-gekomen een schoone boterkapelle met vier vleugelen; dese waren in het eerste gelijk nat papier, maer indentijt van een half vierendeel uys, waeren die volkomentlijk droogh ende uytgespannen. Daer nae liet dese boterkapelle vier druppelen bloedts vallen uyt haer achter-lijs, ende een half uyr daernae een druppel klaer water: ende leefde na haer veranderinghe noch negenthien dagen sonder eenig voedsel.

Edoch een andere rupse van dese selfde soorte, heeft haer tot veranderinghe begeven op den derthienden Julii, ende na de veranderinge, zijn boven uyt het lijs komen uyt-bijten twee ende tachtich kleine vliegghen, ghelijck den eerw. leser inde medegaende

LXXVIII

gaende af-beeldinge sien kan. So dat
uyt de een rupse een boter-kapelle
ende uyt de andere 82 vlieghe te
voorschijn gekomen zijn.

LXXVIII. VERANDERINGE.

DEsen worm heb ick gevangen **op**
den twee-en-twintichsten **Au-**
gusti 1659 en wort van velen **ghe-**
naempt den *Robworm*, doch so **my**
dunckt ten onrechten, want de **rob-**
wormen zijn graeuw ende **sonder**
pooten, maer dese is meest wit, **ende**
met pooten. Daerom wort hy **met**
meerde reden vande Land-hyden **en**
genaempt den *kooren-worm*, om dat **hy**
inde kooren-landen groote **schaede**
doet, doordien hy de wortelke **ms**
vande **terwe** af-eet; hoewel hy **ock**
daer-en-boven inde hoven **ende**
boom-gaerden dickmael **gevonden**
wert. Ick

Ick heb desen worm een gansch jaer in een glafen flesse met aerde bewaert, werpende daer in eenig saedt, 'twelck op-ghecomen zijnde, bevondt t'favonds by de kaers, dat als doen den gemelden worm boven quam, ende het loof op-at vande *morsus gallinae* dat witte bloemkens draeght, (want daer is een ander slach, dat roode bloemkens geeft.) welckers saedt ick in het gemelde glas geworpen hadde.

Na dat desen worm wel gegeten hadde kroop hy weder in de aerde, wort inden dach selden of noyt boven de aerde bespeurt, ende eet niet alleen het loof maer de wortelkens der kruyden. Na dat dese wormen genoeg geëten hebben, ende tot haren volkomen wasdom gekomen zijn, so begeven sy sich na een hooghe en droo-

drooghe plaets, die niet veel geroert
 en wort, het zy inde boomgaerden,
 aende kanten der zaey-landen of el-
 ders, om haer tot ruste ende veran-
 deringe te schicken.

Desen worm heeft haren oirspronck
 uyt het saedt vande dieren die wy
 hier molenaers noemen, om datse de
 toppen vande jonghe scheuten ende
 uytterste bladeren der perse-boomen,
 abrykosen, keersen, willige-boomen,
 pruymen, popelieren, ende haefelaer
 gern eten, ende die weten te verma-
 len ende te verbrijfelen. Inde heylige
 Schrift wordense kevers ghenempt,
 ende by de Franfen *hanatons*.

Desen molenaers worden wy op de
 boomen ghemeenelick ghewaer inde
 Mey maent, alser voor haer bequaem-
 loof ende spijs gevonden wort. Blij-

ven boven de aerde ontrent den tijdt van twee maenden of wat meer, van Mey tot Julius; ende blijven voorts onder de aerde verborghen neghen maenden sonder eenige spijs te nutten; ende liggen so stil als of sy doot warē, maer met een warme handt aengeroot zijnde beginnen haer dadelick te roeren, gelijk ick dickmael by eyghen ervarentheydt bevonden hebbe; als mede, datmen die onder de aerde niet en vint twee by malkanderen, maer elck alleen.

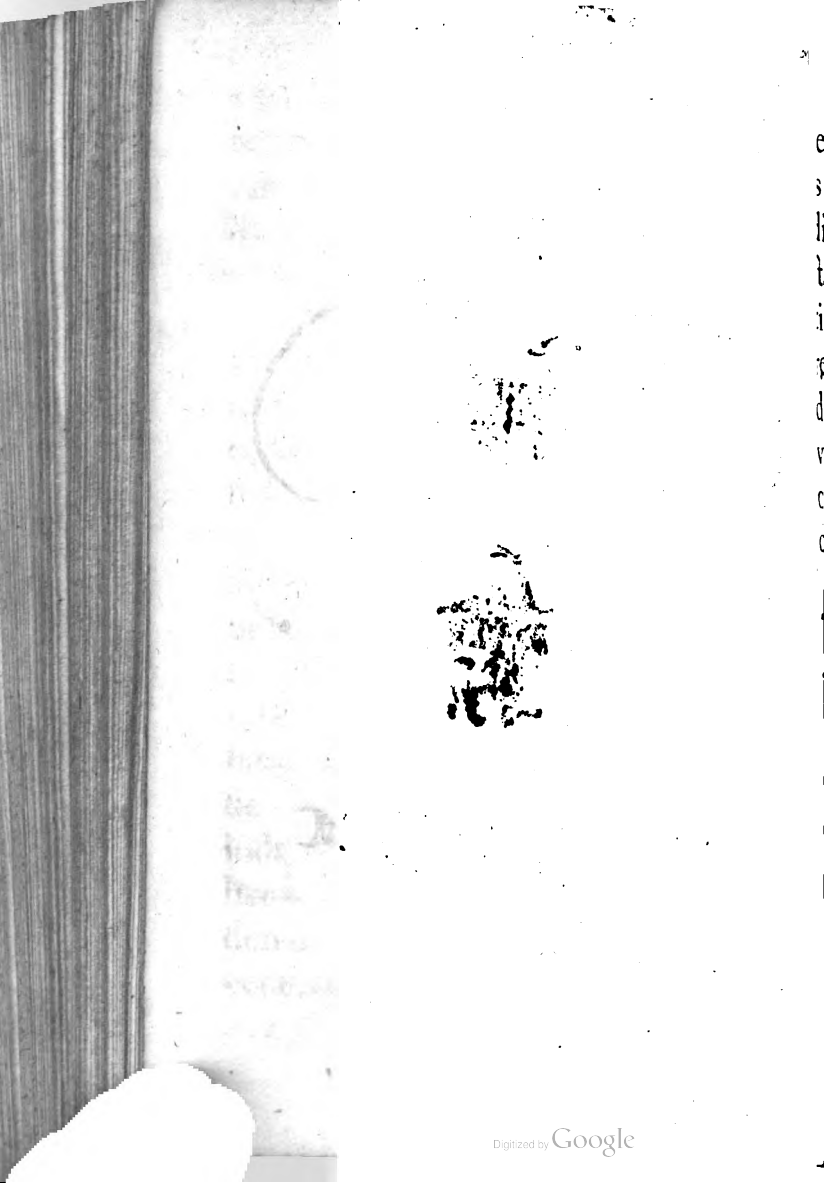
Eer dese wormen inde ghemelde molenaers veranderen so zijne over de vier jaeren oudt. Den worm hier inde nevens-gaende plaete afgebeeldt heeft haer tot veranderinge geset op den derden September 1658 welcke veranderinge in het midden der plaette

te

LXXIX

Handwritten notes or signatures, possibly including the name 'L. de la Roche'.

Faint, illegible text visible through the paper, appearing as ghosting from the reverse side. The text is arranged in several lines and is mostly obscured by the smudges and the dark strip on the left.

te vertoont wort; ende in Mey 1659 is den molenaer daer uyt ghekomen die onder aen inde plaete afgebeeld staet. Dese molenaers blijven lange tijt leven alse maer des somers in haeren tijt eten kunnen krijghen, endes winters vande koude mogen bevrijdt wesen. Uyt insicht van sijnen oirspronck machmen desen worm den *molenaers-worm* noemen.

LXXIX. BEVINDINGE.

DEn worm boven inde medegaende plaete afgebeeldt is ghekomen van *Ysiekeep* aende wilde-kust van America, daer jeghenwoordich een colonie ghesticht wert voor de Kamer van Zeelandt. Ick vont hem in ofte tusschen de basten van suycker-kisten houdt, dat wel een gansch jaer in het schip geweest was. In dit houdt

houdt of des selfs bast neemt hy sijn
 nen oirspronck, ende wort oock daer
 by gevoet.

Desen worm heeft sich tot veran-
 deringe gheset op den 17 September
 tot den 19 October. Doen schoot hy
 sijn vel uyt, ende sach hem in sijn ver-
 anderinge ligghen even so ghelijck in
 het midden der plaete na het leven af-
 gebeeldt is, ende blijven voorts so lig-
 gen tot datse allenkens haer koleu-
 ren verkrijgen, beginnende vande oog-
 gen, daerna aende hoorens; ende door
 het groeyen der vleugels so ontsluy-
 ten de seer langhe hoorens van haere
 vlechtinghe om de pooten: tot dat
 eyndelick dat wonderlick dier daer
 uyt komt, dat inde bystaende plaete
 vertoont wert. 't Welck ick den mo-
 lenaer van Ysiekkep genaempt hebbe.

E Y N D E.

BY-VOEGHSEL

des Geleerden

D. JOANNIS de MEY

Omhelssende de wonderlick e Histori
der haft ende een-dag-levende dier-
kens , by den Griecken daerom
Hemerobia ende *Ephemeraghe-*
naempt.

E Erwaerde Leser , aenmer-
kende de gelijkheydt deser
historie met de stoffe welc-
ke in dit boecxken verhan-
delt wort; heb ick niet ondienstich ge-
acht te verhaelen wat ick selfs in per-
soon onder-vonden hebbe aengaende
den Haft , ofte seeckere vlieghende
beestkens , welcke van de Griecken
genaempt zijn *Ephemeraghe*, om datse maer
eenen dach en leven ; op een ende
selfden dach te voorschijn komen in-
[a] den

den morghen-tijdt, des middachs op
haer kracht zijn, ende met den onder-
ganck der sonne sterven. Doch aenge-
sien mijn bevindinge niet volcomen
en is, so sal ick eerst aenwijzen wat
andere schrijvers daer van melden,
ende in 't bysonder den gheleerden
D. Augerius Clutius in sijn boecxken
de Hemerobio sive insecto Ephemero.

Aristoteles heeft in twee plaetsen
gewach gemaectt van dese een-dag-
levende dierkens, 't welck oock Ulyf-
ses Aldrovandus aenwijst in sijn derde
boeck *de insectis*, cap. 3. Volgens Ari-
stotelis beschrijvinge, so heeft dit dier-
ken vier pooten, ende vier vlercken:
ontrent den tijdt dat de son op het
hoogste komt des somers, so wor-
den inde reviere Hypanis, eenighe
kleine blaeskens of vlieskens be-
speurt, uyt welke vier-voetige dier-
kens

kens te voorschijn komen , welcke
tot na den middach vlieghe[n], maer als
de son begint leegh te daelen, so wor-
de onsterck ende slap, ende sterven met
des selfs onderganck, niet langer dan
eenen dach levende; om welcke reden
sy *Hemerobia*, *Ephemera*, dat is *diaria* ghe-
naempt worden. dus verre Aristotel
Aldrovandus melt oock inde voer-
verhaelde plaets van een visch *Ephe-*
merus genaempt, welcke sonder voor-
teelinghe uyt andere gheboeren wort,
ende naeuwelijx dry uyren in het le-
ven blijft. Item uyt Dioscorides , van
twee kruyden die de selfde name
dragen; het een kruydt, om dat het
maer eenen dach leeft; het ander om
dat het met den eersten dach bloemen
draeght.

Hieronymus Cardanus in sijn ne-
gende boeck, handelende vande dier-

kens die uyt verrottinghe voort-komen, schrijft aldus. De historie van het *Ephemerum* ofte een-dagh-levende dierken, is oock Cicero seer welbekent gheweest, welck dier gheboren wert aen de reviere Hippanis, hebbende vier pooten, ende vier vlercken; niet langher levende dan van smorghens tot den avondt, daer het sijn naem van gekregen heeft. Smorghens ist een kindt, 's middachs een jonghman, ende des avonds een oudtman ghelijck, ende sterft met den onderganck der sonne. So dat de Natuyr meer moeyte ende tijdt ghebruyckt heeft tot de her-voorkomste van dit dier, dan tot ghebruyck van sijn leven. Waerin de groote sorgvuldicheydt der voorbringende Natuyr te verwonderen staet, welcke aen een dierken van so korten leven, so veel leden

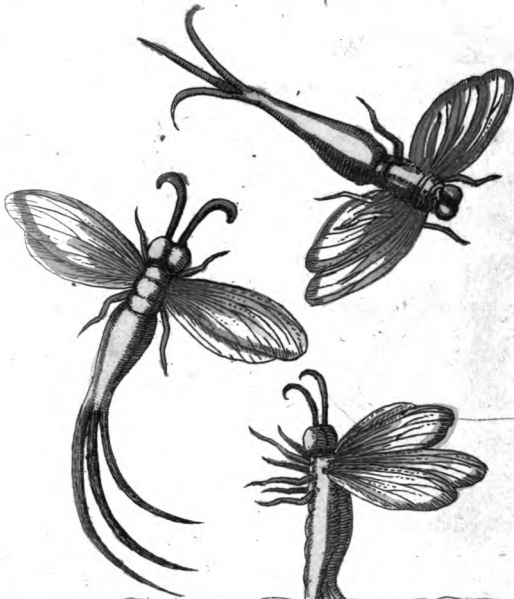
leden ende bequaemheden gegeven heeft. Want het fiet, hoort, wandelt ende vliegt &c.

Augerius Clutius in sijn voorghemeldt boecxken, verhaelt dese navolgende beschrijvinghe van Joannes Dortmannus. Aristoteles maecte ghewach van een dierken dat by de revier Hippanis te voorschijn komt, 't welck maer eenen dach en leeft, welck natuyrelick wonder oock ons Nederlandt heeft ende vertoont aende uytgangen des Rhijns, in welke een wonderlicke menichte van dese een-dagh-levende dierkens ghevonden wort; 't welck ick selfs in persoon hebbe waer-genomen, in een armken des Rhijns de *Vaert* ghenaempt. Ende wederom in het jaer 1619 aenden kant vanden Yssel ontrent Zutphen. Ick vertoon u hier dry ghedaenten

[a] 3

van-

van de selfde dierkens, de eerste is van een manneken, welck een ghehoort heeft. De tweede van een wijfken, dat gheen hoorns heeft, maer de voorste pooten, sijn in een hoornachtige ghestalte verandert, daerom heb ick het voorwaerts afghebeeldt. De derde gedaente verthoont dit dierken, ghelijck het speelt op het water, in sulcker voeghen ende fatsoen als het hier afghebeeldt staet. Het heeft de selfde grootte met welcke het hier verthoont wort, van koleur ghelijck bosch-boom-houdt, met een langen dryvoudigen steert. Sometijts vlieght het met het hoofd na beneden, somtijts met het hoofd verheven, gelijk de ander dieren diemen *insecta* noemt. Al vliegende vermengen sy sich niet malkanderen, spelende met haer bevende vlerckkens. Sy weten haer dry-
vou-

voudigen steert so uyt te breyden op
het water, dat de reste van haer
lichaem bequamelick daer op verhe-
ven staende kan steunen.

Dese dierkens hebben haeren
spronck uyt een aerd-worm, die po-
ten heeft, welcken worm daerna ver-
andert wert in een beestken dat geen
pootjens heeft als het uyt de aerde te
voorschijn komt. Het is omvanggen
met een seer wit vliesken, ende als dat
vlieskens opghebroocken is, dan be-
gint het te vlieghe, 't welck gemeen-
nelick gheschiet ontrent het feest van
den H. Oduphus. Dit vliegen deser
dierkens duyr dry daghen lanck, so
nochtans, dat alle de ghene die des
smorghens te voorschijn komen, des
avonds sterven. Terwijl dese dierkens
met haere steerten op het water steu-
nen ende spelen, so worden se lichte-
lick

lick vande viſſchen ghevanghen ende
op-geeten, ende daerom wordenſe
vande viſſchers *aes* ghenaempt, om
datſe de viſſchen tot voedsel verſtre-
ken.

Uyt het voor-verhaelde ende uyt
het gene Augerius Clutius beſchrijft
uyt de antwoorden Petri Crachtii, op
eenige vrighen raeckende deſe dier-
kens blijkt; dat deſe vlieghende dier-
kens haeren oirſpronck hebben uyt
ſeeckere wormen, diemen ſegt dat
lange te voor ſich inde aerde onthou-
den hebben, ende daerna tot verande-
ringe komen, even op ſo een wiſſe als
vande rupſen is getoont; uyt welcke
veranderinghe deſe vier-voetige die-
ren voort-komen. Deſe wormen wor-
den vande viſſchers ghebruyckt tot
aes om viſch mede te vanghen, ende
om datſe teer ende endeſachtſijn, ſo
ſteec-

stecken den angel door het hoof-
twelck hardachtich is, om te beter
raft te blijven. Dese wormen sijn snel
in haer beweginghe, peersch van ko-
leur, maer worden allenxkens gheel-
achtich. Het ghemeen ghevoelen is,
datse saedt werpen eerste beginnen te
vliegen, ende dat daer uyt weder an-
dere wormen voort-komen, hoe wel
andere dencken datse uyt de kley ha-
ren oirspronck nemen. De Visschers
seggen dat als het water leegh vloeyt,
datse dan haer dieper inde aerde ver-
stecken; maer hoe hooger het vloeyt,
hoe datse hoogher sich na het opper-
vlak der grondt begeven. Item hoe
kleynder datse zijn, hoese ondieper
inde aerde bevonden worden; ende
hoe grooter, hoe dieper.

Terwijlten (seght den ghemelden
Petrus Crachtius) dat dese dierkens
vlie-

vlieggen, so en ghebruyckense geen spijs, sy vlieggen geduyrichlick ontrent het opper-vlack des waters ende den oever, somtijts vliegens oock over het landt, maer keeren al weder tot de revier, in welke sy eyndelick in een ontelbaere menichte versmoo- ren, ende vande visschen ende voghe- len geeten worden.

Dese dierkens segt (Aug. Clutius) na datse de ghedaente van een worm afgeleght hebben, houden haer stil sonder beweghen, ende worden met een dun vliesken als een schel of schorsken overtrocken, welke ghebroocken zijnde, so komt daer uyt, als uyt een ey, een dier dat vier vleu- gels ende ses pooten heeft; ende wort dan eerst volmaeckt, na dat het sijn derde gestalte heeft aengedaen; doch middeler-tijdt alse in haer verande- ringhe

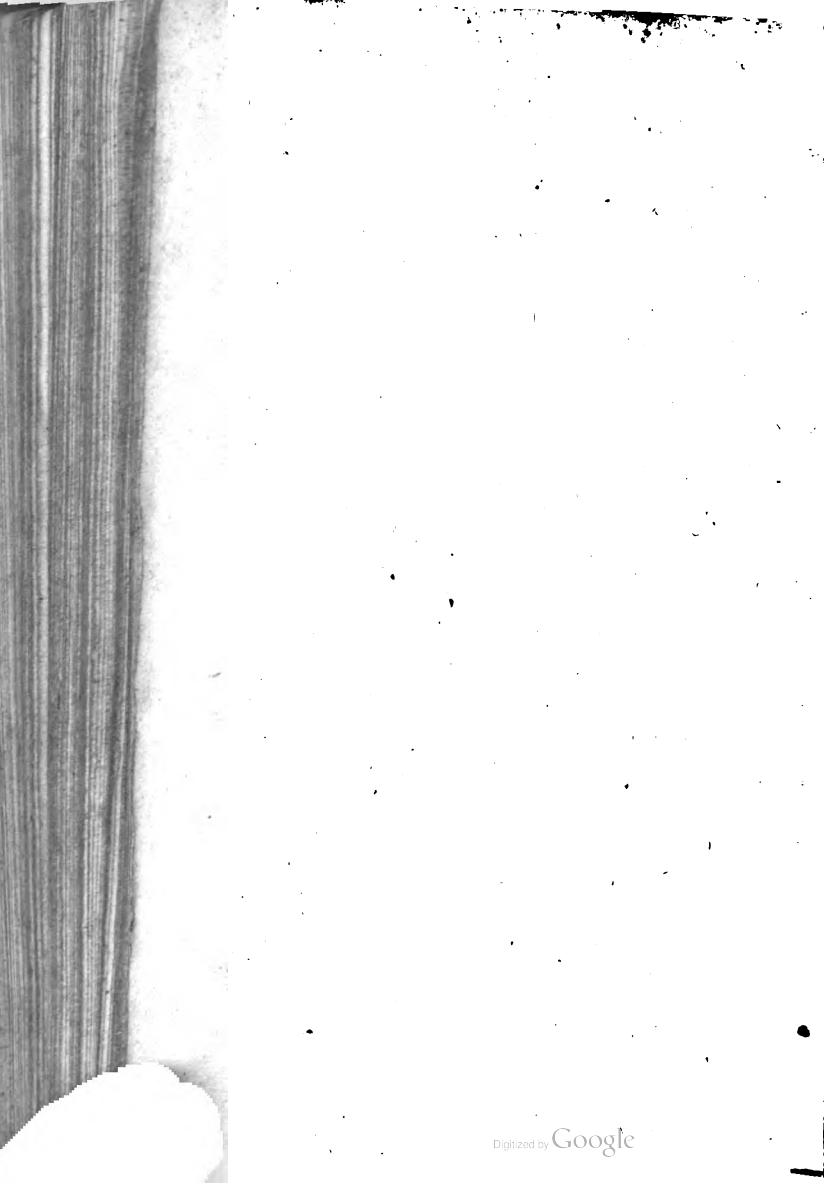
ringhe zijn, en ghebruyckense gheen
spijse, maer wel so lange sy onder de
ghedaente van een worm leven: in
welcken tijdt, sy met haer hoofd dat
niet alleen hart is, maer oock met
hoornkens voorsien, de aerde seer
bequamelick weten te door-booren.
Oock hebbense een steert, die haer
als een roer dient, met welcke sy haer
selven in het swemmen weten te be-
helpen, ende haeren koers te bestie-
ren.

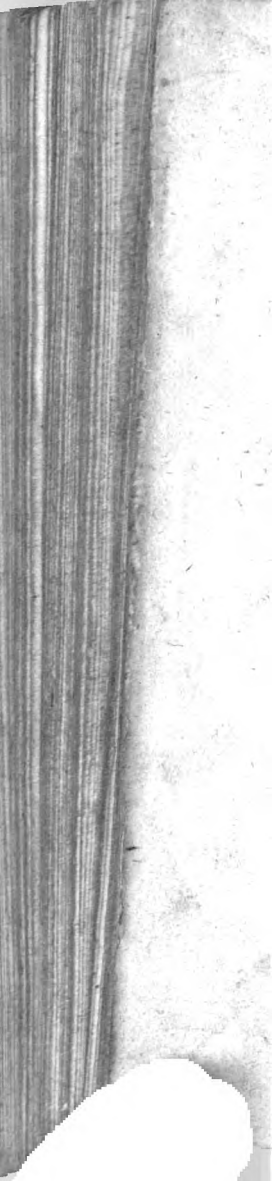
Dus ver hebben wy kortelick uyt
verscheyden Schrijvers by een ghe-
bracht't gene aenmerckens waerdigh
is aengaende dese eenen-dag-levende
dierkens, waer by nu met een
woordt, tot een besluydt mach ghe-
voeght werden 't geen ick selfs daer
van hebbe bevonden, ende seer wel
met de voorgaende beschrijvinghe
over-

over-een-kompt. Want in het jaer
1652 den 23 Julii ben ick van Mid-
delburgh ghevaeren na Rotterdam,
ende komende ontrent den avondt
op de Maes ontrent Dordrecht, sagen
wy dat allesints rontom ons vloogh
een ontelbaere menichte van dier-
kens, ontrent een vingher lanck, ge-
heel wit, met dobbele steerten, ende
yeder hadde vier vlercken ende ses
pooten, ende vervellen even gelijk
de Zijde-wormen. De Hollanders
noemen dese dierkens *Haft*, ende om
datse so dicht ende in sulcken groote
menichte vliegghen, so is daer van een
spreeck-woordt gekomen, waer door,
alsmen wil uyt-drucken een groote
menichte van menschen, die by een
loopen, datmen segt, het wasser so
dicht, of daer wasser so veel als *Haft*;
want als my dese dierkens ontmoete-
den

den, so vlogen se in sulcken overvloedt
allesints rontom ons schip ende
lichaemen, als de sneeuw-vlocken in-
den winter, als het dichte sneeuw-
wt, ende met den sonnen onder-ganck
vielsen alle in het water tot een
aer der visschen. Doch uyt vergelijck-
inghe van mijn ervarentheydt ende
der andere, die ick uyt verscheyden
Scrijby-gebracht hebbe, is licht af te
nemen, dat na de verscheyden-
theydt der plaetsen, dese dierkens,
in ghedaente, vlercken ende so
voorts verscheyden zijn; hoewel-
se in 't gemeen ten aensien van
haren oirspronck, aerdt ende
onderganck, groote ghemeenschap
hebben.

Vaert wel.

21

